

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

AUTORIŲ TEISĖS IR JŲ ĮGYVENDINIMO
EFEKTYVUMAS LIETUVOJE

Mokslinio tiriamojo darbo rašto darbas

Atliko
VSKmn8-01 gr. stud.
() S.Grigutis
2009

Vadovas
() doc. A.Dobravolskas
2009

VILNIUS, 2010

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

**AUTORIŲ TEISĖS IR JŲ ĮGYVENDINIMO
EFEKTYVUMAS LIETUVOJE**

Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas

Studijų programa 62404S109

Konsultantas

Vadovas

doc. A. Dobravolskas

Recenzentas

Atliko

VSkmn8-01 gr. stud.

S. Grigutis

Vilnius, 2010

TURINYS

IVADAS	4
1. AUTORIŲ TEISIŲ APSAUGOS RAIDA IR TEISINĖ APLINKA LIETUVOJE	7
1.1 Autorystės teisių istorinis vystymasis.....	7
1.2 Autorių asmeninės neturtinės ir turtinės teisės	13
1.3 Įstaigos ginančios autorių teises Lietuvoje ir jų funkcijos.....	15
2. AUTORINIŲ TEISIŲ EKONOMINĖ ANALIZĖ	17
2.1 Autorių teisių apsaugos funkcijos ir piratavimas.....	17
2.2 Autorystės teisės ir išvestiniai kūriniai.....	20
2.3 Leidybiniai kontraktai (sutartys) ir jų ypatybės.....	21
2.4 Skaitmeninių darbų apsaugos problemos Lietuvoje.....	25
3. LIETUVOJE VYKDOMOS AUTORIŲ TEISIŲ APSAUGOS EFEKTYVUMO TYRIMAS	34
3.1 Tyrimo metodika	34
3.2 Tyrimo rezultatai	36
3.3 Apibendrinimas	48
IŠVADOS	50
SIŪLYMAI	52
LITERATŪRA	53
ANOTACIJA	57
ANOTATION	58
SANTRAUKA	59
SUMMARY	60
PRIEDAI	61

IVADAS

Temos aktualumas ir pasirinkimo motyvai. Autorių teisių ir jų įgyvendinimo efektyvumo Lietuvoje tema kelia didelį visuomenės, o ypač meno srities atstovų susidomėjimą. Nors praėjus beveik 20 metų nuo Lietuvos nepriklausomybės atgavimo ir buvo padėti kertiniai akmenys teisinėje sistemoje autorių teisių gynimo srityje (išleisti atitinkami įstatymai, pasirašytos konvencijos, įkurtos atitinkamos asociacijos), tačiau praktinis jų įgyvendinimas dar nėra sklandžiai užtikrintas. Tam, kad būtų sprendžiama ši opi problema, visame pasaulyje yra rengiamos įvairios tarptautinės konferencijos, seminarai, skaitomi pranešimai, vyksta diskusijos, kurių metu ir gimsta naujos idėjos, pasiūlymai. Šių priemonių pagalba yra stengiamasi kuo visapusiškiau užtikrinti autorių teisių apsaugą.

Autorių teisės suteikia intelektualaus darbo: literatūros darbų (romanai, sagos ir t.t.), dailės darbų (paveikslai, žemėlapiai, planai ir t.t.) muzikinių kurinių, filmų, garso įrašų, kompiuterinių programų kūrėjams/autoriams išimtinės juridines teises, susijusias su kūrinio, darbo ar programos pardavimu ar bet koku kitu naudojimu. Šių teisių, iš principo, negalima pritaikyti abstrakčioms mintims, sąvokoms ir kitiems panašioms dalykams. Autorių teisių apsauga prasideda, kai darbai yra iš tikrųjų sukurti ir užfiksuoti apčiuopiamoje formoje.

Autorių teisių apsaugos reformos pradžia Lietuvoje galėtume įvardinti 1991 metus, tai yra praėjus vos vieniems metams po atgautos nepriklausomybės, iki tol Lietuvoje, kaip ir visoje likusioje Tarybų Sąjungoje galiojo tuometiniai TSRS įstatymai. Tų metų kovo 8-ą dieną buvo įkurta ir iki mūsų dienų veikianti nauja institucija pavadinta Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūra (LATGA-A). Ši institucija turėjo ginti autorius ir jų autorines teises. Atsižvelgdama į šias pertvarkas, Lietuvos Respublikos Vyriausybė tų pačių metų kovo 20-ą dieną priėmė potvarkį Nr. 152 p „Dėl visasąjunginės autorių teisių agentūros Lietuvos respublikinio skyriaus likvidavimo“¹. Tai buvo pirmasis ženklus žingsnis siekiant sukurti savarankišką, nepriklausomą autorių teisių apsaugos sistemą. Teisinis pagrindas, reglamentuojantis autorių teisių apsaugą Lietuvoje, pradėtas kurti 1994 05 17 priėmus įstatymą dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo ir papildymo². Šis įstatymas buvo pirmasis, kuris reglamentavo ir įtvirtino spektaklių režisierių, artistų, garso ir vaizdo įrašų gamintojų teises, kitaip vadinamas gretutinėmis teisėmis. Tačiau, kad ir kokia pradžia bebūtų pasirodžiusi optimistinė, tai neturėjo tokio teisinio poveikio, kokio buvo tikimasi siekiant užtikrinti autorių teisių įgyvendinimą. Išleisti kūriniai niekieno netrukdomi galėjo būti atgaminami kine, radijuje, televizijoje ar laikraščiuose. Praktiškai, tokia sąvoka kaip autorių

¹ Autorių teisių ir gretutinių teisių apsauga ir kova su piratavimu. Pranešimų rinkinys. Sudarytoja N. Matulevičienė. – Vilnius: Spauda, 1996

² Įstatymas dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo ir papildymo. [žiūrėta 2009 m. gruodžio 2 d.] prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=5801&p_query=&p_tr2=>

teisės tada egzistavo nebent tik idėjų forma, realybėje jų niekas nepaisė ir toks atsainus požiūris padarė ypač didelę žalą. Pradėjus kurti rinkos ekonomikai, Lietuvoje buvo masiškai pradėta kurti įvairias naujas privačias leidyklas, žurnalų ir laikraščių leidyklas, audio ir video nuomos punktus ar įvairias koncertines organizacijas.

Tyrimo problema. Mūsų dienų autorių teisių pažeidimai Lietuvoje, menka jų kontrolė bei autorių turtinė ir moralinė žala.

Tyrimo objektas. Autorių teisių apsauga Lietuvoje, įstatyminė autorių teisių gynimo bazė, Lietuvoje veikiančių institucijų veikla ir visos sistemos veiklos efektyvumas siekiant išvengti pažeidimų bei nubausti nusikaltusius.

Hipotezės. Šiame darbe buvo iškeltos dvi hipotezės:

H₁: Lietuvoje įkurtos ir veikiančios autorių teises ginančios institucijos ir organizacijos veikia neefektyviai.

H₂: Lietuvos gyventojai yra per mažai informuoti apie autorių teises, bei vykdomą jų apsaugą.

Tyrimo tikslas. Išanalizuoti autorių teisių įgyvendinimo procesą ir objektyviai įvertinti jo efektyvumą Lietuvoje.

Baigiamojo magistro darbo tikslui pasiekti iškelti tokie **uždaviniai**:

- 1) Apžvelgti autorių teisių apsaugos raidą pasaulyje, monopolinės leidėjų sistemos žlugimą, pirmųjų autorių teisių įstatymų atsiradimą;
- 2) Aptarti šiuo metu galiojančią ir autorių teises ginančią įstatyminę bazę bei jų teisėms atstovaujančias įvairias asociacijas;
- 3) Atlikti anketinę apklausą, siekiant nustatyti ar įmanoma, ir jei įmanoma, tai kokias teisiniais būdais ir procedūromis galima būtų sumažinti vartotojų savivalę, bei kuo užtikrinti autorių teisių laikymąsi;
- 4) Susisteminti ir išanalizuoti tyrimo rezultatus, pateikti išvadas ir siūlymus.

Tyrimo metodai. Rašant darbą analizuota skirtinga literatūra tokia, kaip mokslinė literatūra (vadovėliai, publikuojami moksliniai straipsniai), monografijos, pranešimai, norminiai dokumentai. Tyrimo metu taikyta anketinė apklausa bei gautų duomenų analizė ir apibendrinimas.

Loginė darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis bei išvados. Dėstomoji dalis yra sudaryta iš trijų skyrių. Kiekvieną skyrių sudaro keli poskyriai. Darbe pateikti 22 paveikslai bei 2 lentelės. Darbo pabaigoje pateikiamas naudotos literatūros sąrašas bei priedai. Viso darbas sudaro 68 lapus.

Darbo praktinė reikšmė. Atlikto tyrimo rezultatai labai vertingi autorių teisių apsaugos specialistams, kadangi jie padeda išsiaiškinti aktualiausias mūsų dienų autorių teisių problemas ir jas

konkrečiai apibrėžti. Taip pat jiems naudinga susipažinti su užsienio šalyse taikomomis priemonėmis kovoje su nelegalia darbų bei programų atgaminimo veikla. Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, galima spręsti, kad dauguma autorių, atlikėjų bei autorių teisių apsaugos specialistų sutinka, jog dabartinė autorių teisių apsaugos sistema nėra tobula, bet veikia efektyviai. Tyrimas rodo, kad finansinių išteklių stoka, per mažą visuomenės informuotumą, pačių autorių abejingumą, ginant savo teises, galima laikyti pagrindinėmis priežastimis, dėl problemų išskylančių šioje srityje.

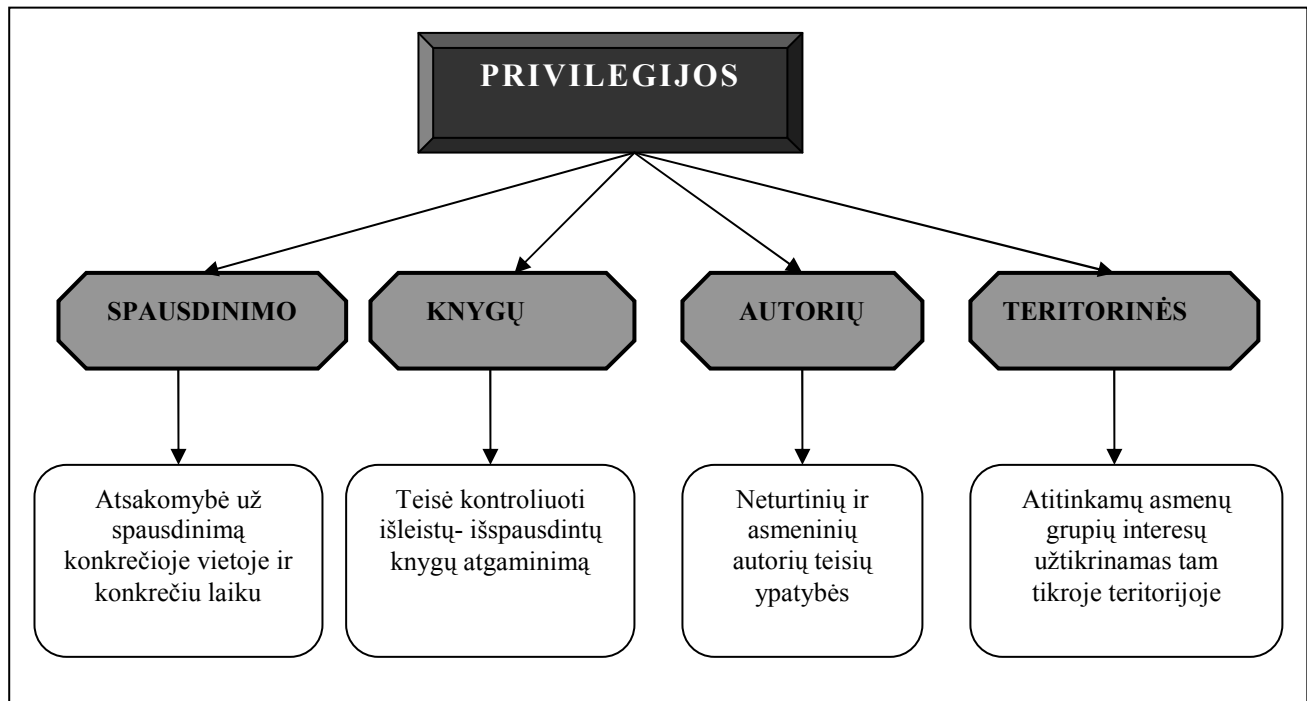
1. AUTORIŲ TEISIŲ APSAUGOS RAIDA IR TEISINĖ APLINKA LIETUVOJE

1.1 Autorystės teisių istorinis vystymasis

Autorių teisių atsiradimą galima susieti su senesnių, juridinių teisių, kurios buvo pripažintos visame pasaulyje iki tol, istorijoje atsiradimu. Tai tokios teisės, kurios apėmė autoriaus, kuris sukūrė darbą, moralines teises, ekonomines teises geradariui, kuris užmokėjo, kad padarytų kopiją, teisę į nuosavybę atskiro kopijos savininko, ir valdovo teisę kaip cenzoriaus ir spausdinimo pramonės reguliuotojo. Dar iki kopijavimo mašinų atsiradimo penkiolikto šimtmečio viduryje, tekstai būdavo kopijuojami rankomis, ir dėl mažo tekstų skaičiaus plėtotis autorystės teisėms galimybių beveik nebuvo. Mechaninis spausdinimo tipas pakėlė knygų ekonominę ir literatūrinę vertę, kas privedė prie ankstyvos leidybos pramonės vystymosi. Šia revoliucija spausdinime labai aktyviai pradėjo naudotis politinių ir religinių jėgų revoliucionieriai, siekdami, kuo platesnei visuomenės daliai, pranešti savo propaguojamas idėjas.

Pamąstymų apie intelektinę nuosavybę galime sutikti jau Senovės Romos gyvavimo laikais, tiesa tuomet apie jokių, konkrečių, įstatymų leidybą autorių teisėms ginti negali būti nė kalbos. Bet jau ir anuomet pasitaikydavo konkrečių kaltinimų plagijavimu, tokių kaip Euripido kaltinimai Aristofanui, ar Homero priekaištai Virgilijui dėl „Odisejos“ panašumų su „Enėja“. Tuometiniai, gana primityvūs įstatymai gynė teises tik daikto materialumo atžvilgiu, bet ne autorių teises. Iki tol autorystė, tokia kaip darbo rūšis nebūdavo apmokama, būdavo mokama tik taikomojo meno autoriams, kadangi senovėje tai buvo priskiriama amatams, bet neilgai trukus atsirado ir pirmieji autorių globėjai, kitaip vadinami rėmėjais(mecenatais), kurie materialiai padėdavo išleisti kūrinių bei sumokėdavo autoriui honorarą.

Laikotarpiu, kuriame prasidėjo masiniai autorių teisių pažeidinėjimai galima būtų laikyti viduramžius, kadangi būtent tuomet, 1448 metais, buvo išrasta ir pradėjo veikti pirmoji spausdinimo mašina. Tai savaime palengvino kūrinių kopijavimą ir padidino literatūros kūrinių leidybos mąstus: vien tik per pirmuosius 50 metų buvo išleista daugiau nei 20 milijonų egzempliorių 27 tūkstančiam skirtingų kūrinių. Spausdinant jau išleistų knygų kopijas buvo pradėta rūpintis teisėmis, kaip neleisti kitiems atgaminti, tai yra, leidėjų teisėmis. Autoriai apie ekonominės naudos gavimą iš kūrinių pardavimų negalėjo nė svajoti. Tais laikais buvo išskiriamos 4 privilegijos, kurios būdavo išduodamos spaustuvininkams (žr. 1 pav.).



1 pav. **Spaustuvinių privilegijos.** Sudaryta autoriaus remiantis literatūros ir šaltinių sąrašu, nurodytu darbe. (Vytautas Mizaras „Aurių teisė“ I tomas 2008, Justitia 84 psl)

Visos šios privilegijos buvo daugiau ar mažiau skirtos leidėjų-spaustuvinių teisėms apginti, nors trečia privilegija kaip ir įgalino autorius gauti nustatytą atlygį už savo darbą, tačiau to kaip, pirmojo teisinio argumento, pradedančio autorių teisių apsaugos pradžią, laikyti negalime.

1556 metais Anglijos monarchas, Mary I, parengė įstatus ir įkūrė spaustuvinių, knygrišių ir knygų pardavėjų, žinomų kaip „Kanceliarinių prekių parduotuvių Kompanija“ gildiją Londone, siekdamas sutrukdyti protestantų reformacijos paplitimui. Per visą šį savo gyvavimo laiką „Kanceliarinių prekių parduotuvių Kompanija“ išvystė privačią sistemą, tam, kad suvaldytų ir sureguliuotų nesutarimus tarp jos narių (kartais vadinta kaip Kanceliarinių prekių parduotuvės Autorystės teisės). Vadovaujantis šia sistema, ypatingi gildijos nariai turėjo monopolijos teises tam tikrame darbe, kurios buvo įvertintos kaip amžinos. Kompanijos nariai supirkinėdavo kitų autorių rankraščius ir, jei išleistas darbas būdavo paklausus, iš to gerai pasipelnėdavo. Paprasti rašytojai negalėjo tapti gildijos nariais ir negalėjo pretenduoti į jokių autorinius honorarus ar papildomus užmokesčius, nors jų darbai būdavo ir labai populiarūs. Gilidinkams buvo leidžiama prekiauti autorystės teisėmis tarpusavyje, o, siekdami dar labiau įtvirtinti savo monopoliją šioje sferoje, jie net pareikalavo, kad autorystės teisės būtų įrašytos ir užregistruotos registracijos knygoje gildijos salėje. 1662m išleistas licenzijavimo įstatymas reikalavo, kad spaustuviniai pateiktų bent po 1-ą kiekvieno atspausdinto darbo kopiją gildijai, siekdami sutrukdyti galimiems darbo redagavimams po to, kai jis jau buvo apžvelgtas ir pripažintas tinkamu išleisti cenzorių. Daugelis šių „Kanceliarinių prekių parduotuvių Kompanijos“ sistemos aspektų buvo vėliau įtraukti į šiuolaikinius autorystės teisių įstatymus.

Anglijos „Karalienės Onos statutas“ yra plačiai įvertintas ir pripažintas kaip pirmasis autorystės teisių įstatymas. Statuto pilnas pavadinimas buvo *"An Act for the Encouragement of Learning, by vesting the Copies of Printed Books in the Authors or purchasers of such Copies, during the Times therein mentioned."*³ Nors šis karalienės statutas sukūrė monopolijos teisių sistemą, kuri daugeliu atvejų yra panaši į „Kanceliarinių prekių parduotuvių Kompanijos“ privačią sistemą, bet jis vis dėl to įvedė tris pagrindinius pakeitimus:

- 1) Bendrais bruožais apibrėžė viešą autorystės teisių sistemą, kuri buvo skirta visuomenei, o ne tam tikrai išaukštintai grupei;
- 2) Šis aktas pripažino autorystės teises kaip privataus, sukūrusio kūrinį, autoriaus, o ne gildijos nario;
- 3) Dokumentas apibrėžė monopolijos laiko trukmę, kurią turi autorystės teisių savininkai. Įstatymas nustatė, kad išleistos knygos autorius, autorių teisių savininkas, turi išimtinę teisę ją publikuoti dvidešimt vienerius metus nuo išleidimo. Darbams, kurie dar nebuvo anksčiau išleisti ir publikuoti, aktas išrūpino išimtinę teisę būti publikuojamiems keturiolika metų nuo pirmos publikacijos išleidimo datos, su susitarimu, kad teisė galėjo būti autoriaus išplėsta dar 14 metų.

Šis teisinis perversmas Anglijoje pradėjo autorių teisės apsaugos skverbimąsi į kitas Europos valstybes, ko pasekoje buvo priimta nemažai panašių dokumentų: 1741 Norvegijoje, 1762 Ispanijoje, 1790 JAV, 1830 Rusijoje, 1883 Paryžiuje, 1886 Berne ir kitur. Visi šie dokumentai įnešė savo dalį į autorių apsaugos sistemą, jie buvo laikas nuo laiko tobulinami, leidžiamos naujos redakcijos, net ir mūsų laikais valstybės yra pasirašiusios ir laikosi svarbių tarptautinių konvencijų. Svarbesnės iš jų:

- ✓ Paryžiaus konvencija⁴;
- ✓ Berno konvencija „DĖL LITERATŪROS IR MENO KŪRINIŲ APSAUGOS“⁵;
- ✓ Ženevos konvencija „VISUOTINĖ AUTORYSTĖS TEISIŲ KONVENCIJA“⁶

Lietuva priešingai, nei daugelis kitų Europos valstybių pasigirti savo išugdytomis autorių teisės tradicijomis negali, kadangi įvairiais istorijos laikotarpiais priklausė skirtingoms Europos imperijoms, bei valstybėms. Tuomet kiekviena valstybė ar imperija turėjo skirtingas įstatymų bazes. Lietuvos valstybės autorių įstatymų gyvavimo raidą galima suskirstyti į 4 skirtingus laikotarpius:

1. XVII a. pabaiga/XIX a.–1918 m (tuomet galiojo nuo 1588 m Lietuvos statutas; nuo 1807 m

³ History of copyright law – Chronology [žiūrėta 2009 m. gruodžio 1 d.] Prieiga per internetą <http://www.experiencefestival.com/a/History_of_copyright_law_-_Chronology/id/1472756>

⁴ Paris Convention for the Protection of industrial Property [žiūrėta 2009 m. gruodžio 2 d.] Prieiga per internetą <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/berne/trtdocs_wo001.html#P82_10336>

⁵ Bern Convention for the Protection of Literary and Artistic Works [žiūrėta 2009 m. gruodžio 1 d.] Prieiga per internetą <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/berne/trtdocs_wo001.html#P82_10336>

⁶ Geneva Phonograms Convention [žiūrėta 2009 m. gruodžio 4 d.] Prieiga per internetą <http://www.wipo.int/clea/en/text_html.jsp?lang=en&id=4040>

Prancūzijos civilinis kodeksas, nuo 1825 m Lenkijos kodeksas, nuo 1840 m įvesti bendri Rusijos įstatymai)

2. Atkurta Lietuvos nepriklausomybė 1918–1940 m (1840 m Rusijos įstatymų sąvado X tomo 1 dalis, kuris perėmė autorių teisės iš 1828 m išleisto cenzūros statuto)
3. LR okupacija 1940–1990 m (1922-1926 m TSR kodeksas, 1928 m pradėjo veikti tų metų spalio 8d. Rusijos autorių teisių įstatymas)
4. Nepriklausomybės atkūrimas (reformuoti sovietiniai įstatymai, pasirašytos tarptautinės konvencijos, priimtas 1999 m Autorių Teisių ir Gretutinių Teisių įstatymas⁷)

Šiuo metu Lietuvoje galioja ir autorių teisės gina 2003 metais išleista Lietuvos Respublikos Autorių Teisių ir Gretutinių Teisių įstatymo (1999m) nauja redakcija⁸, kurią priėmė Seimas ir pasirašė tuometinis Lietuvos Respublikos prezidentas Rolandas Paksas.

Šis įstatymas nustato atitinkamas teises:

- ❖ autorių teisės į literatūros, mokslo ir meno kūrinius (autorių teisės);
- ❖ atlikėjų, fonogramų gamintojų, transliuojančiųjų organizacijų ir audiovizualinio kūrinio (filmo) pirmojo įrašo gamintojų teises (gretutines teises);
- ❖ duomenų bazių gamintojų teises (*sui generis* teises);
- ❖ autorių teisių ir gretutinių teisių įgyvendinimą, kolektyvinį administravimą ir gynimą, taip pat *sui generis* teisių įgyvendinimą ir gynimą.

Pagrindinis šio įstatymo tikslas yra saugoti autoriaus teises į kūrinį, tačiau visų pirma reikėtų išsiaiškinti kas tai yra kūrinys. „**Kūrinys** – originalus kūrybinės veiklos rezultatas literatūros, mokslo ar meno srityje, nepaisant jo meninės vertės, išraiškos būdo ar formos“ - ATGTĮ 2 straipsnio 18 punktas. Tad kūrinium galime vadinti tik galutinį autoriaus veiklos rezultatą, neatsižvelgiant į tai koku būdu jis buvo pasiektas. Lietuvos ATGTĮ reikalavimai pateikiami kūriniumi nedaug kuo skiriasi nuo kitų valstybių apibrėžimų, tiesa jokia tarptautinė sutartis nėra konkrečiai nustačiusi šio apibrėžimo. Kūrinio samprata yra daugmaž vienoda visose Europos Sąjungos (ES) valstybių teisės sistemose, tačiau, kai kurie ES aktai įtakojo kūrinium rūšių sampratas- tokias kaip kompiuterių programos⁹, fotografijos¹⁰, duomenų bazės¹¹ (žr. 1 lent.).

⁷ **Autorių Teisių ir Gretutinių Teisių įstatymas** – toliau **ATGTĮ**

⁸ „AUTORIŲ TEISIŲ IR GRETUTINIŲ TEISIŲ ĮSTATYMO PAKEITIMO“ įstatymas [žiūrėta 2009 m. gruodžio 1 d.] Prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=207019&p_query=&p_tr2=>

⁹ Tarybos direktyva „dėl kompiuterių programų teisinės apsaugos“ [žiūrėta 2010 m. sausio 3 d.] Prieiga per internetą <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1991L0250:19931119:LT:PDF>>

¹⁰ Tarybos direktyva „dėl autorių ir gretutinių teisių apsaugos terminų suderinimo“ [žiūrėta 2010 m. sausio 3 d.] Prieiga per internetą <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1993L0098:20010622:LT:PDF>>

¹¹ Tarybos direktyva „dėl duomenų bazių teisinės apsaugos“ [žiūrėta 2010 m. sausio 3 d.] Prieiga per internetą <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:11:46:22003A0405%2801%29:LT:PDF>>

1. lentelė „ES aktų nurodyti reikalavimai“

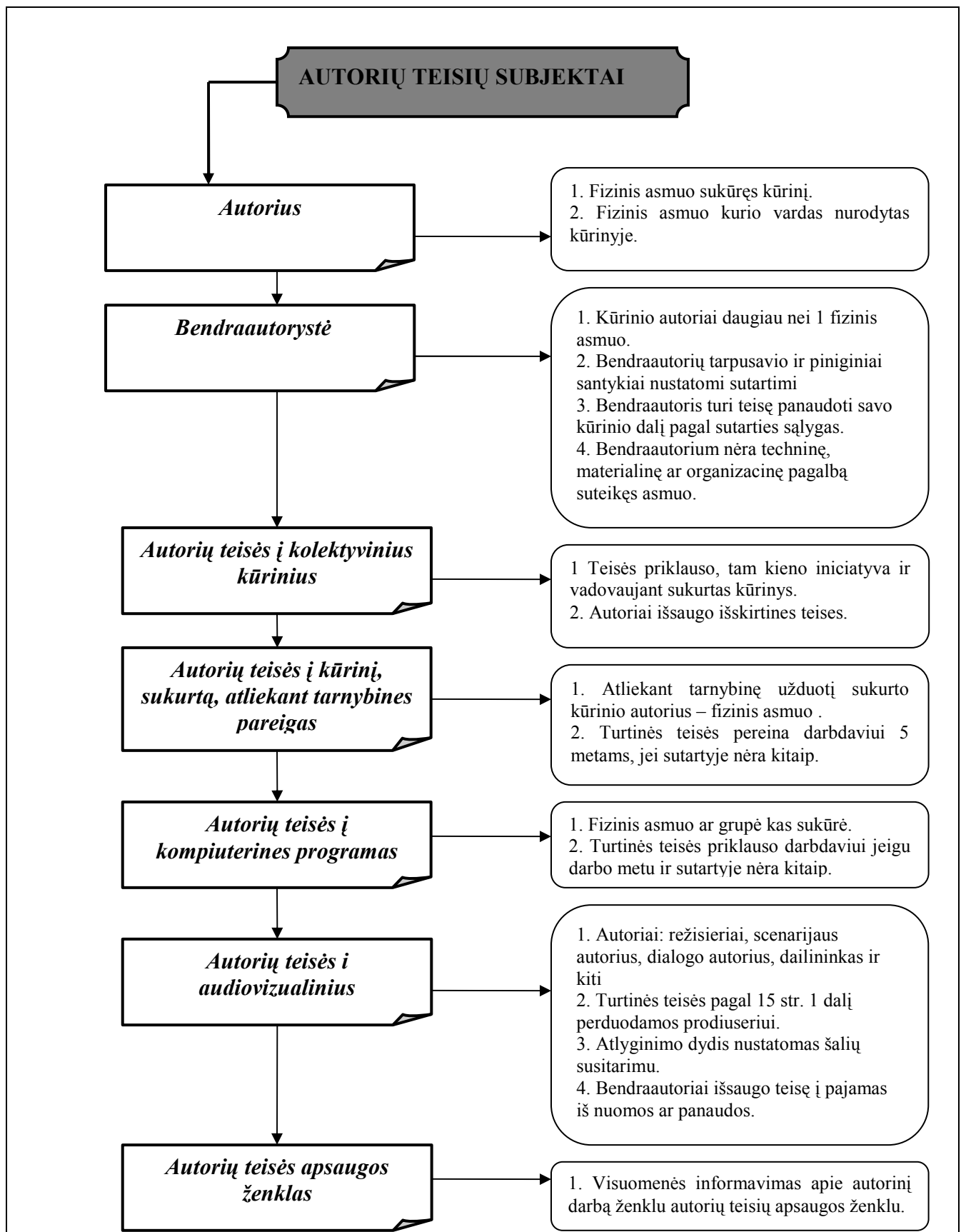
„Dėl kompiuterinių programų apsaugos kriterijų“	autorių teisės apsauga kompiuterinei programai taikoma, net ir tada kai ji yra individualaus autoriaus kūrinys ir neturi būti taikomi jokie kokybiniai ar estetiniai tyrimai.
„Dėl fotografijų kaip autorių teisių objektų apsaugos kriterijų“	autorių teisės apsauga fotografijoms taikoma nustačius, kad jos yra individualaus autoriaus intelektualinės veiklos vaisius.
„Dėl duomenų bazių apsaugos kriterijų“	duomenų bazėms autorių apsauga yra taikoma, jeigu jų parinkimas ir išdėstymas yra unikalus autoriaus veiklos rezultatas.

Sudaryta autoriaus remiantis šaltiniu [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/lt/index.htm>>

Lietuvos valstybė priklauso „droit d’auteur“¹² autorių teisių sistemos grupei, tad autorių teisių subjektų skirstymas į pirminius ir išvestinius yra labiau orientuotas autorių naudai. ATGTĮ 6 straipsnio 1 dalyje yra konkrečiai nurodyta, kad **Autorius** yra kūrinį sukūręs fizinis asmuo, tai parodo, kad jokios leidyklos, mėcenatai ar kiti materialiai prie kūrinio išleidimo prisidėję (subjektai) negali būti laikomi pirminiu autoriaus asmeninių neturtinių ir turtinių teisių subjektu. Ši sąlyga galioja visose kontinentinės Europos valstybėse. Kiek kitaip viskas veikia „copyright“¹³ sistemos valstybėse. Ten, didesnis dėmesys įstatymuose yra kreipiamas į investicijų, sudėtų į autoriaus kūrinį, saugumą. Autorių teisių subjektai pagal Lietuvos Respublikos Autorių Teisių ir Gretutinių Teisių įstatymo antrą skirsnį yra skirstomi taip, žiūrėti 2 paveikslą.

¹² Holderness, M. Moral rights and Author’s Rights: The Keys to the Information Age. The Journal of Information, Law and Technology JILT, 1998, nr 1. Žiūrėta 2010 m. sausio 3 d.] Prieiga per internetą <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/law/elj/jilt/infosoc/98_1hold/>

¹³ Depoorter, Ben, and Francesco Parisi. „Fair Use and Copyright Protection: a Price Theory Explanation“. International Review of Law and Economics 21 (2002): 453-473.



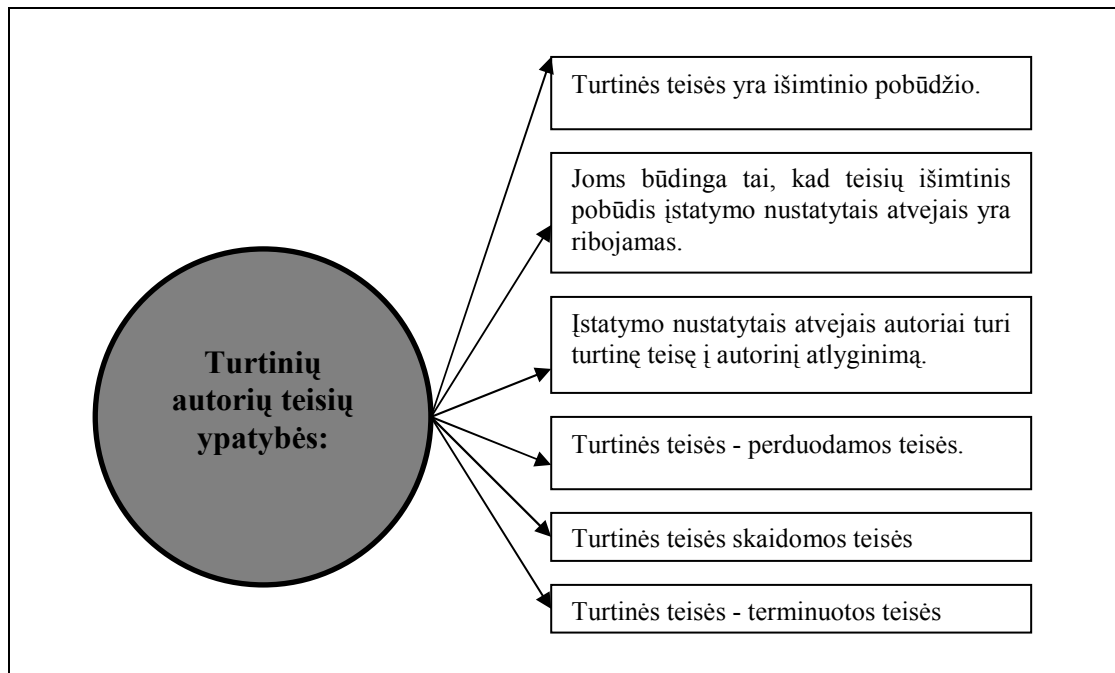
2 pav. **Autorių teisių subjektai** sudaryta autoriaus remiantis šaltiniu [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=81676&p_query=&p_tr2=>

1.2 Autorių asmeninės neturtinės ir turtinės teisės

Autorių turtinių teisių sampratos nepateikia jokie pasauliniai teisiniai aktai, tad galime spręsti, kad šios rūšies autorių teisė yra susijusi su išskirtine kūrėjo teise gauti pajamų iš kūrinio pardavimo, naudojimo ar eksploatacijos. Turtinės autoriaus teisės, kaip beja ir neturtinės atsiranda tuo pačiu momentu, kai sukuriama literatūros, mokslo ar meno kūrinys. Šios teisės gali būti perduodamos kitiems asmenims sutartimi ar įstatymo numatyta tvarka, paliekamos testamentu po autoriaus mirties giminaičiams. Turtinės autoriaus teisės ir po autoriaus mirties yra pakankamai saugios, jos neišnyksta net 70 metų (skaičiuojant nuo autoriaus mirties), disponavimas šiomis teisėmis įgalina autorių, ar jo teisių perėmėją gauti ekonominę naudą iš kūrinio naudojimo. Kopijų ar kūrinio originalo panaudojimas be autoriaus sutikimo yra traktuojamas kaip autoriaus teisių pažeidimas ir gindamas savo teises, šeimininkas gali kreiptis į teismą su reikalavimu nutraukti kūrinio neteisėtą naudojimą bei sumokėti kompensaciją už padarytą žalą. Tai yra numatyta LRBK (Lietuvos Respublikos Baudžiamasis Kodeksas)¹⁴ 192 straipsnyje, kad atlikęs tokią nusikalstamą veiką Lietuvos Respublikos pilietis ar juridinis asmuo gali būti baudžiamas atitinkamai viešaisiais darbais, bauda, laisvės apribojimu, areštu ar netgi laisvės atėmimu iki 2 metų. Daugiausia keblumų teisinėje srityje iškyla dėl turtinių teisių skaidymo, kadangi pagal ATGTĮ 15 straipsnį yra numatyti keli kūrinio panaudojimo būdai, todėl norint tikslingai panaudoti įsigytą kūrinį, pavyzdžiui išversti literatūros kūrinį ir pateikti jį užsienio skaitytojams, nepakanka vien tik įgyti teisę kūrinio vertimui, būtina turėti ir teisę viešai rodyti kūrinio originalą ar kopijas. Visa tai pakankamai išsamiai ir konkrečiai, kaip ir kitose Europos Sąjungos valstybėse, yra reglamentuojama įstatymais. Lietuvoje šios rūšies pažeidimų užfiksuojama pakankamai mažai, tačiau šis skaičius neatspindi realios situacijos. Dar ir dabar yra nemažai prekyviečių prekiaujančių nelegaliomis audio ar video laikmenomis, įvairių kitų gaminių klastotėmis. Anot Jūratės Ūsonienės galima būtų išskirti atitinkamas autorių turtinių teisių ypatybes¹⁵ (žr. 3 pav.).

¹⁴ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=111555

¹⁵ Ūsonienė J. „Autorių teisių perdavimo ypatybės“, teisinės informacijos centras, Vilnius 2008

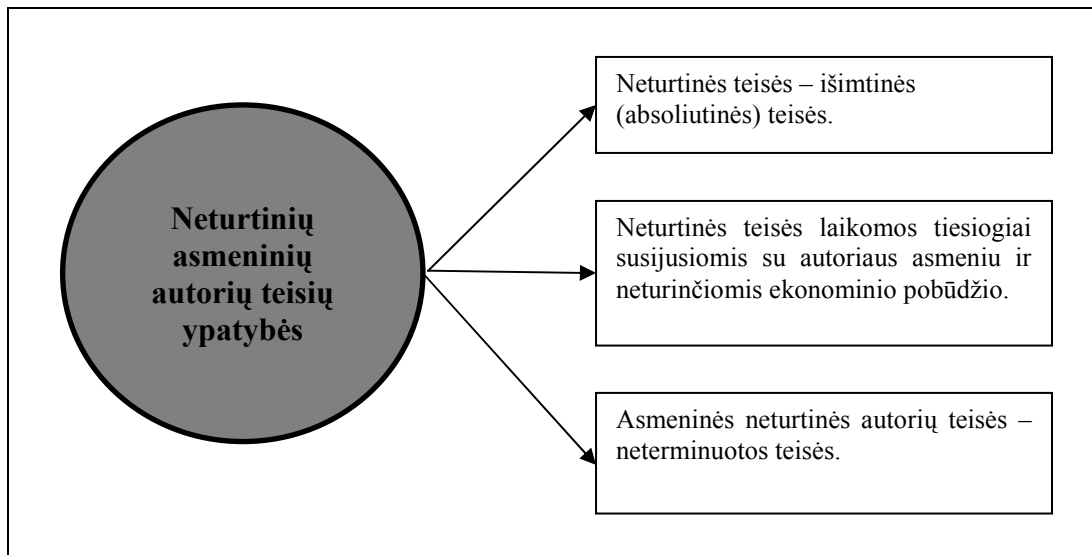


3 pav. **Turtinių autorių teisių ypatybės** Sudaryta autoriaus remiantis Ūsonienė J., „Autorių teisių perdavimo ypatybės“ – Vilnius 2008, 71-77 psl.

Lyginant autorių asmenines neturtines ir turtines teises galima būtų teigti, kad jos glaudžiai tarpusavyje susijusios, bet tuo pat metu yra ir atsietos viena nuo kitos. Jos tai galima būtų spręsti pagal Berno konvenciją, kurioje nurodoma, kad turtinių teisių atsisakymas nesąlygoja neturtinių teisių atsisakymo ar perdavimo (pavyzdžiui autorius pardavęs savo kūrinio originalą, tai yra perdavęs savo turtines teises kitam asmeniui vistiek pasilieka savo asmenines neturtines teises į kūrinio autorystę, jo autentiškumą, turi teisę prieštarauti jo iškraipymui ar išdarkymui). Asmeninės neturtinės teisės Lietuvos ATGTĮ yra apibrėžiamos 14 straipsnio pirmojoje dalyje, kuri faktiškai sutampa su Berno konvencijos nuostatomis. Neturtinių asmeninių autorių teisių apsauga¹⁶ yra gerokai paprastesnė, kadangi šios teisės neturi ekonominio pobūdžio autorius jų negali visiškai perduoti ar prarasti. Už autorių asmeninių neturtinių teisių pažeidimus yra pritaikytos atitinkamos baudos ir bausmės pagal LRBK¹⁷ 191 straipsnį, pradedant bauda ar areštu, baigiant laisvės atėmimu iki 3 metų. Išskiriamos šios asmeninių neturtinių teisių ypatybės, žiūrėti 4 paveiksle.

¹⁶ **Autorių teisių apsauga** – toliau gali būti vartojama kaip **ATA**

¹⁷ **LRBK** – Lietuvos Respublikos Baudžiamasis Kodeksas



4 pav. Neturtinių asmeninių autorių teisių ypatybės Sudaryta autoriaus remiantis Ūsonienė J., „Autorių teisių perdavimo ypatybės“ – Vilnius 2008, 37-39 psl

1.3 Įstaigos ginančios autorių teises Lietuvoje ir jų funkcijos

Šiuo metu autorių teises Lietuvoje prižiūri Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliota institucija Lietuvos Kultūros Ministerija, jai yra suteikta teisė pagal savo kompetenciją reguliuoti autorių teisių priežiūrą Lietuvoje. Įstaigos pagrindinis tikslas¹⁸ – „tarptautinius ir regioninius valstybės įsipareigojimus atitinkanti autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos sistema, sudaranti sąlygas tinkamai teisių turėtojų ir kūrinių naudotojų interesų pusiausvyrai: užtikrinanti kūrėjų interesų apsaugą ir sudaranti jiems sąlygas gauti tinkamą atlygį už jų kūrybos rezultatus, taip skatinanti kūrybiškumą, tuo pat metu užtikrinanti visuomenei sąlygas tam tikromis aplinkybėmis neatlygintinai naudotis kūriniais ir tokiu būdu garantuojanti autorių teise saugomo turinio prieinamumą visuomenei svarbiais atvejais, skatinanti kultūros sklaidą ir visuomenės pažangą.“

Tačiau veikiant tik vienai valstybinei institucijai efektyvus autorių ir atlikėjų teisių įgyvendinimas būtų jeigu ne labai sunkus, tai beveik neįmanomas, todėl autoriai patys yra įkūrę 2 atitinkamas autorių teisių gynimo asociacijas LATGA-A¹⁹ (Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūra) ir AGATA²⁰ (Lietuvos gretutinių teisių organizacija).

Duotuoju momentu LATGA-A atstovauja 3749 autorių teisėms²¹ ir daugiau nei 2 milijonams

¹⁸ Lietuvos Kultūros ministerijos pagrindinis tikslas [žiūrėta 2009 m. gruodžio 3d.] Prieiga per internetą <http://www.lrkmlt/go.php/lit/Autoriu_teises/196/6/168>

¹⁹ Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūra [žiūrėta 2009 m. gruodžio 3 d.] Prieiga per internetą <<http://www.latga.lt/apie/veikla>>

²⁰ Lietuvos gretutinių teisių organizacija [žiūrėta 2009 m. gruodžio 3 d.] Prieiga per internetą <<http://www.agata.lt/?lang=lt&mID=19>>

²¹ LATGAA Asociacijos veiklos ir finansinės atskaitomybės ataskaita [žiūrėta 2010 m. sausio 5 d.] Prieiga per internetą <http://www.lrkmlt/go.php/lit/Autoriu_teises/196/3/47>

užsienio autorių teisėms. Tarp atstovaujamo Lietuvos autorių daugiausia yra muzikos kūrinių ir muzikos kūrinių teksto autorių bei leidėjų– 1697, literatūros, dramos ir audiovizualinių kūrinių autorių – 1154, vizualiojo meno kūrinių autorių – 891.

LATGA-A, laikydamasi savo įstatų ir su autoriais sudarytų sutarčių, bei vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo nuostatomis, atlieka šias funkcijas:

- ✓ suteikia naudotojams neišimtinės licencijas panaudoti autorių kūrinius;
- ✓ renka ir išieško autorinį atlyginimą už kūrinių panaudojimą pagal neišimtinės licencijas;
- ✓ paskirsto ir išmoka surinktą autorinį atlyginimą autoriams arba juos atstovaujantiems subjektams;
- ✓ be atskiro įgaliojimo teisme ir kitose institucijose gina jos atstovaujamo autorių teises;
- ✓ teikia konsultacijas autoriams ir kitiems fiziniams bei juridiniams subjektams autorių teisių apsaugos bei autorių kūrinių panaudojimo įvairiose srityse klausimais.

AGATA įkurta 1999 m., siekiant kuo efektyviau administruoti atlikėjų ir fonogramų gamintojų teises remiantis Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymu, kitais LR įstatymais ir tarptautinėmis sutartimis; užtikrinti platesnį ir naudingesnį Lietuvos ir užsienio gretutinių teisių objektų panaudojimą.

Šios pelno nesiekiančios organizacijos atliekamos funkcijos:

- ✓ surenka ir paskirsto atlyginimą atlikėjams bei fonogramų gamintojams už antrinį fonogramų panaudojimą ;
- ✓ paskirsto atlikėjams, fonogramų gamintojams bei audiovizualinių kūrinių gamintojams priklausantį atlyginimą už fonogramų ar audiovizualinių kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais. Šį atlyginimą moka asmeniniam atgaminimui skirtų analoginių ir skaitmeninių garso bei audiovizualinių laikmenų gamintojai ir importuotojai;
- ✓ konsultuoja savo narius įvairiais gretutinių teisių klausimais, saugo ir gina visų Asociacijos narių interesus, derina juos ir šalina galimus prieštaravimus.

Autoriams ypač naudinga yra LATGA-A, kuri atstovauja juos pagal pasirašytas atitinkamas sutartis, tokia asociacija yra vienas iš svarbiausių instrumentų, siekiant užtikrinti autorių teisių saugumą tose kūrinių panaudojimo srityse, kuriose dėl daugybės kūrinių naudotojų autorius negalėtų pats savo išgalėmis įgyvendinti ir pasirūpinti savo teisėmis.

2. AUTORIŲ TEISIŲ EKONOMINĖ ANALIZĖ

2.1 Autorių teisių apsaugos funkcijos ir piratavimas

Pati pirmoji ir svarbiausia, išskiriama, autorių teisių apsaugos funkcija yra susijusi su autorių darbų apsauga nuo trečiųjų šalių vykdomos ydingos veiklos, vadinamos piratavimu. Apsaugos sistemos atsiradimas leido vykdyti adekvačią leidybos kontrolę nuo pat pirmųjų knygų leidybos pradžios. Minėta funkcija yra pati aktualiausia ekonomistams, nes tai yra lyg centrinė ašis tarp paskatos ir priėjimo, kas yra apibrėžiama ATA. Piratavimas dažniausiai pasireiškia dalyvaujant mažam kiekiui asmenų, kurie gamina ir platina nelegalias kopijas.

Apžvelgiant atgaminimo būdus, galima būtų išskirti 2 jų rūšis²²: vertikalų ir horizontalų. Vertikalaus atgaminimo principas dažniausiai pritaikomas, kai vartotojai daro kopijas vienas iš kito. Jeigu kopijos kokybė yra žemesnė nei originalo, tuomet kiekvienos paskesnės kopijos vertė pamažu krenta, kol galų gale tampa žemesnė nei gamybos kaštai. Kaip pavyzdį galima pateikti audio ir video įrašus, kurie gali būti perrašomi tik keletą kartų arba keletą kartų kopijavimo aparatu padauginti dokumentai. Horizontalusis produkcijos atgaminimo būdas skiriasi nuo vertikalaus tuo, kad kopijos gali būti daromos tik tiesiai iš originalo. Šis būdas labiausiai paplitęs tarp meninikų, tai įvairių dailės kūrinių reprodukcijų tapymas, šiam būdai priskiriama ir bibliotekų skaityklose mokslinių ar kitokių žurnalų kopijavimas. Kuris iš šių būdų yra priimtinesnis atgaminimo požiūriu? Ko gero vertikalus - kadangi, originalo pakanka vienai kopijai ir yra paprastesnis. Apžvelgiant autorių teisių pažeidimus iki skaitmeninės revoliucijos galime išskirti šiuos pagrindinius veiksnius: visuomenės prieinamos informacijos stoka, jos pateikimo ribotumą (tuo metu tai buvo laikoma menkos svarbos prioritetu). Visa tai greičiausiai ir sąlygojo šių atgaminimo būdų paplitimą.

Autorių teisių apsaugos sistema yra pagrindinis ginklas kovoje su piratiniais gaminiais. Asmuo, kuriam priklauso atitinkamo darbo, kūrinio, technologijos ar kito autorių teisių objekto autorystės teisės, kontroliuoja jo komercinį ir nekomercinį atgaminimą. Tai suteikia autoriui materialinę ir moralinę naudą, skatina tolimesnės kūrybos produktyvumą. Šios privilegijos gali suteikti jam atitinkamą ekonominį pranašumą, jeigu autorius disponuoja ir naudoja kokią nors unikalią technologiją savo darbų reprodukcijos gamybai. Kaip pavyzdį galima būtų įvardyti laikraščių leidybos principą. Leidžiant laikraščius ir siekiant optimalaus kaštų pasiskirstymo gaminant didelį kiekį kopijų, labiau apsimoka naudoti spausdinimo presą negu paprastą kopijavimo aparatą. Kadangi legalios gamybos kaštai yra žemesni nei bandant kopijuoti

²² Shy, Oz. „The Economics of Copy Protection in Software and Other Media.“ In Internet Publishing and Beyond: The Economics of Digital Information and Intellectual Property editet by Brian Kahin and Hal Varian. Cambridge, MA: MIT press, 2000.

nelegaliai, piratavimo grėsmė faktiškai išnyksta²³.

Autorių teisės susijusios su pranašumu technologijos srityje, gali būti sustiprintos ir dirbtinai. Juk kiekvienas kūrėjas yra suinteresuotas parduoti savo kūrinį tokia forma, kurios būtų beveik ar visiškai neįmanoma kokybiškai nelegaliai nukopijuoti. Tai gali būti pasiekta spausdinant knygas parinkus atitinkamas spalvas, kurios kopijuojant išblunka, arba leidžiant kompaktinius diskus ir pridėdant tam tikrą garso foną (triukšmą), kuris būtų negirdimas klausant originalo, o pasireikštų tik klausant kopijų²⁴. Tiesa visas šitas dirbtinis apsaugos stiprinimas padidina originalo gamybos kaštus, bet tai irgi atgraso bent dalį nelegalia veikla užsiimančių asmenų nuo piratinės gamybos ir pardavimo. Nors šios idėjos ir yra pakankamai senos, tačiau vis dar efektyvios. Lietuvoje, kuo toliau tuo labiau plinta nuostata: visa kas įmanoma (legalu ir nelegalu) siūstis internetu, o turguose ir kitose mažiau teisėsaugos kontroliuojamose vietose ir toliau platinami nelegalūs kompaktiniai muzikos, kino filmų ir kompiuterinių žaidimų diskai. Nors atitinkamos institucijos ir vykdo specialias prevencines priemones (įvairūs reidai, patikrinimai), tačiau iki galo niekaip nepasisieka pažaboti nelegalios prekybos. Kaip pagrindinę to priežastį Lietuvos Antipiratinės Veiklos Asociacijos (LANVA) pirmininkas Vytautas Simanavičius išskiria nelegalių prekeivių sumanumą: „Pasirodo, už tuščių diskų pakuočių laikymą ant prekystalio sulaikyti prekeivio negalima, o patys diskai pirkėjų laukia mašinoje arba nuomojame turgaus kioske. Kad būtų sudėtingiau susekti, nelegalūs prekeiviai, pradėjo decentralizuoti prekių slėpimą - t.y. nelaiko jų visų vienoje vietoje, tariasi dėl jų saugojimo su kitų prekių, pavyzdžiui, drabužių pardavėjais. Tokiu atveju sulaikyti juos su nelegaliomis prekėmis sudėtinga“²⁵. Greičiausiai, kiekvienas žinome, kad pirkdami piratinę kopiją – „perkame katę maiše“, juk nėra nė menkiausios garantijos, kad kompaktinis diskas ar DVD iš viso veiks, ar bus tokia kokybė kokią deklaruoja prekeivis. Kad ir kokia ji bebūtų puiki - originalui neprilygs niekada. Situacija su internetiniais failais ir jų piratiniu platinimu turi daug panašumų su anksčiau minėtų laikmenų platinimu, galima parsisiųsti įvairiausių filmų kopijų, pradėdant nuo prasčiausias, vos įžiūrimos, buitine kamera ar mobiliuoju telefonu filmuotos ir baigiant geriausia skaitmenine kokybe. Plačiau apie skaitmeninių darbų apsaugą ir jos problemas bus šnekama velesniame skyriuje.

Sekančią, svarbią autorių teisės apsaugos atliekamą funkciją galima būtų įvardyti trečiųjų šalių, atliekančių įvairių tipų reprodukciją, kontrolė. Autoriai leisdami kopijuoti ir naudotis visuomenei savo intelektualios veiklos rezultatais, turėtų už tai gauti ir atitinkamą atlygį. Kaip pavyzdį galima įvardyti bibliotekų atskaitymus su autoriais, už jos teritorijoje pagamintų kopijų platinimą skaitytojų rate. Šis

²³ Landes, William M., and Richard A. Posner. „An Economic Analysis of Copyright Law.“, *Journal of Legal Studies* 18 (1989): 235-363 psl

²⁴ Novos, Ian. E. and Michael Waldman. „The Emergence of Copying Technologies: What have We Learned?“, *Contemporary Policy Issues* 5 (1987): 34-43 psl

²⁵ LANVA pirmininko A.Simanavičiaus komentaras [žiūrėta 2010 m. spalio 5 d.] Prieiga per internetą <http://www.lzinios.lt/lt/2010-08-30/verslas/piratiniai_zaidimai_neisnyksta_is_turgaus.html?print>

procesas yra vadinamas „Netiesioginiu pasisavinimu“²⁶. Tokiu būdu autorių darbų kopijos duoda apčiuopiamą ekonominę naudą ir didesnę paskatą tolimesnei kūrybai. Tiesa, šis procesas gali būti naudojamas tik tuo atveju, kai daromų kopijų kaina yra atitinkamai proporcinga kopijuojamo originalo kainos atžvilgiu (nėra kelis kartus didesnė). Lietuvoje šis procesas yra reglamentuojamas 2002 metais vyriausybės nutarimu Nr.181 „*Autorinio atlyginimo už kūrinių atgaminimą reprografijos būdu (fotokopijavimo ar kitu būdu) mokėjimo tvarka*“²⁷.

Pagal šio nutarimo 4-ą punktą „Autorinį atlyginimą už reprografinį kūrinių atgaminimą (toliau vadinama – autorinis atlyginimas) moka operatoriai, teikiantys mokamas reprografinio atgaminimo paslaugas. Autorinis atlyginimas mokamas kartą per metus pagal autorių teisių kolektyvinio administravimo asociacijos, atsakingos už autorinio atlyginimo surinkimą, paskirstymą ir išmokėjimą (toliau vadinama – asociacija), pateiktą sąskaitą“ atitinkamais tarifais (žiūr. 2 lent.). Apmokestintas paslaugas administruoja Lietuvos Autorių Teisių Gynimo Asociacijos Agentūra (LATGA-A).

2 lentelė „Autorinio atlyginimo tarifai“

Reprografinio atgaminimo įrangos atgaminimo galinumas (kopijos per minutę)	Už paslaugas, teikiamas bibliotekose, studijų ir mokslo įstaigose, taip pat netoli studijų ir mokslo įstaigų (Lt)	Už paslaugas, teikiamas toli nuo studijų ir mokslo įstaigų, Lt	Už paslaugas, teikiamas vietovėse, kuriose nėra studijų ir mokslo įstaigų, Lt
Mažiau kaip 6	60	40	30
Nuo 6 iki 19	120	80	60
Nuo 20 iki 39	180	130	90
Nuo 40 iki 59	280	190	120
Nuo 60 iki 89	340	260	170
Daugiau kaip 89	400	320	200
Pastabos:	1.Operatorius yra laikomas teikiančiu reprografinio atgaminimo paslaugas netoli studijų ir mokslo įstaigos, jeigu studijų ir mokslo įstaiga yra ne toliau kaip už 500 metrų nuo operatoriaus.		
	2.Tais atvejais, kai operatorius naudoja reprografinio atgaminimo įrangą, darančią spalvotas kopijas, šiame priede numatyti atlyginimo tarifai didinami 25 procentais.		

Šaltinis: [Interaktyvus] < <http://www.latga.lt/teises-aktai/lr-vyriausybes-nutarimai/kuriniu-atgaminimas-reprografija>

Vykdydami reprografinio atgaminimo veiklą operatoriai turi pastoviai informuoti apie visą turimą ir naudojamą įrangą, leisti Asociacijai atlikti atrankinius reprografinio atgaminimo tikrinimus, per 7 kalendorines dienas nuo veiklos vykdymo sąskaitos gavimo turi pervesti sąskaitoje nurodytą autorinio atlyginimo sumą administruojančiai įstaigai.

Be pagrindinių, jau paminėtų funkcijos, autorystės teisės turi savotiško panašumo su pramoninės

²⁶ Liebowitz, Stan J. „Copying and Indirect Appropriability: Photocopying of Journals.“ Journal of Political Economy 93 (1985): 945-957 psl.

²⁷ Lietuvos vyriausybės nutarimas dėl autorinio atlyginimo už kūrinių atgaminimą [žiūrėta 2010 m. spalio 6 d.] Prieiga per internetą <<http://www.latga.lt/teises-aktai/lr-vyriausybes-nutarimai/kuriniu-atgaminimas-reprografija>>

organizacijos vykdoma veikla, t.y. paskirstymo ir panaudojimo reguliavimas. Pagrindinis šių funkcijų tikslas yra suderinti paskatą kurti ir darbų prieigą. To yra siekiama bandant palengvinti autorių darbų sklaidą mainų priemonėmis, generuojant didesnę finansinę grąžą, ką galima turbūt ir laikyti svarbiausia produktyvios autorių kūrybos priežastimi. Visa tai galime pagrįsti remdamiesi R.Coase „Sandorio kaštų“ teorija²⁸, kuri teigia, kad nuosavybės teisių suteikimas garantuoja efektyvų paskirstymą neįtraukiant sandorio kaštų, visgi realioje situacijoje juos įtraukti privalu.

2.2 Autorystės teisės ir išvestiniai kūriniai

Autorystės teisės, be kita ko, susijusios ir su originalių darbų kopijomis. Berno Konvencija galioja ir kūrinių reprodukcijoms, apima jų vertimą, perdirbimą - adaptavimą ir atlikimą. Šių 3-ų formų kūriniai skiriasi nuo paprastos kopijos tuo, kad prideda papildomą, unikalų kūrybinį įdirbį. Kaip pavyzdį galėtume panagrinėti romano vertimą ar ekranizaciją. Versdamas iš užsienio kalbos kokį nors literatūrinį kūrinį vertėjas neverčia pažodžiui, o naudoja atitinkamą rašymo stilių, kuris suteikia tekstui vientisumą, padaro siužetą suprantamą tos kalbos atstovams. Skaitytojas, mokantis keletą skirtingų šalių kalbų, veikiausiai, visada pasirinks skaityti romaną originalo kalba, kadangi kiekvienas vertimas atims dalelę kūrinio autentiškumo: skirsis rašymo stilius, bus naudojamos skirtingos metaforos ir kiti literatūriniai elementai. Kuriant literatūros kūrinių ekranizacijas, dažniausiai būsimo filmo siužetas net keliose vietose nesutampa ar kardinaliai skiriasi nei buvo parašyta knygoje, visa tai priklauso nuo kūrybinės grupės. Galų gale romanas gali būti labai įdomus, prikaustantis skaitytojo dėmesį iki paskutinio puslapio, o ekranizacija, priešingai knygai, visiškai neįdomi ir greitai pasimirštanti. Didelę rolę šioje situacijoje vaidina filmo režisieriaus ranka, pagrindinių vaidmenų atlikėjų profesionalumas, atsidavimas ir kiti užkulisiniai niuansai.

Kad ir kokia forma originalus kūrinys būtų perdirbamas, tai sukelia papildomų klausimų dėl optimalios autorių teisių apimties ir terminų. Ar tik autorius turi turėti teisę į kūrinio atgaminimą popieriuje? Ar tik kaip Berno Konvencijoje nurodyta autoriui priklauso visos teisės į jo darbo ekranizaciją, to pasekoje uždraudžiant jauniems, mažiau patyrusiems, režisieriams kurti filmus ar statyti spektaklius ir pjeses teatrams? Teisės, kurios yra pernelyg siauros gali atgrasyti nuo kūrybinės veiklos, o pernelyg daug apimančios kenkti kūrinių sklaidai.

Dar vieną, kaip gana problematišką, autorių teisių apsaugos sritį galima išskirti bendraautorystę²⁹. Keliems asmenims turint teises į vieną kūrinį, automatiškai tai reiškia, kad kiekvienas iš jų turi „veto“

²⁸ Coase „Sandorio kaštų“ teorija [žiūrėta 2010 m. spalio 25 d.] Prieiga per internetą <<http://www.sjsu.edu/faculty/watkins/coase.htm>>

²⁹ Moureau, Nathalie, and Dominique Sagot-Devaux. „Quels auteurs pour quels droits? Les enjeux économiques de la définition de l’auteur.“ *Revue d’Economie Industrielle*, 99,2 (2002): 33-48 psl.

teisę dėl bendro darbo panaudos, ir susiklosčius nenumatytoms aplinkybėms, kaip išplėskus tarpusavio konfliktui, bet kuris iš jų naudodamasis šia teise gali stabdyti kūrinio sklaidą/platinimą. Dažnai tokių kūrinų platesniam pasisekimui trukdo kiekvieno iš autorių atskirai „užsiplėšiami“ dideli autoriniai honorarai, dėl ko išauga kūrinio pardavimo kaina. Išskirtinumo problemą labiausiai tyrė ir analizavo M.A.Heller ir R.S.Eisenberg atlikę praktinį patentų tyrimą³⁰. Tiesa, nors patentai ir nepriklauso autorių teisių apsaugos sričiai, tačiau galima rasti labai daug panašumų. Vertėtų išskirti vieną atsitikimą nutikusį Jungtinėse Amerikos valstijose. Pasirodžius kino teatruose vaidybiniam filmui „Dvylika beždžionių“, jo demonstravimas buvo sustabdytas jau po 28 dienų, kadangi vienas baldų kūrėjas pareiškė, kad filmo siužete demonstruojama kėdė atitinka jo sukurtos ir užpatentuotos kėdės eskizą ir tai nebuvo suderinta asmeniškai su juo - buvo pažeidžiamos jo teisės. Pernelyg perdėta išvestinių darbų apsauga gali turėti neigiamą poveikį. Jeigu autorių teisės būtų praplėstos ir apimtų net idėjas išdėstytas jų kūrinuose, tai pradėtų kliūdyti jų pačių kūrybai, padidėtų jos kaštai³¹. Autorių teisių apsaugos sistemos ginami darbai, daugeliu atveju apjungia jau anksčiau pasirodžiusias idėjas ir gali būti akstinu didėjančiam tų pačių idėjų novatoriškumui. Pernelyg didelė ATA, kuri apimtų jų generuojamas idėjas, taptų labai rimta kliūtimi ateities kartų kūrybai, kadangi autoriai, patys turėtų susimokėti jų kūryboje naudojamų idėjų pradininkams. Įvedus tokius pokyčius kiek anksčiau, greičiausiai neturėtume mūsų laikais tokios populiaros popmuzikos kultūros, kadangi visos išskirtinės šio stiliaus kūrybos ir atlikimo muzikos teisės priklausytų legendinei britų grupei „THE BEATLES“, dar didesnę žalą patirtų filosofai, negalėdami naudotis pradinėmis tezėmis, jau sukauptomis žiniomis, privalėdami sukurti ką nors visiškai naujo, unikalios.

2.3 Leidybiniai kontraktai (sutartys) ir jų ypatybės

Autorystės teisės gali būti perduotos/parduotos ir 3-iems asmenims. Leidybinė sutartis, kuri padalina teises ir atsakomybes tarp autoriaus ir leidėjo, yra geriausias to pavyzdys. Autorius patiki leidėjui rūpintis savo kūrinio kopijų gamyba ir prekyba mainais gaudamas atitinkamą finansinę gražą. Visą šį procesą galima būtų pavadinti paskirstymo funkcijos įgyvendinimu: viena pusė kuria, generuoja naujas idėjas ir jas įgyvendina, o kita - atsakinga už sėkmingą kūrybos vaisių pristatymą vartotojų rinkai. Tik nedaugelis autorių, siekdami išlikti nepriklausomais, ryžtasi patys investuoti nuosavą kapitalą ir įsigyti spausdinimo įrangą, tačiau beveik nė vienam nepavyksta ja pelningai naudotis bei realizuoti savo darbus (trūksta techninių ir ekonominių žinių).

Koks turėtų būti optimalus leidybinio kontrakto variantas? Pagrindinis šios rūšies kontrakto

³⁰ Heller, Michael A., and Rebecca S. Eisenberg. „Can Patents Deter Innovation?“ Science 280 (May 1998): 698-701 psl.

³¹ Lande, William M., and Richard A. Posner. „An Economic Analysis of Copyright Law.“ Journal of Legal Studies 18 (1989): 325-363 psl.

parametras yra teisingas gautų pajamų už realizuotas prekes (šiuo atveju knygas) paskirstymas tarp autoriaus ir leidėjo. Be jokios abejonės, autorius turėtų stengtis iš to išspausti maksimalią piniginę naudą. Dokumente turi būti paminėtos visos kiekvienos pusės pareigos ir teisės, ginčų sprendimų būdai ir pelno pasidalijimo santykis. Autoriui mokamo honoraro dydis už autorinių ar gretutinių teisių įsigijimą ir mokėjimo sąlygos priklauso nuo leidėjo ir autoriaus sudarytos sutarties. Dažniausiai leidėjas, priimdamas kūrinį ir autorines teises į jį, autoriui išmoka sutartą fiksuoto dydžio honorarą. Honoraras gali būti susietas ir su parduotų knygų egzempliorių skaičiumi, tuomet autoriui atlyginimas išmokamas tam tikrais sutartais periodais, suskaičiavus sutartyje nustatytą procentinę dalį nuo leidėjo gautų pajamų už parduotas autoriaus knygas. Tiek vienas tiek kitas atsiskaitymo būdas turi savų pliusų ir minusų. Pasirinkdamas fiksuotą atlygį autorius rizikuoja negauti papildomų pajamų, jeigu jo knyga bus populiari tarp skaitytojų ir jos pardavimo apimtys viršys lūkesčius, tačiau yra apsidraudęs tuo atveju, jei kūrinys bus nepaklausus. Autoriui mokamas kintamas autorinis honoraras gali turėti abiem pusėm (tiek autoriui, tiek leidėjui) netiesioginių neigiamų padarinių³². Priešingai fiksuotam užmokesčiui pradžioje, honorarai priklausantys nuo pardavimų apimties padidina leidėjo išlaidas susijusias su originalo įsigijimu. Tai priverčia leidėją didinti parduodamos prekės kainą, todėl daugiau ar mažiau nukenčia pardavimo apimtys, ko pasekoje sumažėja autoriaus gaunamas honoraras. Beveik kiekvienu kainos manipuliacijos atveju daugiau ar mažiau nukenčia tik autoriai. Autorinis honoraras priklausantis nuo parduoto egzempliorių kiekio veikia neigiamai originalo pardavimo kainą autoriaus atžvilgiu, be to, jis neturi jokių galimybių tam paprieštarauti, kaip nors tą procesą įtakoti. Teoriškai kūrėjai galėtų gauti maksimalią ekonominę naudą, jei būtų įmanoma iš abiejų fiksuoto ir kintamojo atlygio tipų išvesti 3-ią, kuris apimtų visus minėtų būdų teigiamus bruožus³³. Siekdamas maksimalios naudos autorius turėtų iš pradžių pasirašyti leidybinę sutartį pagal kurią, leidėjas jam mokėtų dalį pradinio fiksuoto užmokesčio ir dalį nuo parduodamų egzempliorių kiekio. Tai žinoma nėra labai realu, kadangi tai reikštų, kad autoriai galėtų diktuoti sąlygas pasirašant leidybinę sutartį.

Ateities neužtikrintumo rizika dėl paklausos buvimo išskiria dar vieną svarbią leidybinės sutarties funkciją³⁴. Tokios rizikos tipas yra labiausiai susijęs su autorine veikla, kadangi labai sudėtinga nuspėti ar ateityje parašyta daina taps hitu, ar parašytos ir išleistos knygos turės pasisekimą tarp vartotojų. Priešingai kitoms prekėms, kurias galima palyginti su analogiškais pakaitalais, kūriniams to pritaikyti yra beveik neįmanoma, kadangi kiekvienas darbas yra unikalus. Be abejonės galima bandyti lyginti kūrinis pagal žanrą, stilių, taip pat vykdyti įvairius geriausių romanų ar muzikinių kūrinių konkursus, kuriuose dažniausiai didžiausią įtaką daro kūrinio populiarumas ir pardavimo apimtys. Ateities neužtikrintumo

³² Watt, Richard. *Copyright and Economic Theory*. Cheltenham Edward Elgar, 2000.

³³ Watt, Richard. *Copyright and Economic Theory*. Cheltenham Edward Elgar, 2000.

³⁴ Liebowitz, Stan J. „Some Puzzling Behavior of Owners of Intellectual Products: An Analysis.“ *Contemporary Policy Issues* į (1987): 44-53.

riziką galima įvardyti kaip pagrindinę priežastį dėl kurios autorius siekia pasirašyti leidybinę sutartį. Perleisdamas dalį ar visas autorystės teises, kartu jis atiduoda dalį pelno, bet ir sumažina riziką. Pasirašydamas leidybinį kontraktą su jame nurodytu fiksuotu autoriniu honoraru, autorius perleidžia visą netikrumo riziką leidėjui, pasirašydamas kintamo tipo sutartį ja tik pasidalija.

Galima pateikti dar keletą skirtingų rizikos paskirstymo tarp autoriaus ir leidėjo variantų. Autorius gali pats neparduoti savo autorystės teisių, o tiesiog sumokėti konkrečią sumą leidėjui, jog šis sutiktų išleisti jo darbą. Šiuo atveju leidėjas būtų tarsi samdinys ir situacija tampa dviprasmiška. Vienu atveju autorius gali gauti maksimalią naudą kūrinio sėkmės atveju, arba patirti milžiniškus nuostolius, jeigu knyga nepateisins dedamų vilčių. Kitas galimas variantas susijęs su visų autorystės teisių perdavimu/pardavimu 3-iam asmeniui. Nusipirkęs autorystės teises asmuo yra pilnavertis jų savininkas, gali jas išnuomoti, perparduoti arba pasilkkti sau. Perkant autorystės teises, kartu perimamos ir su jomis susijusios rizikos. Leidybinė sutartis yra dokumentas kuriame persipina abu šie variantai, t.y. autorystės teisės perduodamos leidėjui ribotam laikui, bet suėjus nustatytam terminui jos turi būti betarpiškai gražinamos autoriui.

Ši situacija, kurioje vienu ar kitu atveju dažniausiai išlošia leidėjas, o autorius - nuskriaustasis, yra eilinis ekonomikos paradoksas³⁵. Didžiosios knygų leidybos, garsų įrašų ar televizijos kompanijos turi visus reikiamus resursus prisiimamai rizikai minimizuoti. Siekdami kuo labiau sumažinti prisiimamą netikrumo riziką jie diversifikuoja savo investicinį portfelį, t.y. pasirašo daugybę skirtingų sutarčių su įvairaus žanro kūrėjais, vienai investicijai nedavus norimo pelno, nuostoliai būna padengiami iš kitos sėkmingesnės. Kaip didžiausią pranašumą, kurį turi didžiosios kompanijos, lyginant su pavieniais autoriais galima būtų išskirti milžiniškas informacines duombazes, didžiules galimybes atlikti įvairius socialinius, rinkos tyrimus, atlikti analizes, pasirinkti tinkamiausius segmentus investicijoms.

Svarbiausias faktorius į kurį perduodant autorystės teises, turi būti atkreiptas dėmesys, yra sandorio vykdymo kaštai. Jeigu autorių teisių apsauga yra vykdoma neefektyviai, darbai kopijuojami nepaisant visų draudimų, tokiu atveju sandorio autorius ar jo distributorius turi papildomų išlaidų. Kadangi leidėjai dažniausiai disponuoja didžiausiais finansiniais resursais, optimalus būdas tiek autoriams, tiek jiems, yra leidybinės sutarties pasirašymas. Tiesa, sutarties parengimas, sąlygų suderinimas, teisinis įforminimas visa tai irgi kainuoja, bet kaštai palyginti nėra dideli. Kuo didesni sandorio kaštai, tuo mažesnė autoriaus gaunama nauda, teoriškai ji gali būti ir neigiama, bet praktiškai tai yra beveik nerealu. Remiantis ekonomikos teorija, sandorio kaštai turėtų būti palyginami su operaciniais pelningai veikiančios organizacijos kaštais. Kolektyvinės autorių teises atstovaujančios/administruojančios institucijos yra

³⁵ Liebowitz, Stan J. „Some Puzzling Behavior of Owners of Intellectual Products: An Analysis.“ Contemporary Policy Issues 1 (1987): 44-53.

geriausias to pavyzdys. Tokios organizacijos dažniausiai yra sudarytos pačių autorių iniciatyva, siekiant kuo labiau centralizuoti autorių teisių apsaugą, mažinti jos įgyvendinimo kaštus, efektyviau naudoti turimus resursus. Visa tai būtų neįmanoma, to siekiant pavienių asmenų pastangomis. Pagrindinis šių organizacijų veiklos pliusas yra galimybė išduoti licencijas, kurių turėtojas vienu metu gali turėti priėjimą prie keleto autorių darbų. Pavyzdžiui radijo transliuotojui Lietuvoje pakanka kreiptis į „AGATA“ tik vieną kartą, susimokėti atitinkamą mokestį, ir jam bus suteikta galimybė legaliai transliuoti didelį kiekį muzikos kūrinių. Nesant tokių autorių teises atstovaujančių/administruojančių institucijų, autorių darbų sklaida susidurtų su didele problema, kadangi vartotojai turėtų, realiai, kreiptis į kiekvieną autorių ir atskirai prašyti suteikti leidimą.

Nors ir kolektyvinės autorių teisių administravimo organizacijos pašalina daugelį šios srities problemų, tai nėra universaliausias sprendimas. Nors ir efektyviai disponuojama turimais resursais, sumažinami sandorių kaštai, tačiau jie nėra visiškai pašalinami. Darbai, kurių sklaidos išlaidos viršija gaunamas pajamas, nėra paklausūs, tad ir sklaida negali būti optimali. Taip atsitinka todėl, kad vartotojas sutinka mokėti sąlyginai žemą kainą, kuri nepadengia išlaidų susijusių su kūrinio eksploatacija. Kūrinio sklaida tampa problematiška, nepatrauklia investuotojui tuomet, kai autorystės teisės priklauso daugiau nei vienam autoriui. Dažniausiai esant tokiai situacijai kiekvienas bendraautorius yra linkęs per daug susireikšminti, reikalauti perdidelės paskirstomo honoraro dalies³⁶.

Sąžiningo teisių naudojimo doktrina, kuri galioja Jungtinėse Amerikos Valstijose, apibrėžia atvejus kuomet galima legaliai naudoti autorystės teisėmis apsaugotus darbus be autoriaus žinios. Yra išskiriami tokie keturi atvejai:

- Kritika;
- Komentavimas;
- Mokymas/aiškinimas;
- Moksliniai tyrimai;

Kiekvienu iš šių paminėtų atveju vartotojui suteikiama teisiškai legali galimybė cituoti savo pasirinktą autorių, su išlyga, jog turi būtinai būti nurodyta originalaus šaltinio nuoroda

Nepaisant to, apie ką būtų kalbama: ar apie leidybines sutartis, kolektyvines autorių teisių administravimo organizacijas, ar tam tikras autorystės teisių išimtis, sandorių kaštų analizė atskleidžia bene svarbiausią lėšų paskirstymo funkciją autorių teisių apsaugos sistemoje. Ši funkcija yra kartu ir atskira ir papildanti jau anksčiau aptartą intelektinės nuosavybės kūrimo paskatos funkciją. Kruopščiai analizuojant visas funkcijas yra sukurta moderni, mūsų laikams reikalinga autorių teisių apsaugos sistema,

³⁶ Depoorter, Ben and Francesco Parisi. „Fair Use and Copyright Protection: a Price Theory Explanation“ International review of Law and Economics 21 (2002): 453-473 psl.

kuri apima didelį kiekį įvairių meno ir literatūros kūrinių formų. Sistema labai nuosekliai prisitaiko prie kūrybinių darbų sklaidos ypatumų, darbų formų kaitos, kurią labai paskatino skaitmeninės technologijos atsiradimas. Šiuo metu tai viena iš problematiškiausių autorių teisių apsaugos sričių tiek Lietuvoje tiek visame pasaulyje.

2.4 Skaitmeninių darbų apsaugos problemos Lietuvoje

Informacijos ir komunikacijos technologijų spartėjanti pažanga ir sklaida radikaliai pakeitė sąlygas, kuriomis literatūriniai ir meniniai darbai gali būti sukuriami ir skleidžiami. Senoviniai šedevrai ir mūsų dienų kūriniai dabar gali būti perkelti į skaitmeninę formą ir sklusti žymiai lengviau negu dauginami reprografiniu būdu. Įvairūs muzikos kūriniai, kaip antai legendinės Andrew Lloyd Webberio „Jėzus Kristus superžvaigždė“ gali būti įrašyti ar perrašyti kompaktiniame diske ar atsisiųsta per internetą kaip MP3³⁷ laikmena. Taip sparčiai tobulėjant technologijoms atsiranda vis naujų spragų įstatymuose, kuriomis negaišdami laiko puola naudotis įvairūs sukčiai.

Beveik visas išraiškos formas, saugomas autorių teisių, galima paversti skaitmeninėmis. Vaizdas ar atvaizdas gali būti nuskaitytas, ten pat išsaugotas, o vėliau paskleistas GIF³⁸ arba JPEG³⁹ formatu⁴⁰. Panašūs standartai egzistuoja ir vaizdo (MPEG⁴¹) ir garso (MP3, WMA⁴²) dokumentams. Be to, naujų rūšių difuzija, naujų laikmenų, naujų formų kūrimas neprieštarauja autorių teisių sistemai. Pavyzdžiui, kai kurie filmų kūrėjai dabar dažniausiai pasirenka dirbti su skaitmeninėmis kameromis, taip išplėsdami kopijuojamos medžiagos ribas, sukurdami naujas raiškos formas, tokias kaip, kompiuterinė grafika, elektroninė muzika, interneto puslapių dizainas ar programavimas.

Dėl būtent šios rūšies kopijuojamų ar atgaminamų darbų tarp autorių ir vartotojų iškyla daugiausia nesutarimų. Anot kūrėjų, jų teisės nėra pakankamai ginamos įstatymo, arba tiesiog įstatymas nespėja adaptuotis prie sparčios technologijų pažangos. Skaitmeninė technologija taip pat žymiai praplečia autorių teises, pagal apibrėžimą, jos, yra susijusios su kūrinių išraiškos apsauga, bei atgamtų kopiju-egzempliorių kontroliavimu. Kiekvieną kartą, kai skaitmeniniu dokumentu yra pasinaudojama, jo kopija yra išsaugoma kompiuterio atmintyje. Techninių kopijų gausa dažnai, ypač internete, suteikia autoriui pareikšti teisę į savo darbą su kiekvienu elektroninės versijos panaudojimu. Skirtingai nei knyga, ji gali

³⁷ **MP3** (*MPEG Layer3*) – srautinis formatas skirtas skaitmeninėje formoje saugoti bei perduoti audio signalą.

³⁸ **GIF** (*Graphics Interchange Format*) – grafinių vaizdų saugojimo formatas, kurį 1987 m. sukūrė interneto paslaugų tiekėja „CompuServe“ kompanija.

³⁹ **JPG** (arba **JPEG**, angl. *Joint Photographic Experts Group*) – fotografinių vaizdų išsaugojimo formatas (ir jų suspaudimo algoritmas).

⁴⁰ Failo formatai – tai tam tikru būdu užkoduota informacija, skirta saugojimui kompiuteryje.

⁴¹ **MPEG** (angl. „Motion Picture Experts Group“) – standartas, naudojamas vaizdui suspausti.

⁴² **WMA** (angl. *Windows Media Audio*) – audio signalų duomenų suspaudimo technologija išvystyta „Microsoft“.

būti nupirkta, išnuomota ar paskolinta kitam skaitytojui nepažeidžiant autorių teisių, skaitmeninė kūrinio versija visada priklausys autoriui.

Daugiausia tarp visų skaitmeninių darbų klausimų dėl autorių teisių apsaugos galime priskirti programinei įrangai. Įvairių programų autorystės teisių gynimo principai mažai kuo susiję su meno ar literūros kūrinių apsaugos principais. Tobulėjant intelektinės nuosavybės apsaugai teisės įstatymų leidėjai visgi nusprendė nekeisti ATA normų, jų papildyti ar šiam objektui leisti pritaikyti patentų įstatymą, bet programinės įrangos autorystės apsaugą susiejo su ją sudarančių įvairių koduočių, algoritmų⁴³ ir komandų autentiškumu. Norint įtraukti programinę įrangą į autorių teisių apsaugos saugomų objektų sąrašą teko kai ką pakoreguoti ar visiškai atsisakyti.

Vienas iš įdomiausių paradoksų susijusių su tokio tipo įranga yra tas, kad šioje srityje piratinė produkcija gali turėti ne vien neigiamą įtaką. Pelningumas šiuo atveju ženkliai priklauso nuo netiesioginio pasisavinimo (nelegalaus paplitimo masto, vartotojų pripažinimo). Pagal šį sklaidos modelį, autorius turi galimybę pasipelnyti iš 3-ųjų šalių be jo žinios daromų ir naudojamų kopijų. Didelės programinės įrangos kopijavimo galimybės įgalina autorių vykdyti atitinkamais atvejais kainų diskriminaciją. Juk šiais laikais daugeliu atvejų, nesigilinant į išimtis visos vidutinės, didelės įmonės, ar kompanijos veikla yra ypatingai glaudžiai susijusi su kompiuteriais ir internetu. Visi mokėjimai, užsakymai, atsargų apskaita, buhalterinė apskaita ar įvairios analizės atliekamos kompiuteriu, tačiau vien tik jo nepakanka, turi būti įdiegta atitinkama programinė įranga. Kadangi įmonėse dažniausiai dirba ne po vieną asmenį ir yra daugiau nei vienas kompiuteris bei vykdomos veiklos pelningumas kelis ar keliasdešimt kartų viršija vieno asmens generuojamą pelną, programinės įrangos licenzijos jiems beveik visada kainuoja daugiau nei paprastam vartotojui. Kompanijos, kad ir kaip tai atrodytų turėtų joms būti nepriimtina, sutinka mokėti reikalaujamą sumą, kadangi įsigytą programinę įrangą darbuotojai naudojami darbo vietoje ir gali nusikopijuoti sėkmingai naudoti namuose ne darbo valandomis⁴⁴. Šiuo atveju galima palyginti vieno iš paprastesnių programų (“MICROSOFT OFFICE HOME AND STUDENT”⁴⁵ ir “MICROSOFT OFFICE HOME&BUS”⁴⁶) paketų kainas skirtingiems Lietuvos vartotojams. Tiesa kainų skirtumą tiesiogiai įtakoja naudojimo pobūdis (komerciniams ar nekomerciniams tikslams) bei į paketą įeinančių programų kiekis, pavyzdžiui jau minėto “MICROSOFT OFFICE” paketo kaina priklausys nuo to ar joje yra tiktai

⁴³ **Algoritmas** (lot. *algorismus* < *Algorithmi* < arab. Al Chorezmi) – tai tam tikra veiksmų seka, kurią reikia atlikti norint pasiekti tam tikrą rezultatą.

⁴⁴ Shy, Oz. „The Economics of Copy Protection in Software and Other Media.“ In *Internet Publishing and Beyond: The Economics of Digital Information and Intellectual Property* editet by Brian Kahin and Hal Varian. Cambridge, MA: MIT press, 2000.

⁴⁵ “OFFISE HOME AND STUDENT” kainos [žiūrėta 2010 m. lapkričio 3 d.] Priega per internetą <<http://www.kainos.lt/office-home-and-student-2010-32-bit-x64-p292120>>

⁴⁶ “OFFISE HOME&BUS” kainos [žiūrėta 2010 m. lapkričio 3 d.] Priega per internetą <http://www.kainos.lt/office-home-bus-2010-win32-en-pkc-microc-p277340>

pagrindinės Word⁴⁷ ir Excel⁴⁸ programos ar bus papildomai galima naudotis tokiais kaip Access⁴⁹, Powerpoint⁵⁰, Outlook⁵¹ ir kitom.

Daugiau nei 4-ios iš dešimties programų, kurios yra įrašytos personaliniuose kompiuteriuose yra nelegalios. Didžiausi tokių programų naudotojai yra įvairios verslo įmonės (anksčiau aptartu būdu). Kitais atvejais programinė įranga yra nelegaliai kopijuojama pavienių vartotojų ir parduodama žemesne nei originalo kaina tiesiogiai iš rankų į rankas arba internetu. Kuo toliau, tuo labiau didėja piratinės įrangos platinimo daromas neigiamas poveikis ekonomikai, vien tik šiuo metu anot Business Software Alliance⁵² pateikiamais duomenimis⁵³, nelegalios programinės įrangos vertė viršija 51 milijardą Jungtinių Amerikos valstijų dolerių. Nors ir nėra dažnai viešai šnekama apie tai, kad piratavimas yra viena iš didžiausių problemų varžančių pasaulinės ekonomikos augimo tempus, bet taip yra. Netiesiogines neigiamas pasekmes patiria vietinių rinkų tiekėjai ir platintojai, kurie negauna jiems taip reikiamų lėšų plėstis, modernizuoti savo veiklą, kurti naujų darbo vietų, generuoti papildomas pajamas valstybei iš mokesčių. Nelegalios programinės įrangos platinimo pažabojimas suteiktų didelį teigiamą postūmį ne tik programų autorių, bet ir visos ekonomikos augimui. Remiantis BSA (veikia daugiau nei 80-yje pasaulio valstybių ir turi 11 biurų) atliktu 2010 metų programinės įrangos piratavimo padaromos žalos įvertinimo tyrimu⁵⁴, kuris apėmė 42 pasaulio valstybes (93% visos pasaulio programinės įrangos veikimo zonos), galima daryti išvadą, kad tai yra neeilinė ekonominė problema, turinti didžiulį neigiamą poveikį (žr. 5 pav.):

- ✓ Sumažinus nelegalios programinės įrangos naudojimą bent 10% per ketverius metus, būtų gauta papildomai net 142 milijardai Jungtinių Amerikos Valstijų dolerių, iš kurių 80% būtų panaudoti vidinėse valstybių rinkose sukuriant 500 tūkstančių naujų darbo vietų, to pasekoje valstybės surinktų papildomus 32 milijardus dolerių mokesčių;
- ✓ Pasirenkant optimistiškesnę prognozę ir tikint, kad nelegalus platinimas ir prekyba būtų pažaboti 2-ų metų laikotarpyje gautume dar geresnius rezultatus. Vien tik vienoje iš pažangiausių Europos valstybių Prancūzijoje per 2 metus būtų pasiektas net 37% bendro vidaus produkto prieaugis;

⁴⁷ **Microsoft Word** (liet. *žodis*) – Microsoft paketo teksto redagavimo programa

⁴⁸ **Microsoft Office Excel** (dažnai trumpinama **Microsoft Excel**) – Microsoft Office programų paketo elektroninė skaičiuoklė

⁴⁹ **Microsoft Access** - vidutinės apimties duomenų bazių valdymo sistema

⁵⁰ **Microsoft PowerPoint** (dažnai šnekamojoje kalboje vadinama tiesiog **PowerPoint prezentacijos**) – kompiuterinė programa prezentacijų (*pateikčių*) skaidrėms ruošti.

⁵¹ **Microsoft Outlook** – programa, suteikianti galimybę naudotiselektronio pašto dėžute.

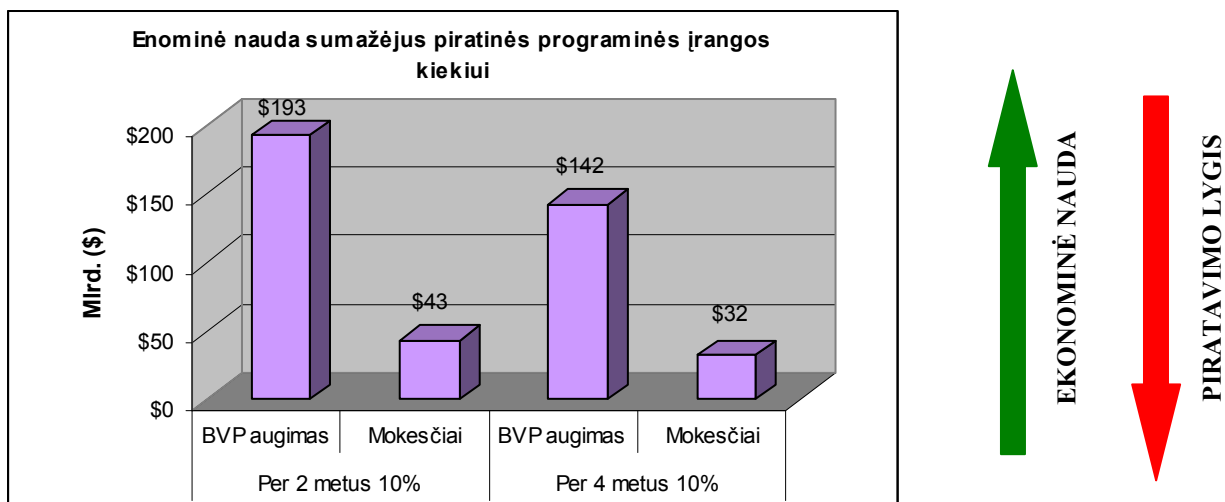
⁵² **Business Software Alliance** – toliau **BSA**

⁵³ BSA oficialus puslapis [žiūrėta 2010 m. lapkričio 3 d.] Priega per internetą

<<http://portal.bsa.org/piracyimpact2010/index.html>>

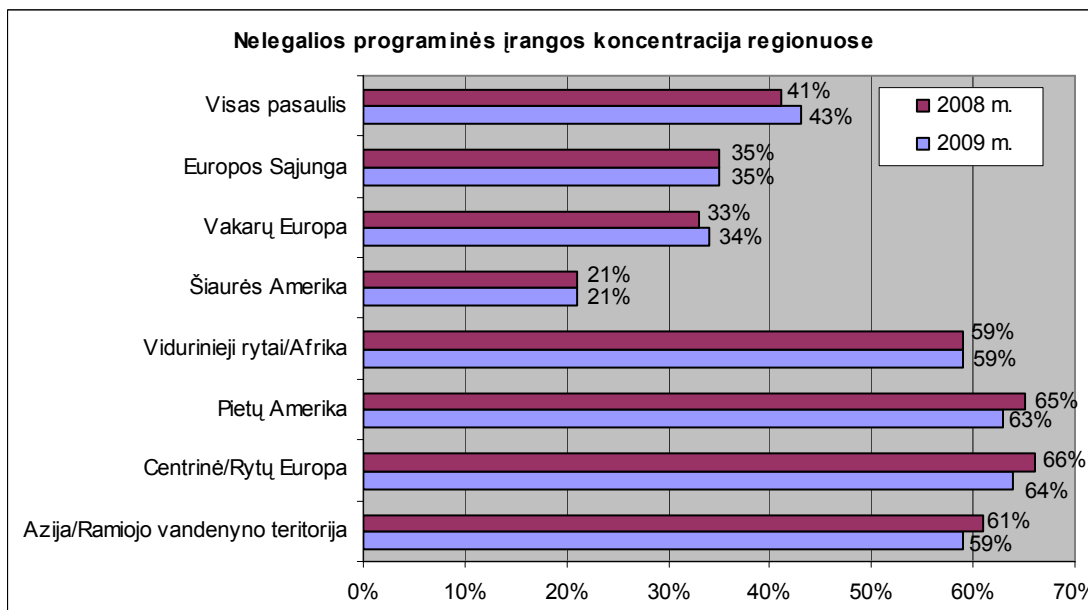
⁵⁴ BSA programinės įrangos piratavimo padaromos žalos įvertinimo tyrimas [žiūrėta 2010 m. lapkričio 3 d.] Priega per internetą <<http://portal.bsa.org/piracyimpact2010/studies/piracyimpactstudy2010.pdf>>

- ✓ Tokį patį tempą pritaikius visoms tyrime dalyvavusioms 42 valstybėms, iki 2013 metų būtų papildomai surinkta 193 milijardai dolerių pajamų, iš kurių beveik penktadalis 43 milijardai atitektų valstybėms mokesčių forma.



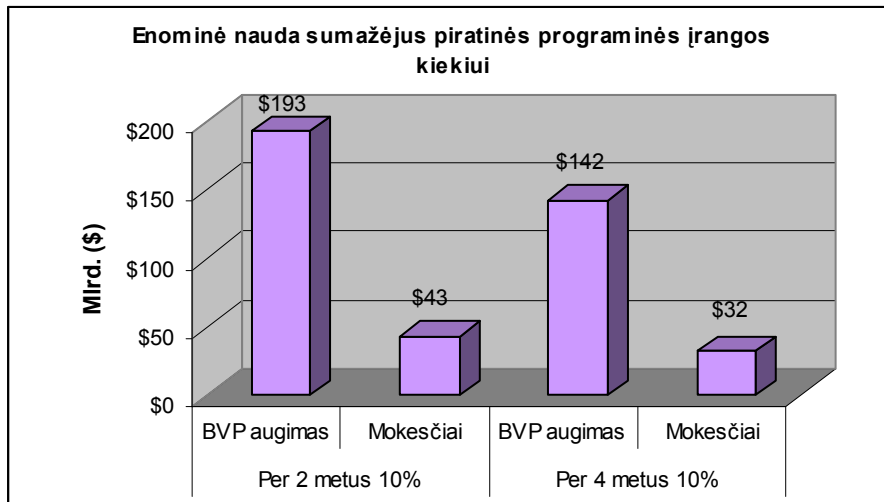
5 Pav. **Ekonominė nauda sumažėjus piratinės programinės įrangos kiekiui** Šaltinis: [interaktyvus]
 <<http://portal.bsa.org/piracyimpact2010/studies/piracyimpactstudy2010.pdf>>

Pagal BSA pateikiamus duomenis didžiausia piratinės programinės įrangos dalis susikaupusi centrinėje centrinėje/rytų Europoje ir Pietų Amerikoje, mažiausiai Šiaurės Amerikoje ir vakarų Europoje (žr. 6 pav.).

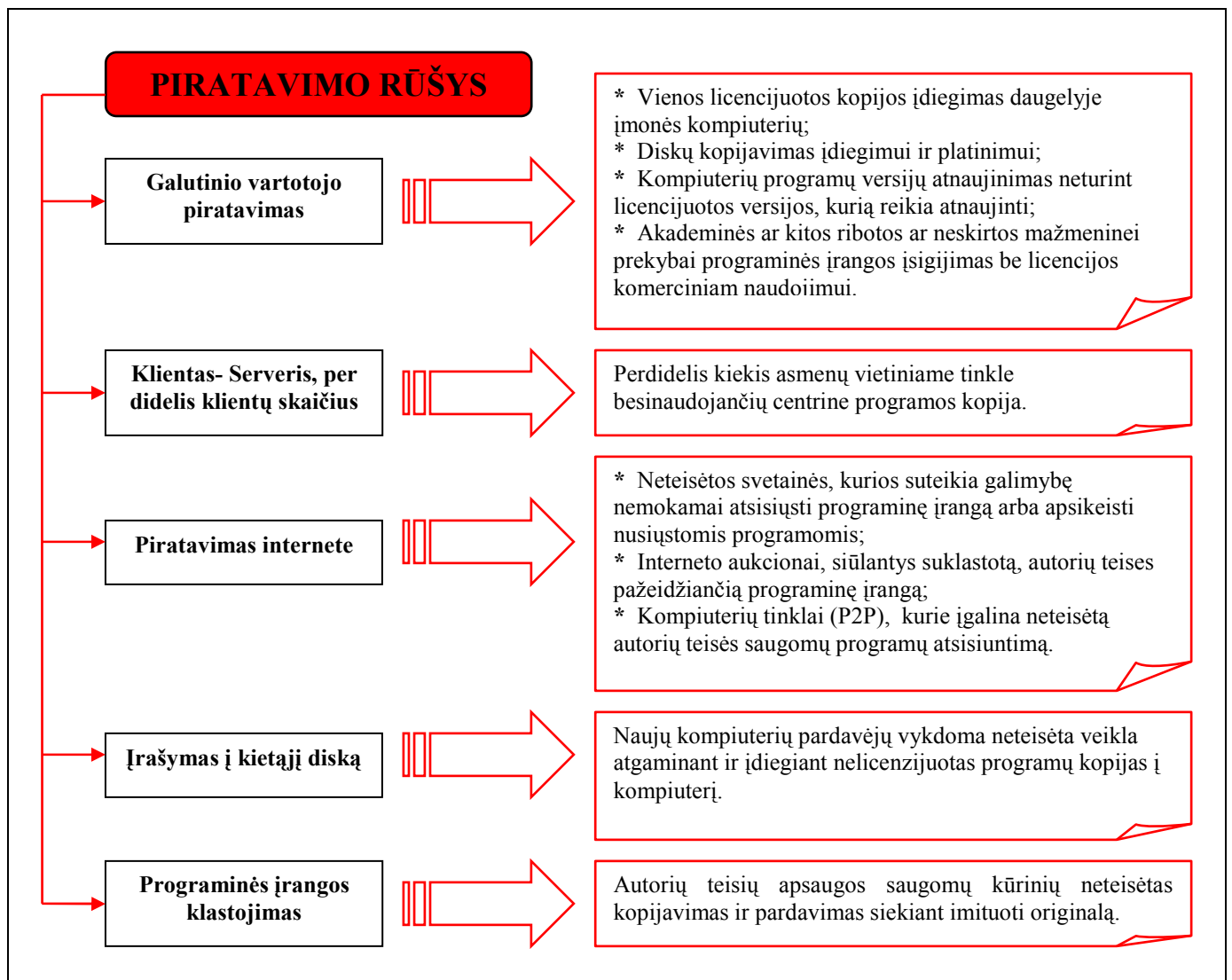


6 Pav. **Nelegalios programinės įrangos koncentracija regionuose** Šaltinis: [interaktyvus]
 <<http://www.bsa.org/country/~/-/media/D02B5A4B60444B0AAF6CFDD598C72CBC.ashx>>

Griežtai tik teisiniu požiūriu, atrodytų, kad informacinės technologijos sustiprina autorių teisinį



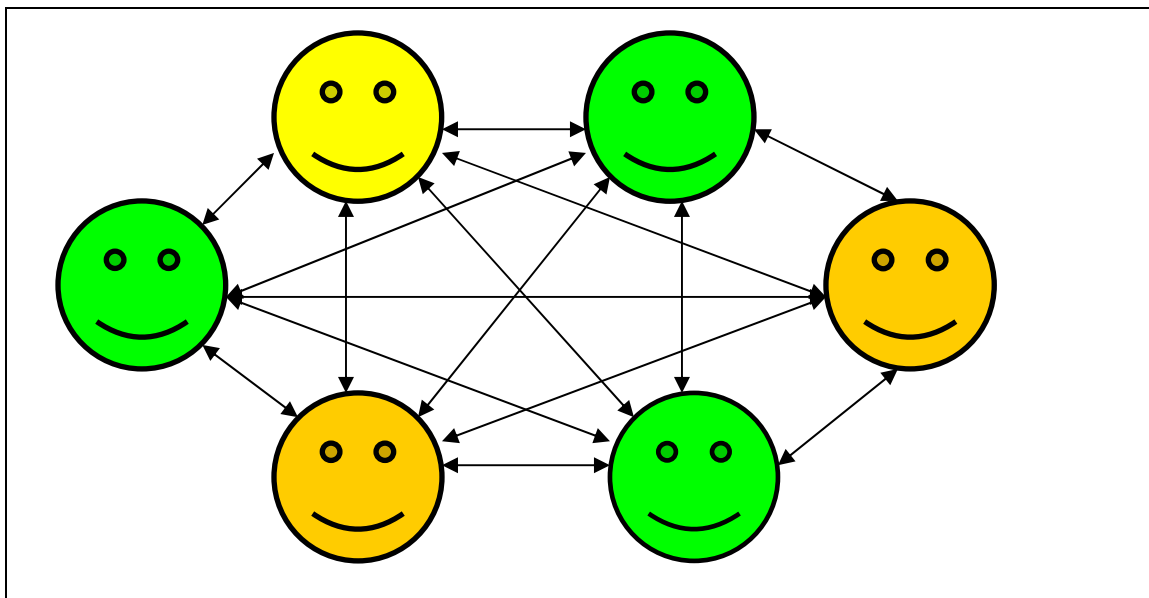
monopolij, suteikia geresnę apsaugą jų darbams, tačiau ar taip yra iš tikrųjų? Deja, jau daugiau nei dešimtmetį visame pasaulyje, kartu ir Lietuvoje internetai niekieno nebaudžiami naudoja įvairius piratavimo būdus. Yra išskiriamos 5-ios piratavimo rūšys (žr. 7 pav.).



7 pav. Piratavimo rūšių klasifikacija. Sudaryta autoriaus, remiantis šaltiniu: [interaktyvus] <<http://www.bsa.org>>

Populiariausia iš jų yra piratavimas internete, konkrečiau dalinimosi – „peer to peer“⁵⁵ programų naudojimas (veikimo schema pavaizduota 8 pav.), kurios leidžia apeinant visus teisinius apribojimus, trukdančius neteisėtai, pažeidžiant autorių teises, laisvai naudotis svetimais kūriniais. Naudojantis tokiomis programomis interneto vartotojai gali niekieno netrukdomi parsisiųsti naujausius filmus, dainas, spaudos leidinius ar kompiuterines programas įvairiais formatais ir per sąlyginai trumpą laiką - vos kelias minutes.

⁵⁵ Peer to peer“ tinklas yra sukurtas, kad kompiuterių vartotojai galėtų laisvai keistis savo sukurtomis laikmenomis. Tačiau realybė yra visai kitokia. Todėl galima sakyti, kad šis tinklas sukurtas piratauti, pažeidinėti autorines teises.“



8 Pav. **Peer-to-peer technologijos veikimas** Šaltinis: [interaktyvus] <<http://www.kazaa.com/us/help/glossary/p2p.htm>>

Peer-to-peer technologija yra labai patraukli tuo, kad atskiri vartotojai yra sujungti vienas su kitu tiesiogiai, be poreikio išsikišti tinklo operatoriui. Pavyzdžiui Antanas parsisiunčia tokio veikimo principo programą ir įdiegia ją į savo kompiuterį, o Liucija taip pat savo kompiuterio atmintyje turi įsidiegusi tokią pat programą. Antanas naudodamasis paieška ieško jam reikalingo dokumento, ir programa suranda tokį failą Liucijos kompiuteryje. Taigi Antanas gali vienu pelės spustelėjimu parsisiųsti jam reikiamus duomenis tiesiai iš Liucijos.

Ši, viena iš aktualiausių mūsų dienų problemų autorių teisių srityje eskalajuoma viešai jau keletą metų, tačiau ženklėsių pasiekimū, siekiant pažaboti įsisiautėjusius piratus, nėra. Pavyzdžiui Švedijoje jau praėjusių metų balandžio pirmą dieną įsigaliojo įstatymas, kurio pagrindu autorių teisių savininkams suteikta teisė kreiptis į teismą ir gauti vartotojų, įtariamų neteisėtu duomenų siuntimusi, internetinio protokolo (IP)⁵⁶ adresus, taip pat buvo uždarytas švedų duomenų keitimosi tinklalapis "The Pirate Bay". Kaip atsakymą į tai - Švedijos interneto vartotojai susivienijo ir įkūrė „Piratų partiją“⁵⁷, kurios pagrindiniai tikslai: siekti pertvarkyti autorių teisių įstatymą, atsisakyti patentų sistemos, išsaugoti ir ginti žmonių privatumą. Šie įvykiai sulaukė atgarsio ir Lietuvoje - praėjusių metų viduryje Antipiratinės Veiklos Asociacija („LANVA“), pabandė pasekti švedų pavyzdžiu ir pagrąsino paduoti į teismą vieną iš didžiausių Lietuvos uždara interneto bendruomenę „Linkomanija“, tačiau nesėkmingai, visas skandalas nutilo dėl pakankamų įrodymų stokos. Kas įdomiausia, kad ir kaip įvairių šalių valstybinės institucijos stengiasi

⁵⁶ IP adresas – kompiuterio identifikatorius IP tinkluose. Tai tam tikrame tinkle unikalus skaičius, naudojamas vienareikšmei duomenų paketo siuntėjo ir gavėjo identifikacijai ir skiriamas žmogaus ar organizacijos, administruojančios duotąjį IP tinklą.

⁵⁷ Plačiau apie Švedijos „Piratų partiją“ ir jos nuostatas [žiūrėta 2010 m. sausio 5 d.] Prieiga per internetą <<http://www.piratpartiet.se/international/english>>

pažaboti nelegalių duomenų keitimąsi internete, gali atrodyti, jog tai yra tiesiog kova su vėjo malūnais. Štai pavyzdžiui prabilus apie nelegalių *Peer-to-peer* technologijos vartotojų identifikacinių adresų sąrašų rinkimus visame pasaulyje, Rusijos programinės įrangos kūrėjai išrado ir pradėjo platinti patobulintą „torrent“ klientinės programos „Media Get“ versiją⁵⁸, kurioje įdiegtas „saugus režimas“ trukdantis piratus gaudančioms ir registruojančioms institucijoms gauti reikiamą interneto vartotojo informaciją. Kas liečia, šios programos prieinamumą, ji yra visiškai nemokama, tai galima įvardyti kaip dar vieną nelegalios produkcijos platintojų smūgį autorių teisių apsaugos sistemai.. Atrodytų kitose, labiau išsivysčiusiose valstybėse, tokiose kaip Jungtinės Amerikos Valstijos vykstantys teisminiai procesai, kuriuose asmenys nelegaliai platinę ar dalinęsi autoriniais darbais baudžiami net 1,5 milijono Jungtinių Amerikos dolerių baudomis⁵⁹, lyg ir turėtų atgrasyti nuo nelegalios veiklos, bet tai tėra tik mitas. Lietuvoje už internetinį piratavimą gresia laisvės atėmimas iki 10 metų, dideli mokesčiai, baudos ar net turto konfiskavimas.

Kas liečia nelegalių programinės įrangos diegimą ir naudojimą Lietuvos įmonėse, verta pastebėti, kad tendencijos 2007-2009 metais išliko panašios. Remiantis praėjusių metų (2009m) duomenimis nustatytos nelicenzijuotos programinės įrangos vertė viršijo 783 tūkstančius litų, buvo iškeltos 34 bylos (12 administracinių, 11 baudžiamųjų, 11 civilinės atsakomybės), o programinės įrangos paplitimas Lietuvoje viršijo 50 procentų⁶⁰. Pasak Jolantos Kaminskaitės, BSA Lietuvoje atstovaujančios advokatų profesinės bendrijos „Pranckevičius ir partneriai“ advokatės *„Patikrinimo rezultatai rodo, kad kai kurios bendrovės tebesilaiko praeitame dešimtmetyje populiarios praktikos klientus vilioti su neva nebrangiai diegiama programine įranga, į kompiuterius rašant nelicenzijuotas PĮ kopijas. Tokiomis paslaugomis susigundę pirkėjai rizikuoja ne tik patekti į nemalonią situaciją patys, bet ir savo informacijos saugumu - tyrimų rezultatai rodo, kad daugiau nei pusė nelegalios programinės įrangos užkrėsta virusais ir kenkėjiškomis programomis, kurios kėsinaisi į vartotojo duomenis“*⁶¹. Kad ir kaip norėtume dėl visų šių blogybių kaltinti šiuo metu siaučiančią ekonominę krizę, tai būtų neteisinga, anot, „Verslo programinės įrangos aljanso“ prezidento Ervino Leontjevo *„Piratavimas, tikėtina, šoktelės ūkiui atsigaunant, kai įmonės sukurs atsinaujinti“*⁶². Populiariausios Lietuvos verslo įmonių naudojamos programinės įrangos yra „Adobe“, „AutoDesk“, „Microsoft“, „Symantec“, „Corel“. Remiantis IDC (International Data

⁵⁸ „torrent“ kliento versija „Media Get“ [žiūrėta 2010 m. lapkričio 5 d.] Prieiga per internetą <<http://www.downarchive.com/software/internet/293040-mediaget-112044.html>>

⁵⁹ JAV skirta bauda už piratinį autorių kūrinių platinimą [žiūrėta 2010 m. lapkričio 5 d.] < <http://arstechnica.com/tech-policy/news/2010/11/the-first-p2p-case-to.ars>>

⁶⁰ Lietuvoje naudojamos piratinės programinės įrangos duomenys [žiūrėta 2010 m. lapkričio 4 d.] Prieiga per internetą <http://www.itnaujienos.lt/naujiena/Piratinės_programinės_įrangos_paplitimas_Lietuvoje_virsija_50_proc_.html>

⁶¹ Jolantos Kaminskaitės, BSA Lietuvoje atstovaujančios advokatės komentaras [žiūrėta 2010 m. lapkričio 4 d.] Prieiga per internetą <<http://www.alytausgidas.lt/lt/naujienos/informacines-technologijos-ziniasklaida/alytaus-bendroveje-pazeidimas-delicencijuotos-programines-irangos-platinimo/#comments>>

⁶² „Verslo programinės įrangos aljanso“ prezidento Ervino Leontjevo komentaras [žiūrėta 2010 m. lapkričio 4 d.] Prieiga per internetą <<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=6692477&strid=1003&rs=0&ss=&y=2010%2002%2002>>

Corporation) atliktais tyrimais 2009 metais Lietuvoje nelegalios įrangos dalis sudarė kiek daugiau nei pusę 54 procentus, o valstybė patyrė 31 milijoną Jungtinių Amerikos valstijų dolerių nuostolių⁶³. Lyginant Lietuvos padėtį su kitomis Europos valstybėmis pagal nelegalios įrangos dalį, situacija yra prasta, didesnius rodiklius turėjo tik keletas valstybių (Bulgarija – 67%; Graikija 58%; Latvija 56% ir Rumunija 65%). Kyla didžiulis klausimas, kokias būdais galima būtų su tuo kovoti? Galbūt vertėtų pasinaudoti Jungtinėje Karalystėje BSA vykdoma praktika, kovojant su nelegalios programinės įrangos platintojais ir vartotojais yra skiriamos 20 tūkstančių svarų premijos darbuotojams, kurie įduotų savo firmas, jei šios naudojami nelicencijuota, piratine programine įranga. Remiantis BSA atskleistais atlikto tyrimo rezultatais beveik 70% britų sutiktų pasinaudoti tokia galimybe. Veikiausiai tai būtų efektyviausias sprendimas siekiant pažaboti nelegalios programinės įrangos sklaidą Lietuvoje, žinant lietuvių „mentalitetą“, greičiausiai atsirastų ne vienas siekiantis greitų, lengvų pinigų. Tačiau čia tenka sustoti, kad ir kokia patraukli idėja beatrodytų, visada atsiranda įvairių trukdžių. Šiuo atveju susiduriame su kita problema - ekonominių išteklių stoka, kas ir yra tokios veiklos perspektyvos kertinis akmuo.

⁶³ Lietuvos patirti ekonominiai nuostoliai [žiūrėta 2010 m. Lapkričio 4 d.] Prieiga per internetą <http://portal.bsa.org/globalpiracy2009/pr/pr_eu.pdf>

3. LIETUVOJE VYKDOMOS AUTORIŲ TEISIŲ APSAUGOS EFEKTYVUMO TYRIMAS

3.1 Tyrimo metodika

Tyrimo tikslas – išanalizuoti Lietuvos autorių teisių sistemos įgyvendinimo efektyvumą Lietuvoje, identifikuoti aktualiausius esamus jos trūkumus bei suformuluoti pasiūlymus, kokių veiksmų reikėtų imtis, kad būtų pagerintas veiklos efektyvumas.

Tyrimo ribos. Apie autorių teises ir jų įgyvendinimo efektyvumą yra plačiai diskutuojama ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje. Šiame tyrime nėra nagrinėjama užsienio autorių teisių apsaugos sistemų veikla ir jų efektyvumas. Darbe yra vertinamas dabartiniu metu Lietuvoje vykdomos autorių teisių apsaugos sistemos veiklos efektyvumas. Tyrimo tikslui pasiekti klausimai buvo formuluojami taip, kad galima būtų išnagrinėti tris aspektus:

- Lietuvos autorių teisių gynimo sistemos veiklos efektyvumą;
- probleminių bei menkiausiai apsaugotų autorių teisių sričių atrinkimą;
- tolimesnę analizę bandant ieškoti efektyviausių priemonių, galinčių sumažinti pažeidimų skaičių ateityje.

Tokiu būdu, tyrimo metu bus bandoma atsakyti į atitinkamus klausimus:

1. „Kokie galėtų būti pagrindiniai autorių teises ginančios sistemos trūkumai ir kaip juos galima būtų pašalinti?“. Klausimo aktualumas grindžiamas tuo, kad gali egzistuoti skirtingos įvairių pareigybių ir skirtingo išsilavinimo laipsnio žmonių nuomonės apie šiuo metu vykdomą autorių teisių apsaugą Lietuvoje, ir, kad jos gali ženkliai įtakoti tolimesnes autorių teisių apsaugos raidos kryptis.
2. Lietuvoje, kaip ir visame šiuolaikiniame pasaulyje, nagrinėjant autorių teisių pažeidimų specifiką negalima besąlygiškai remtis autorių, ar vartotojų interesais. Būtina atsižvelgti į tos srities ekspertų, kvalifikuotų asmenų, kurie ne pirmą dešimtmetį dirba sferoje, susijusioje su autorių teisių pažeidimais ir apsauga, nuomonę ir sukauptą patirtį, kurios galėtų padėti išsiaiškinti pagrindinius autorių teisių pažeidimus sąlygojančius veiksnius ir motyvus. Norint pasiekti šį tikslą, tyrimo metu bus bandoma atsakyti į klausimą: „Kokie yra pagrindiniai Lietuvos vartotojų motyvai renkantis piratinius, autorių teises pažeidžiančius, gaminius vietoje legalių, kokybiškų prekių?“

Tyrimo objektas – Autorių teisių apsaugos sistemos veiklos efektyvumas Lietuvoje.

Atliekant tyrimą išskelti šie, naudojantis elektroninės apklausos duomenimis, **tyrimo uždaviniai** :

- 1) išsiaiškinti, ar šiuo metu Lietuvoje efektyviai veikia autorių teisių gynimo sistema;
- 2) nustatyti pagrindinius veiksnius, labiausiai skatinančius autorių teisių pažeidimų vykdymą;
- 3) nustatyti, ar autorių teisių pažeidimų viešinimo procesas turėtų teigiamą įtaką, pažeidimų mažėjimui;
- 4) įvertinti valstybės nuostolius, patiriamus, dėl nepakankamai efektyvaus autorių teisių gynimo;
- 5) apžvelgti ir palyginti gautus rezultatus bei suformuluoti galutines išvadas.

Tyrimo metu bus tikrinamos šios **hipotezės**:

H₁: Lietuvoje įkurtos ir veikiančios autorių teises ginančios institucijos ir organizacijos veikia neefektyviai.

H₂: Lietuvos gyventojai yra per mažai informuoti apie autorių teises, bei vykdomą jų apsaugą.

Pagal rezultatų teorinį ir praktinį reikšmingumą tyrimo pobūdis - **taikomasis** – tyrimas vykdomas turint tikslą spręsti konkrečias, specifines problemas. Pagal tyrimo tikslus tyrimas - **aprašomasis** – tyrimas vykdomas siekiant geriau susipažinti su autorių teisių apsaugos procesu, jo panaudojimo ribomis, norint išsiaiškinti pagrindinius trūkumus bei galimybes juos pašalinti. Aprašomajam tyrimui atlikti geriausiai tinka tokie tyrimo metodai: apklausa, kokybiniai tyrimai ir eksperimentas. Pastarojo tyrimo metu buvo pritaikytas apklausos kokybinis tyrimo metodas.

Imties sudarymo procesas – respondentams elektroniniu paštu buvo išsiųsti pranešimai su prašymu užpildyti anketą. Kadangi klausimų pobūdis susijęs su autorių teisių apsauga, manoma, kad į šiuos klausimus kvalifikuotai gali atsakyti tik respondentai betarpiškai dirbantys su autorių teisių apsauga, su kultūra ar menu susijusiose institucijose, patys užsiimančios kūryba, t.y autoriai bei atlikėjai. Todėl anketos buvo siunčiamos tik elektroninio pašto adresais, pateiktais Kultūros ministerijos, Lietuvos autorių teisės gynimo asociacijos agentūros – „Latga-a“, Lietuvos gretutinių teisių asociacijos ir kitų institucijų oficialiose svetainėse, asmeniniais autorių ir atlikėjų elektroninio pašto adresais. Atsakymus buvo galima pateikti iš vieno kompiuterio tik po kartą, be to, anketos pradžioje, buvo prašoma nurodyti ją pildančio asmens užsiėmimą (veiklos sritį). Tokiu būdu įsitikinta, kad anketą užpildė tik atitinkamą kvalifikaciją turintis asmuo. Iš viso išsiųsti elektroniniai pranešimai 60-iai elektroninių adresatų.

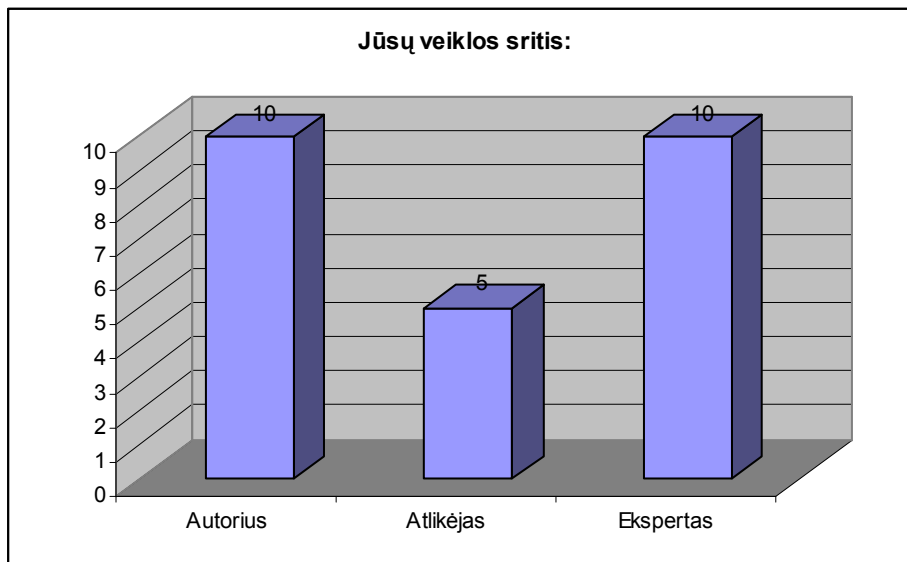
Tiriamoji visuma – autorių teisių apsaugos specialistai ir ekspertai. **Imties dydis** – tyrimo imtį sudarė 25 objektai, grįžtamumas – 42%.

Anketos sudėtis. Anketa sudaryta iš dviejų sudedamųjų dalių – įžanginės dalies bei 14 klausimų, iš kurių:

1. trys uždaro tipo klausimai.
2. vienuolika klausimų, kuriuose galima išsakyti savo nuomonę, ar pagrįsti savo atsakymą.

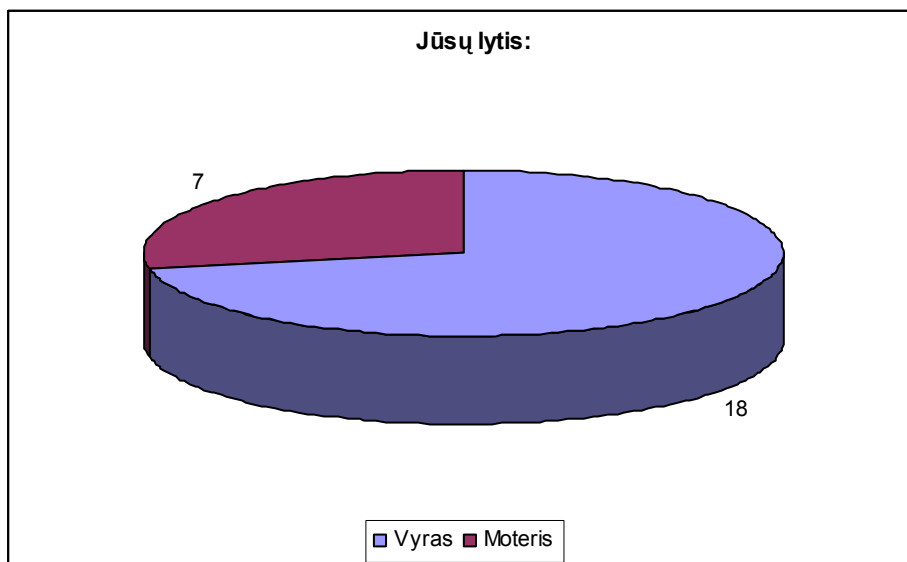
3.2 Tyrimo rezultatai

Atliekant pirmąjį tyrimo etapą buvo gauti 10 autorių teisių apsaugos sistemos ekspertų, 10 autorių bei 5-ių atlikėjų (toliau – respondentų) atsakymai (žr. 9 pav.). Atsakymų grįžtamumas sudarė net 35 proc., nors prognozuojamas buvo tik 15-20 proc. grįžtamumas. Siekiant išvengti tyrimo rezultatų iškraipymų, buvo eliminuota vieno respondento netaisyklingai užpildyta anketa. Taigi tyrimo metu buvo analizuojami 25 dalyvavusių respondentų atsakymai.



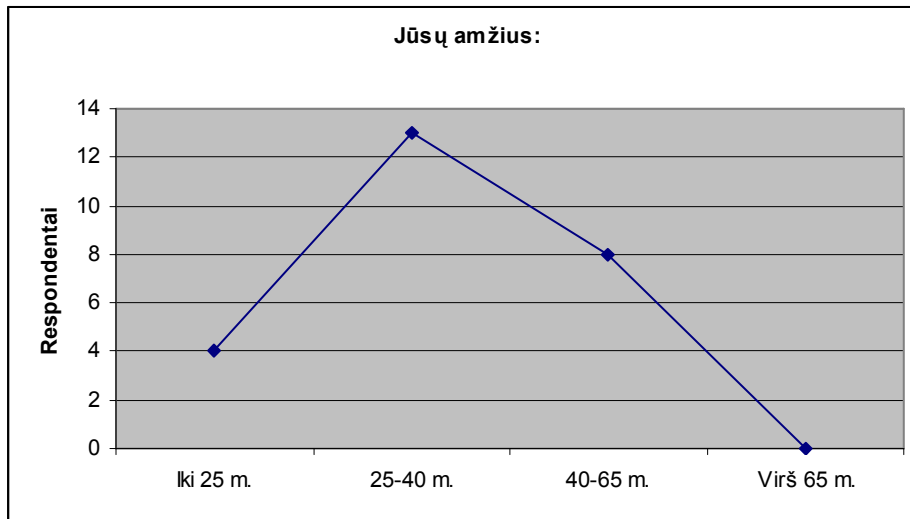
9 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal veiklos sritį

Tyrimo dalyvavo 18-a vyrų respondentų ir 7-ios moterų respondentės (žr. 7 pav.). Dauguma moterų yra autorių teisių apsaugos ekspertės dirbančios su autorių teisių apsauga susijusiose institucijose ir teikiančios teisinę pagalbą. Dauguma apklaustų vyrų yra autoriai arba atlikėjai.



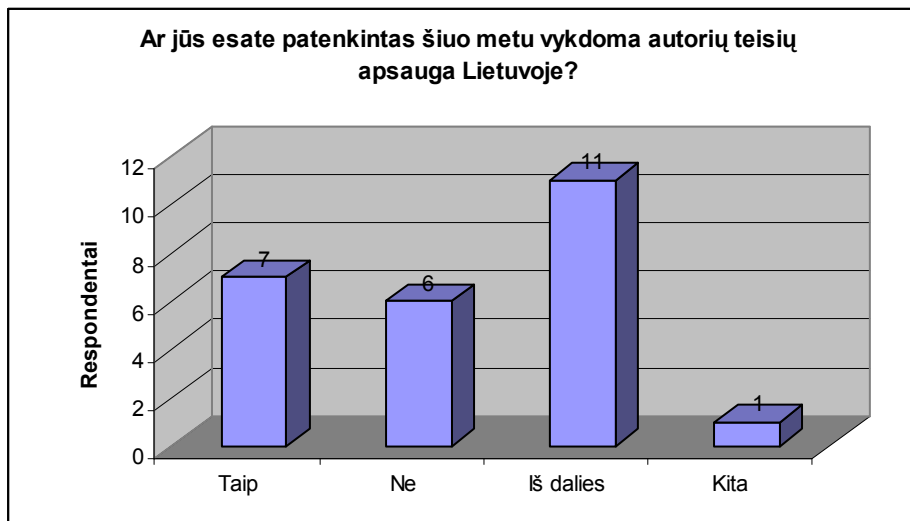
10 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį

Kaip matyti iš 11 paveiksle pateiktų duomenų, daugelio apklaustųjų amžius buvo 25 – 40 metų intervale.



11 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių

Atsakydami į anketą respondentai turėjo nurodyti ar jie yra patenkinti šiuo metu Lietuvoje vykdoma autorių teisių apsauga. Daugiausia, net 44 proc. respondentų, nurodė, kad jie yra iš dalies patenkinti autorių apsaugos sistemos veikla: mažiausiai 24 proc. teigė, kad yra visiškai nepatenkinti autorių teisių apsauga ir 1-as respondentas nurodė, jog jo netenkina Lietuvoje vykdoma gretutinių teisių apsauga (pasirinko atsakymą „Kita“). (žr. 12 pav.).

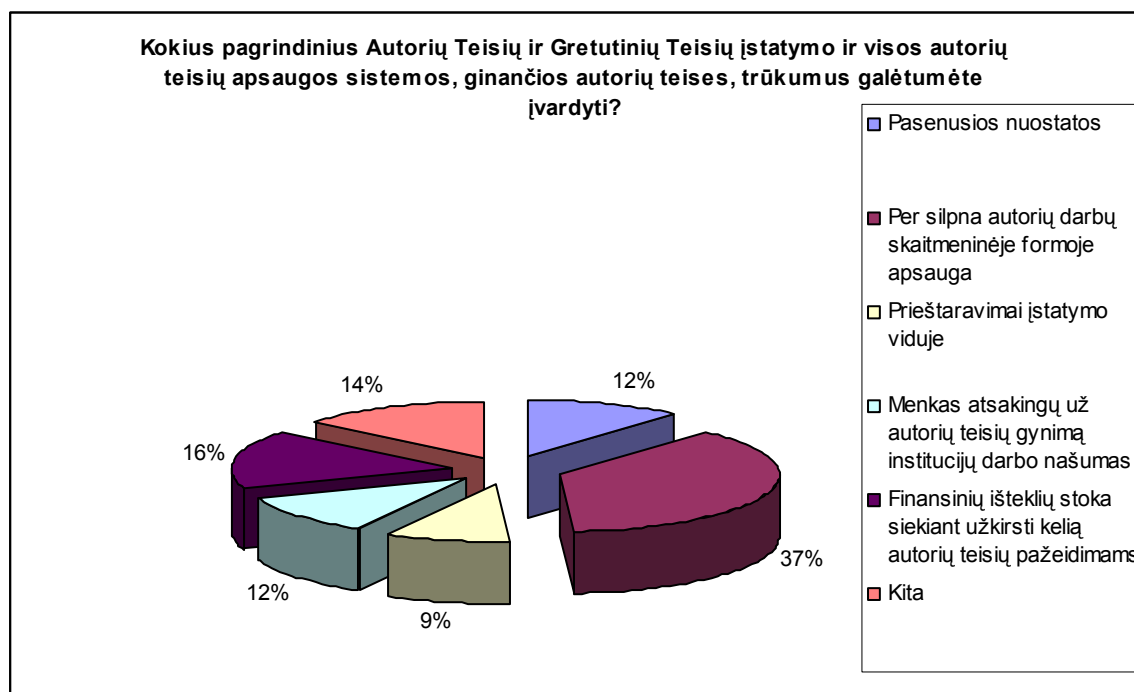


12 paveikslas. Lietuvoje vykdomos autorių teisių apsaugos ekspertinis vertinimas

Remiantis rezultatais, negalima būtų vienareikšmiškai teigti, kad Lietuvoje vykdoma autorių teisių apsauga yra gera arba bloga, kadangi tiek „už“, tiek „prieš“ pasisakė pakankamai apylygis respondentų skaičius. Galima būtų išskirti tik tą faktą, kad mūsų valstybės vykdoma autorių teisių apsauga nėra tobula,

t.y. turi trūkumų, tai patvirtina beveik pusės respondentų 11 iš 25 pasirinktas atsakymas – jie yra tik iš dalies patenkinti šiuo metu Lietuvoje vykdoma autorių teisių apsauga. Toliau analizuojant gautus rezultatus ir bus bandoma nustatyti pagrindinius autorių teisės apsaugos trūkumus, jų atsiradimo priežastis ir pašalinimo galimybes.

Paprašyti išvardyti didžiausius Lietuvoje vykdomos autorių teisių apsaugos sistemos minusus ekspertai galėjo pasirinkti du, jų manymu, tinkamiausius atsakymus. Pagal gautus apklausos rezultatus, respondantai, pildydami anketą, labiausiai išskyrė per silpną autorių teisių apsaugą skaitmeninėje erdvėje – iš viso 37 procentai, mažiausiai išvelgė prieštaravimus įstatymo viduje – 9 proc. ir 14 proc pateikė kitas, jų nuomone, egzistuojančių problemų formuluotes (žr. 13 pav.).



13 paveikslas. **Pagrindiniai autorių teisių sistemos trūkumai**

Kaip matome pagal diagramoje pateiktus duomenis, aktualiausia šių laikų problema, kaip ir buvo galima nuspėti, yra susijusi su autorių teisių apsauga skaitmeninėje erdvėje. Tokią apsaugą užtikrinti yra nepaprastai sunku, kadangi technologijos tobulėjimo tempai nepaprastai greiti, o autorius ginančių įstatymų tobulinimo, pakeitimų priėmimo ir analizavimo kokybiškam procesų vykdymui reikalingas labai kruopštus ir atsakingas darbas, kurio neįmanoma pagreitinti, siekiant nepridaryti klaidų ir pasiekti optimalią naudą. Šalia to galima būtų pažymėti, kad informacinių technologijų tobulinimui ir naujų sistemų diegimui reikalingas tiesiog „pasakiškai“ didelis finansavimas, todėl ne vien tik Lietuvoje, bet ir visame likusiame pasaulyje, autorių teisių apsaugos sistemoms žengti koja kojon su technologijų pažanga tiesiog neįmanoma. Lietuvos įstatyminė bazė yra gana jauna ir pagal visas pasirašytas konvencijas

atitinkanti Europos Sąjungos teisės standartus, dėl to nė vienas respondentas nepasirinko pirmojo atsakymo, t.y. nesutiko, kad Lietuvos respublikos įstatymų nuostatos yra pasenusios. Autoriai išskyrė – nuolat vykstančią spekuliaciją užsienio kūriniams Lietuvos viešojoje erdvėje. Šiuo metu Lietuvoje kas nori ir kaip nori perdirba užsienio šalių autorių kūrinius ir pateikia Lietuvos publikai „sulietuvintas“ versijas, apeidami visus įstatymus, reglamentuojančius ir ribojančius tokius atvejus. Apklaustos dalyviai įvardijo ir kelias kitas opias problemas, tokias kaip:

- ✓ „Klaidingas visuomenės informavimas apie autorių ir gretutinių teisių objektus.“
- ✓ „Politinės valios stoka.“
- ✓ „Autoriams ir kitiems teisių turėtojams privalo būti kompensuojama už jų intelektualinės nuosavybės atgaminimą asmeniniais tikslais, kuris gali būti atliekamas panaudojant bet kokią atgaminimui skirtą įrangą.“

Pirmoji nuostata - klaidingas visuomenės informavimas apie autorių ir gretutinių teisių objektus, mano manymu, pasireiškia, tuo, kad iki šiol dar daugelis Lietuvos vartotojų nėra iki galo susipažinę su ATGTĮ sandara, retas, kuris žino įstatyme išskiriamus autorių ir gretutinių teisių objektus. Kiekvienas pilietis daugmaž suvokia, kad autorių teisių objektas yra originalus literatūros, mokslo ir meno kūrinys, kuriuo gali būti knyga, fotografija, muzikos kūrinys, taikomosios dailės kūriniai ir kita, o apie gretutinių teisių objektą⁶⁴ vargu ar paprastas vartotojas iš vis ką nors nutuokia. Siekiant išspręsti šiuos įstatymo ir visuomenės komunikacijos sutrikimus, reikėtų teikti kuo daugiau informacijos apie tai visuomeniniais ryšių kanalais, rengti diskusijas, rašyti straipsnius – kelti visuomenės teisinį ir intelektualinį išprusimą.

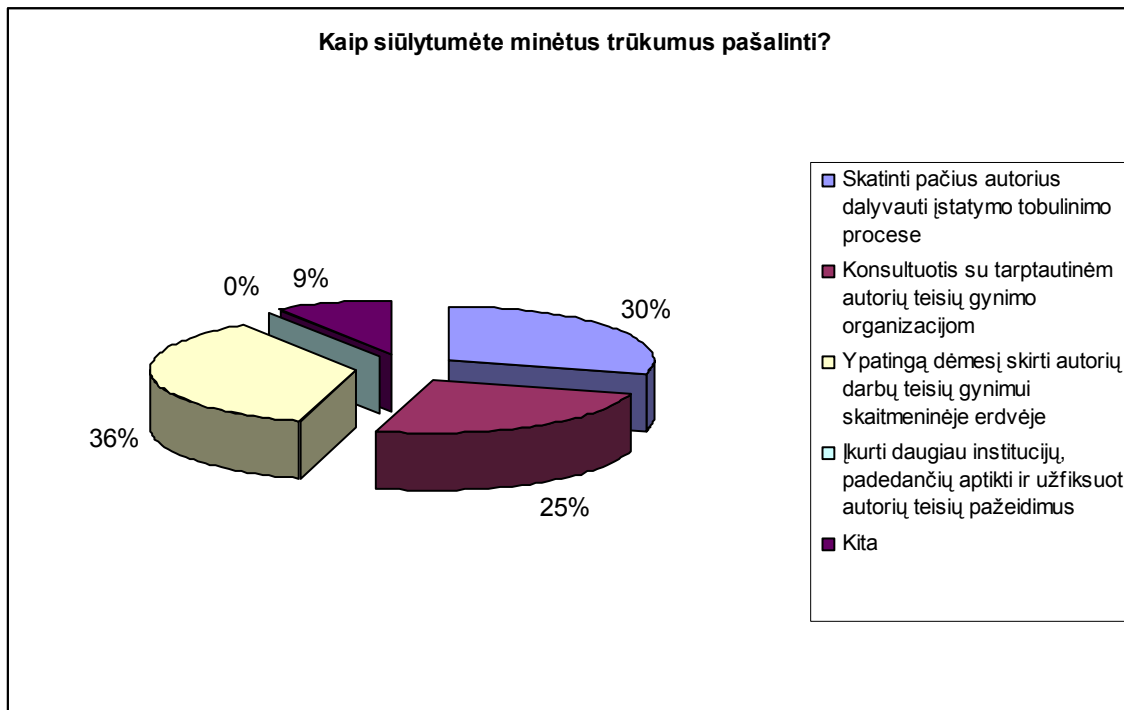
Nagrinėjant sekančias autorių ir ekspertų išskirtas problemas, susijusias su politinės valios stoka bei problemomis. išskylančiomis dėl kompensacijų autoriams už jų intelektualinės nuosavybės atgaminimą asmeniniais tikslais, galima būtų pabrėžėti, kad šiuo metu joms skiriama ypatingai daug dėmesio. Būtent dabar (2010 spalio 7 dieną) Lietuvos Respublikos Seimui yra pateiktas ATGTĮ kai kurių straipsnių pakeitimo projektas⁶⁵, susijęs su “tuščios laikmenos mokesčio” reforma, kūrinio atgaminimu asmeniniams tikslams straipsnio pakeitimais ir papildymu dėl kūrinio atgaminimo asmeniniais tikslais reprografijos būdu (žiūr. 2 priedą) ir keleto kitų straipsnių pakeitimais. Priėmus šį įstatymo projektą būtų apmokestinamos tuščios skaitmeninės laikmenos tokios kaip: atminties kortelės (neintegruotos), USB atmintinės, išoriniai ir vidiniai neintegruoti asmeninių kompiuterių pastoviosios būsenos diskai (SSD) ir standieji diskai (HDD) (žiūr. 3 priedą). Šios, iš papildomai apmokestinamų laikmenų surinktos lėšos, būtų kaip tik ir skiriamos autorių patiriamai žalai dėl intelektualinės nuosavybės atgaminimo asmeniniams

⁶⁴ **Gretutinių teisių objektas** - tiek tiesioginis (gyvas atlikimas), tiek į garso ar audiovizualinę laikmeną įrašytas kūrinio atlikimas, fonograma, audiovizualinio kūrinio (filmo) pirmasis įrašas, transliuojančiosios organizacijos radijo ir (ar) televizijos transliacija.

⁶⁵ http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=382640

tikslams kompensuoti. Kadangi tai yra kol kas tik ATGTĮ pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas, kuris susilaukia pakankamai įvairių, skirtingų pusių nuomonių (autoriai yra patenkinti, o vartotojai teigia, kad šis mokestis „už orą“), belieka laukti ir tikėtis, kad mūsų politikams nepritruks politinės valios ir jis netrukus bus priimtas ir pradėtas įgyvendinti.

Paprašyti pasirinkti sprendimus, reikalingus, minėtiems trūkumams pašalinti (respondentai galėjo pasirinkti 2 jų manymu tinkamiausius atsakymus), respondentai į pirmą vietą išskėlė mintį, kad reikia ypatingą dėmesį skirti autorių darbų teisių gynimui skaitmeninėje erdvėje – 36 procentai, nedaug teatsiliko teiginys, kad reikia labiau skatinti pačių autorių dalyvavimą įstatymo tobulinimo procese, visi vienareikšmiškai sutiko, kad kurti papildomų institucijų tikrai neverta (nei vienas nepasirinko šio siūlymo) bei 9 procentai apklaustųjų pateikė savo individualius pastebėjimus, kaip galima būtų pašalinti trūkumus (žr. 14 pav.).



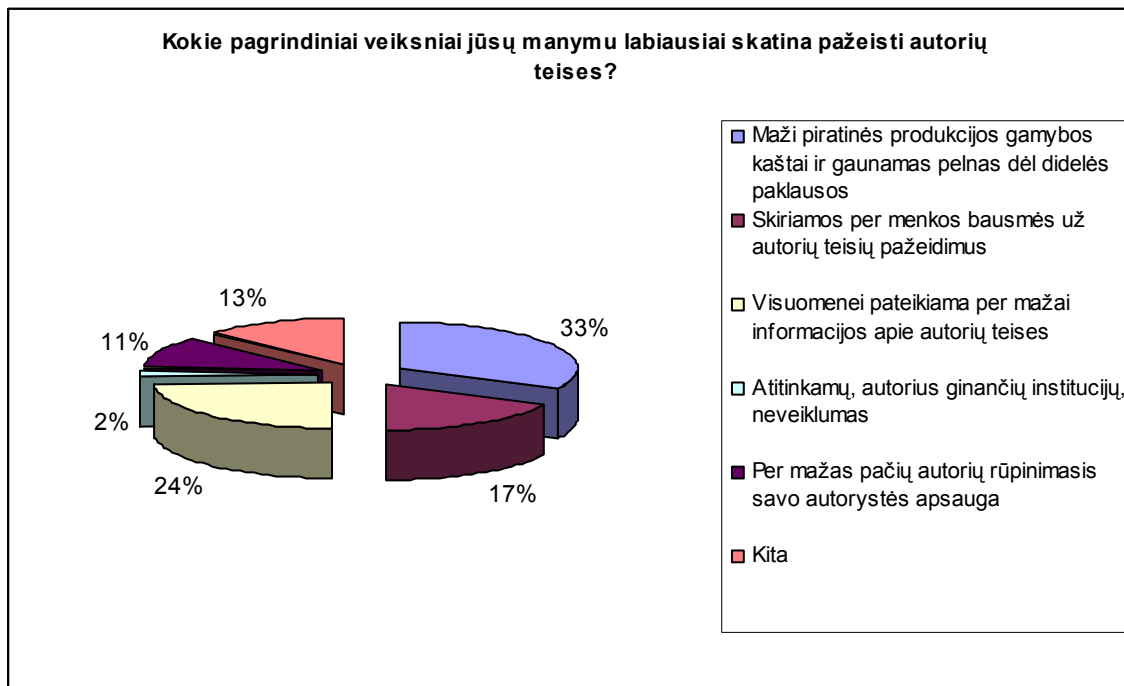
14 paveikslas. Sprendimai reikalingi autorių teisių apsaugos sistemos trūkumams pašalinti

Analizuojant respondentų pateiktus atsakymus matome, kad didžiausią dėmesį reikėtų skirti autorių darbų teisių gynimui skaitmeninėje erdvėje, kadangi šioje srityje yra įvykdomi didžiausi autorių teisių pažeidimai, patiriami milžiniški finansiniai nuostoliai. Vienas iš įdomesnių pastebėjimų, remiantis respondentų pateiktais atsakymais būtų dabartiniais laikais išskylantis paradoksas – visi individai turėtų žinoti apie vienokias ar kitokias savo teises, ar jos būtų paprasčiausios žmogaus, ar autoriaus, tačiau apie tai žino toli gražu tikrai ne kiekvienas arba paprasčiausiai numoja ranka nekreipdami jokio dėmesio į susidariusią padėtį. Kalbant apie autorių teisių apsaugą, daugeliui pačių autorių ji lyg ir nėra ypatingai

aktuali, kadangi jie paprasčiausiai menkai arba iš viso nesidomi šia tema, nežino apie savo teises, ar įvairias įkurtas organizacijas, galinčias atstovauti jų interesams (LATGA-A, AGATA). Menininkai labai abejingai žvelgia į galimybę dalyvauti įstatymų rengimo ir tobulinimo procese. Tiesa, paskutiniaisiais metais pastebimas vis didesnis autorių, atlikėjų, leidėjų, režisierių ir kitų meno šakų atstovų susirūpinimas savo autorinių teisių apsauga. Ekspertai pateikė ir porą, vertų dėmesio, siūlymų, kaip galima būtų efektyviau vykdyti autorių teisių apsaugą Lietuvoje:

- ✓ Apmokestinti interneto paslaugų tiekėjus, kaip tai yra dabar daroma su televizijos ir radijo transliuotojais;
- ✓ antipiratinio pobūdžio visuomenės švietimas (apie piratavimo daromą žalą, kūrėjų patiriamus nuostolius, neigiamą poveikį kūrybinėms industrijoms, valstybės bei regiono ekonomikai)

Apklausa metu ekspertų buvo prašoma pažymėti, kokie pagrindiniai veiksniai labiausiai skatina pažeisti autorių teises (respondentai galėjo pasirinkti 2, jų manymu tinkamiausius, atsakymus). Populiariausias atsakymas buvo, apie mažus piratinės prekybos kaštus bei gaunamą pelną dėl didelės paklausos – 33 procentai, toliau sekė atsakymas, kad visuomenei yra pateikiama per mažai informacijos šia tema apie mažus piratinės prekybos kaštus bei gaunamą pelną dėl didelės paklausos – 24 procentai, mažiausias skaičius respondentų išskyrė autorių teises ginančių institucijų neveiklumą (žr. 15 pav.).



15 paveikslas. **Pagrindiniai veiksniai skatinantys autorių teisių pažeidimus**

Daugelio ekspertų nuomone vienas iš pagrindinių veiksnių skatinančių autorių teisių pažeidimus yra per mažas žiniasklaidos priemonių suinteresuotumas paskelbti, pavišinti šiuos pažeidimus. Iš vienos

pusės tokiam teiginiui galima būtų pritarti, autorių teisių pažeidimų viešinimas gal ir galėtų kiek nors įtakoti paveikti žmones, bet argi kas nors kreips didelį dėmesį į tai, kad kažkoks pavienis asmuo buvo nubaustas už tam tikro darbo plagijavimą, kopijavimą ar neteisėtą prekybą nelegaliomis kopijomis? Norint pasiekti reikšmingesnių rezultatų šioje srityje, vertėtų peržiūrėti už pažeidimus skiriamų nuobaudų ar laisvės atėmimo bausmių griežtumą, mat, šiuo metu tiesiog yra naudinga užsiiminėti piratine veikla, pažeidžiant įstatymus. „Tave“ pagaus 1 kartą, 2-ą kartą susimokėsi menko dydžio⁶⁶ baudą, o nelegalios veiklos atneštas pelnas viršys visas galimas išlaidas, jei ne kelis šimtus kartų, tai bent keliasdešimt⁶⁷. Anot apklaustųjų respondentų reikėtų mėginti keisti visuomenės nuostatas nuo pamatų: didinti legalios meno produkcijos skaitmenine forma pasiūlą internete už priimtina kainą, kuo labiau populiarinti, skatinti prekybą internete ir bandyti išgyvendinti korupciją iš Lietuvos teisinės sistemos. Vienas iš įdomesnių pasiūlymų buvo įvardyta galimybė riboti interneto prieigas, bet tai, manyčiau, yra labai „slidus“ ir komplikotas dalykas, kuris galėtų konfliktuoti su vartotojų teisėmis. Kad ir kaip patraukliai tai atrodytų, tiesiog įpareigoji Lietuvoje veikiančius interneto tiekėjus blokuoti prieigas prie tam tikrų piratinę produkciją platinančių svetainių, tačiau tai nėra taip paprasta. Dažniausia problema įstatymų spragos, pavyzdžiui „linkomanija.net“⁶⁸ ar „torrent.lt“⁶⁹ svetainės yra skelbiamos kaip uždaros bendruomenės prie kurios galima prisijungti tikta gavus atitinkamą pakvietimą. Tad kaip ir išeina, kad ji nėra vieša ir neteikia paslaugų betkam, panašiai galima įvardyti kaip draugų ratas besidalinantis koku nors daiktu, bet vienas esminis skirtumas, yra besidalinančiųjų kiekis, t.y. draugų gali tureti dešimt, dvidešimt gal ir šimtą, o šių bendruomenių narių skaičius perkopia 50-ies tūkstančių ribą.

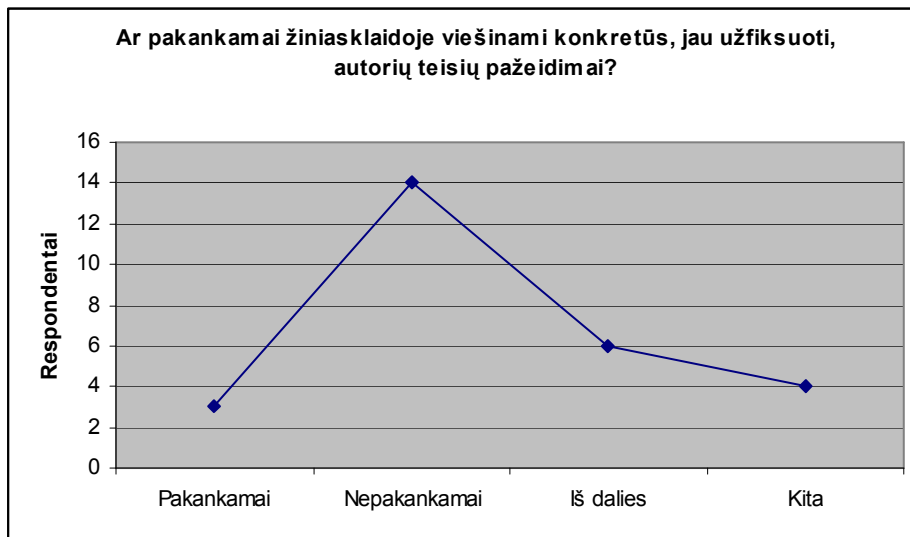
Išnagrinėjus ekspertų atsakymus į klausimą ar jų manymu žiniasklaidoje yra pakankamai viešinami išaiškinti autorių teisių pažeidimų atvejai, paaiškėjo, kad daugiau negu pusė apklaustųjų – 16 atsakymų, mano, kad nepakankamai, 6 respondentai sutinka, kad tik iš dalies, 3 apklaustieji teigia, kad viešinama pakankamai ir 4 asmenys pateikė savo pastebėjimus. (žr. 16 pav.).

⁶⁶BAUDŽIAMOJO KODEKSO PATVIRTINIMO IR ĮSIGALIOJIMO ĮSTATYMAS [žiūrėta 2010 m. gegužės 4 d.]Prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=111555>

⁶⁷ http://www.lzinios.lt/lt/2010-08-30/verslas/piratiniai_zaidimai_neisnyksta_is_turgaus.html?print

⁶⁸ www.linkomanija.net -

⁶⁹ www.torrent.lt -



16 paveikslas. **Autorių teisių pažeidimų viešumo įvertinimas**

Iš pačių ekspertų pateiktų pastebėjimų, galima būtų išskirti vieną, mano nuomone, labai taiklų – „Žiniasklaida labiau orientuota į neigiamą požiūrį autorių teisių ir jų apsaugos atžvilgiu“. Žiniasklaida, būdama bene vienintele, tokią milžinišką įtaką turinčia, masių informavimo priemone, dažniausiai atsižvelgia ir pastebi daugumos patiriamas problemas ir nuostolius, eskaluoja neigiamus tam tikrų vykdomų reformų aspektus, pavyzdžiui „papildomo USB atmintinių apmokestinimo“ ar bandymo pažaboti internete platinamos piratinės produkcijos kiekius, iškeliant baudžiamąsias bylas įvairių „torrent“⁷⁰ sistemų vartotojams.

Nepakanka nušviesti vien tik blogąsias autorių teisių apsaugos puses ir konkrečius pažeidimus, nors ir šie klausimai viešinami spaudoje palyginti labai mažai, bet būtina atlikti ir švietėjišką misiją – paprastus skaitytojus labiau supažindinti su pačiomis autorių teisėmis. Jau pats vartotojo žinojimas ir supratimas apie piratavimo žalą gali sumažinti norą tuo naudotis.

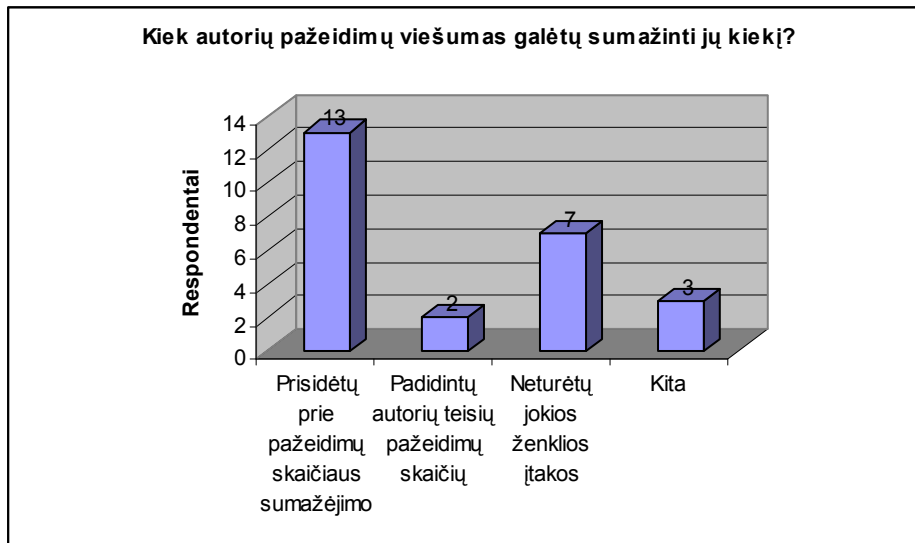
Ne tik žiniasklaida, bet ir radijas ir televizija galėtų išprovokuoti viešas diskusijas autorių teisių apsaugos tema ne tik specialistų, bet ir plačiuosiuose visuomenės sluoksniuose, kur galėtų gimi nauji racionalūs pasiūlymai. Nevykdant abipusio dialogo, neieškant abi puses tenkinančių sprendimo priėmimo būdų – išklausant abiejų konfrontuojančių pusių – , maksimalios naudos siekimas yra neįmanomas.

1 respondentas šiuo klausimu buvo labai kategoriškas ir pareiškė, kad jis iš viso nesutinka su tokia pozicija, kad reikėtų viešinti autorių teisių pažeidimus žiniasklaidoje ir teigė, jog jo manymu tai yra „kvaila propaganda“ ir tai nieko nepakeis.

Apklausoje metu respondentų buvo prašoma atsakyti kiek autorių teisių pažeidimų viešumas galėtų

⁷⁰ **Torrent** – gali reikšti .torrent failą su metaduomenimis apie dalinamus failus arba pačius *torrent* aprašomus failus. *Torrent faile* laikomi serverių adresai, failų pavadinimai, jų dydžiai.

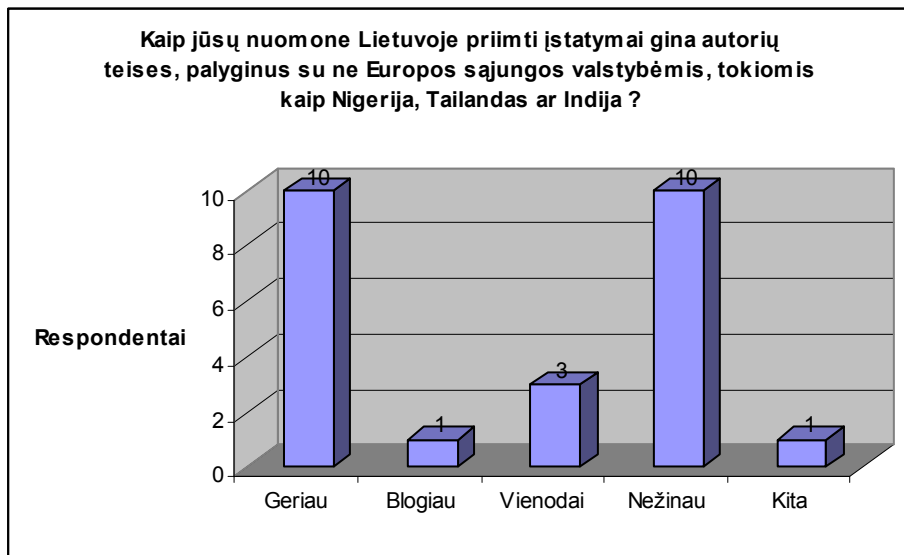
prisidėti prie autorių teisių pažeidimų didėjimo ar mažėjimo. Net 13 apklaustųjų pritarė, kad padėtų sumažinti, beveik dvigubai mažiau 7 respondentai manė, kad neturėtų jokio ženklaus poveikio (žr. 17 pav.).



17 paveikslas. **Autorių teisių pažeidimų viešinimo poveikis**

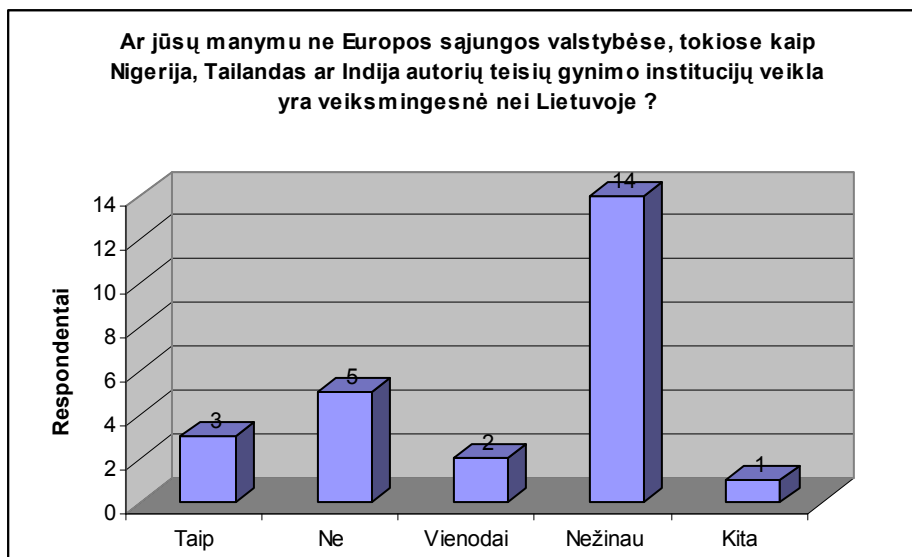
Kaip ir galima buvo nuspėti daugelis ekspertų sutiko, kad ir iš kokios pozicijos būtų viešai pateikiami autorių teisių pažeidimų duomenys žiniasklaidoje ar kitose informacijos priemonėse, tai turėtų teigiamą įtaką, leistų, kad ir minimaliai pažaboti tolimesnę pažeidimų plitimo grėsmę. Ekspertai išskyrė dar vieną, labai svarbų momentą, autorių teisių pažeidimų viešumas negalėtų turėti ženklaus teigiamo poveikio, kadangi ne visa kultūrinė produkcija yra prieinama viešais kanalais. Keletas respondentų pareiškė, kad jiems sunku apsispręsti, kokia įtaka, teigiama ar neigiama, tai galėtų būti.

Siekiant sužinoti kaip Lietuvos autorių teisių ekspertai vertina Lietuvoje galiojančių įstatymų veiksmingumą pasauliniame lygmenyje, buvo paprašyta išreikšti savo nuomonę ar mūsų šalies įstatyminė bazė geriau gina autorių teises, ar – ne, negu tokių ne Europos Sąjungos valstybių, kaip Nigerija, Tailandas ar Indija teisinės sistemos. Atsakymai pasiskirstė gana tolygiai po 10 respondentų pareiškė, kad geriau ir tiek pat ka nežino (neteko su tuo susidurti, neturi patikimos informacijos), mažiausias skaičius apklaustųjų mano kad gynyba yra blogesnė (1 atsakymas) (žr. 18 pav.).



18 paveikslas. Lietuvos autorių teisių gynimo įstatymų efektyvumo palyginimas

Paklausti apie Lietuvos institucijų, turinčių ginti autorių teises veiklos efektyvumą, lyginant su tu pačią, ne Europos sąjungos valstybėse veikiančių analogiškų institucijų veikla respondentų atsakymai buvo panašūs, kaip ir prieš tai buvusiam klausimui. Didžioji dauguma 14 apklaustųjų atsakė, kad nežino, 5 respondentai mano, kad Lietuvos institucijos dirba blogiau, 3 teigia, kad geriau. Išsamesnių atsakymų nebuvimą įtakoja, reikiamos informacijos stoka teigė vienas ekspertas. (žr. 19 pav.).

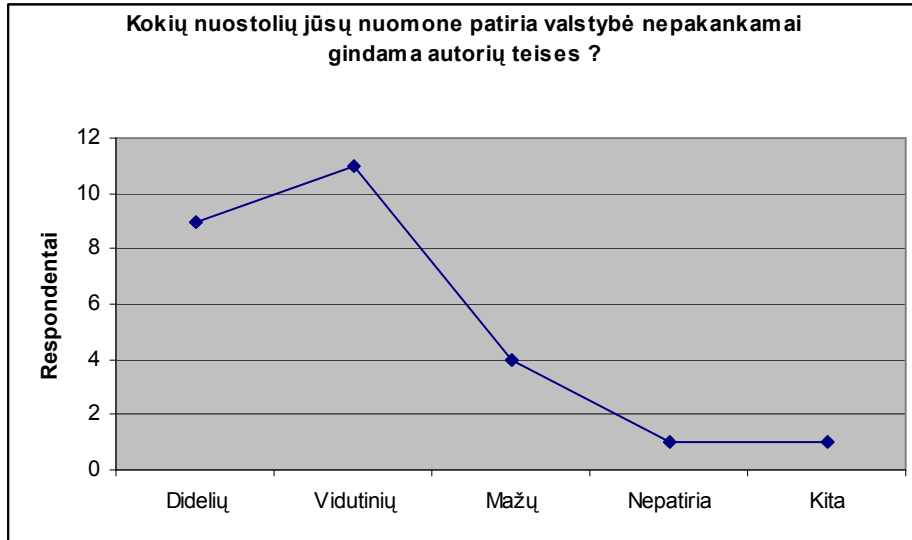


19 paveikslas. Lietuvoje veikiančių autorių teises ginančių institucijų veiklos efektyvumo palyginimas

Išnagrinėjus gautus atsakymus į 9 ir 10 klausimus peršasi išvada, kad pirmiausia patys pagrindiniai autorių teisių specialistai turėtų daugiau dėmesio ne tik Europos Sąjungos šalių, bet ir kitų pasaulio šalių autorių teisių apsaugos srityje sukauptą patirtimi. Ją gerai išanalizuoti ir, esant racionaliam grūdai, visa tai pritaikyti savo šalies praktikoje. Gal būt kitos kultūros ir kitoks vertybių suvokimas gali būti naujų idėjų

katalizatoriumi mūsų specialistams.

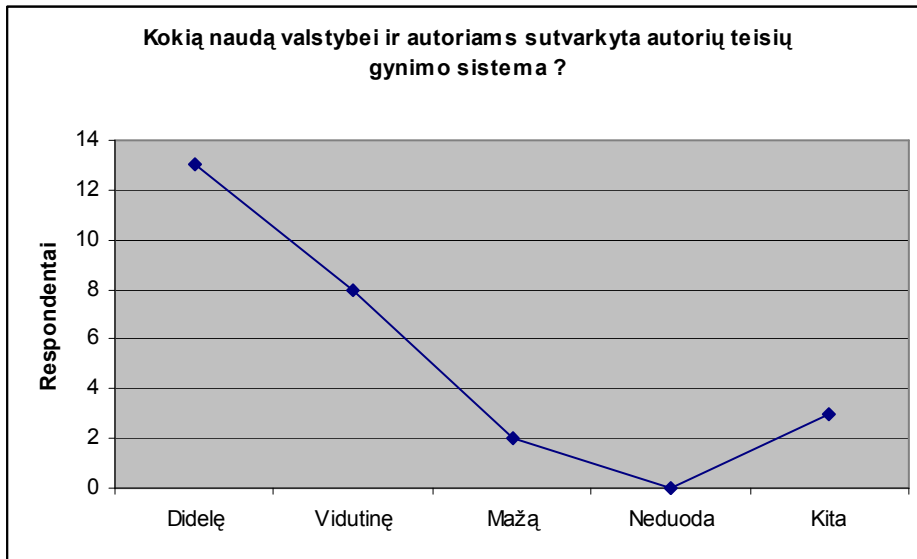
Apklausoje metu respondentai turėjo atsakyti į klausimą: „Kokių nuostolių jūsų nuomone patiria valstybė nepakankamai gindama autorių teises?“. Populiariausi atsakymai buvo „didelių nuostolių“ 11 respondentų ir „vidutinių nuostolių“ atitinkamai 9 respondentai (žr. 20 pav.).



20 paveikslas. Valstybės patiriami nuostoliai susiję su autorių teisės pažeidimais

Nepakankama autorių teisių apsaugos sistema ne vien tik autoriams, bet ir valstybei yra nemenkas „galvos skausmas“. Netinkamai vykdant apsaugą, neapdairiai žiūrint į šalyje vykdomus autorių teisių pažeidimus, neretai per švelniai baudžiant ar išvis nebaudžiant pažeidėjų, nesugebant iki galo sutvarkyti visų kopijavimui galimų laikmenų apmokestinimo klausimų, patiriami nemaži finansiniai nuostoliai, nukenčia tiek patys autoriai tiek valstybės kultūrinis veidas, skurdinama meno sritis. Vienas respondentas savo pasirinktą atsakymą, kad valstybė nepatiria nuostolių pagrindė ir argumentu, jog yra vykdoma paprasčiausia propaganda „Jeigu žmonės nepiratautų, pirktų įrašus“. Jo teigimu vartotojai tiesiog nepirktų, o skolintųsi ar kitais panašiais būdais įgytų. Piratavimas – reklamos industrijos dalis, tad jeigu patinka produktas, jį ir nusipirks. Dėl šio teiginio galima būtų ginčytis, kadangi šiuo ekonominio sąstingio metu daugelis neišgali įsigyti jam patinkančių prekių ir produktų ne dėl reklamos stokos ar dar ko, o dėl elementariausio dalyko – lėšų trūkumo.

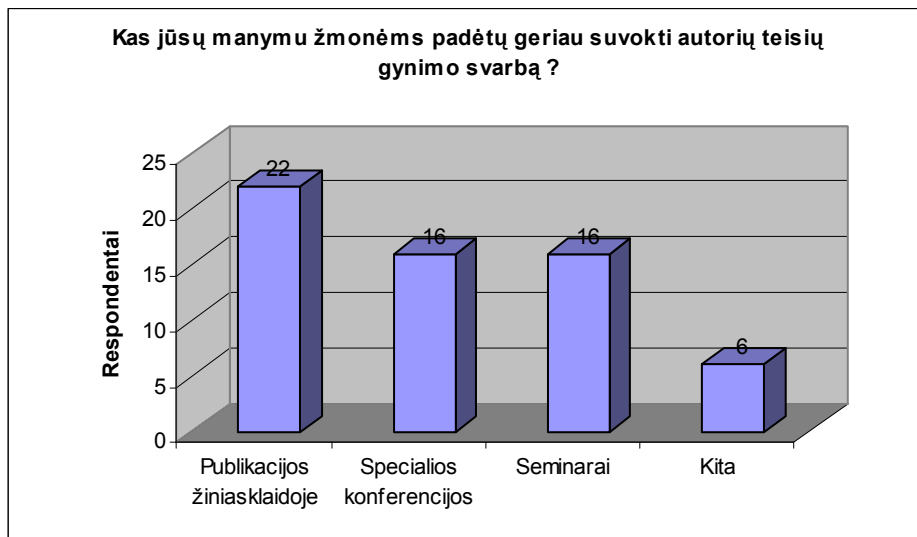
Paprašyti įvardyti kokią naudą valstybei duoda sutvarkyta autorių teisių gynimo sistema respondentai atsakė panašiai kaip ir dėl patiriamų nuostolių, tik šįkart 13 respondentų sutiko, kad teiktų didelę naudą, 8 – vidutinę ir nė vienas nepasirinko atsakymo, kad tai būtų nenaudinga (žr. 21 pav.).



21 paveikslas. Sutvarkytos autorių teisių gynimo sistemos teikiama nauda valstybei

Atsakant į šį klausimą vienareikšmiškai visi ekspertai sutiko, kad sutvarkyta autorių teisių gynimo sistema valstybei yra naudinga. Pagrindinius plusus galėtume išskirti menininkų atžvilgiu – autoriams, atlikėjams, fonogramų gamintojams mokamas atlyginimas už viešą paskelbimą, transliavimą, ir atgaminimą asmeniniams tikslams, mokami mokesčiai valstybei, didesnis politinis stabilumas, didesnis kultūrinis paveldas ar išaugusios investicijos į kūrybinę industriją. Visgi daugelis ataskymų susiję su geresniu materialiniu autorių aprūpinimu, skatinimu ir toliau produktyviai dirbti. Vienas respondentas išskyrė politinę naudą, na taip, sutvarkyta autorių teisių sistema mums tinkamai atstovautų Europos sąjungoje, pakeltų mūsų įvaizdį kitų pasaulio valstybių akyse, įgytume tam tikra autoritetą.

Apklausos metu respondentai buvo prašomi nurodyti kokios priemonės žmonėms geriau padėtų suvokti autorių teisių gynimo svarbą. 22 respondentai pasirinko publikacijas žiniasklaidoje, seminarus ir specialias konferencijas išskyrė po 16 apklaustųjų ir 6 pateikė savo siūlymus (žr. 22 pav.).



22 paveikslas. **Priemonės, reikalingos autorių teisių gynimo svarbai susidomėjimui padidinti**

Visgi, kad ir kokią apie žiniasklaidą ir kitas informacines priemones nuomonę būtumėme susidare, ekspertai išskiria ją kaip vieną iš efektyviausių priemonių, kurios pagalba būtų daroma teigiama įtaka autorių teisių pažeidimų skaičiaus mažinimui. Jų teigimu turėtų dažniau būti spausdinami straipsniai ir įvairios publikacijos autorių teisėms aktualiais klausimais, kuriamos įvairios reklamos, kurios paskatintų atidžiau rinktis vartojamas prekes ir produktus. Kaip viena iš aktualiausių problemų, buvo išskirta specialių, autorių teisių tematiką gvildenančių ir susidariusias problemas skatinančių spręsti visuomenės švietimo programų trūkumas. Buvo pastebėta, kad reikėtų, laikui bėgant, siekti sudaryti kuo patrauklesnes sąlygas teisėtai ir nebrangiai autorių darbų prieigai skaitmeninėje erdvėje. Taipogi ekspertai pateikė savo asmeninius siūlymus kaip galima būtų padėti žmonėms perteikti autorių teisių gynimo svarbą:

- ✓ Aktualūs straipsniai, viešosios reklamos;
- ✓ Švietimas jau mokykloje;
- ✓ Specialios visuomenės švietimo programos, sudarytos sąlygos teisėtai ir nebrangiai prieigai internete;
- ✓ Įvairūs susitikimai, diskusijos.

3.3 Apibendrinimas

Apibendrinant rezultatus, galima teigti, kad tyrimo metu nustatyta, jog šiuo metu Lietuvoje vykdoma autorių teisių apsauga vykdoma efektyviai. Nors kaip ir daugelyje kitų teisinių sričių galima rasti savų minusų (trūkumų): per silpna autorių teisių gynba skaitmeninėje erdvėje, autorių iniciatyvos stoka priimant įstatymus ar rengiant jų pakeitimus, glaudesnio bendradarbiavimo su panašiomis užsienio autorių teisių gynimo institucijomis stoka. Visuomenėje Lietuva nėra jokia išskirtinė šiuo atžvilgiu valstybė Europoje,

dauguma Europos Sąjungos valstybių susiduria su panašiomis autorių teisių apsaugos sistemos problemomis.

Tyrimo metu buvo išsiaiškinta, kad siekiant maksimalizuoti autorių teisių apsaugos teikiamą naudą autoriams reikia siekti užmegzti kuo artimesnį dialogą tarp visuomenės: vartotojų ir autorių. Pirmiausia reikia vartotojus supažindinti su autorių teisių apsaugos pagrindais, esme ir jos reikalingumu šiuolaikinėje visuomenėje. Kitas svarbus aspektas yra siekti kiek įmanoma labiau įtraukti pačius autorius dalyvauti kuriant įstatymus, ar jų pakeitimus susijusius su autorių teisių apsauga.

Remiantis atliktos ekspertinės apklausos rezultatais galima teigti, kad viena iš opiausių šių dienų autorių teisės apsaugos sistemos trūkumų yra užfiksuotų autorių teisių pažeidimų viešinimas. Masinės informavimo priemonės arba nėra suinteresuotos jų paviešinimu arba taipogi susiduria su objektyvios, tinkamos informacijos kiekio trūkumu.

Tyrimo metu buvo paneigta pirmoji tyrimo hipotezė H_1 , teigianti, kad Lietuvoje įkurtos ir veikiančios autorių teises ginančios institucijos ir organizacijos veikia neefektyviai, o antroji tyrimo hipotezė H_2 – Lietuvos gyventojai yra per mažai informuoti apie autorių teises, bei vykdomą jų apsaugą – buvo patvirtinta. Antrosios hipotezės patvirtinimas, paneigia pirmosios hipotezės paneigimo teisingumą, dėl Lietuvoje veikiančių autorių teisių apsaugos organizacijų veiklos efektyvumo. Išvada – nors išstudijavus literatūrą, susijusią su autorių teisių apsauga ir atlikus tyrimą, matyti, jog autorių teisių apsauga Lietuvoje vykdoma pakankamai moderniai ir efektyviai, tačiau pagal šiuo metu kylančius vis didesnius ginčus visuomenėje – tarp autorių ir vartotojų – galima susidaryti klaidingą nuomonę.

IŠVADOS

1. Pirmuoju šių laikų Autorių teisės rašytiniu įstatymu yra laikomas “Karalienės Onos statutas”, kuris sukūrė ir įtvirtino monopolijos teisių sistemą, bet keletu aspektu ir išsiskyrė nuo ankstesnių galiojusių normų. Vėliau buvo pasirašytos svarbios tiek visam pasauliui, tiek ir Lietuvai, konvencijos, tokios kaip Paryžiaus, Berno ir Ženevos.
2. Šiuo metu Lietuvoje Autorių teises gina AUTORIŲ TEISIŲ IR GRETUTINIŲ TEISIŲ įstatymo išleisto 1999m. ir pasirašyto tuometinio prezidento Rolando Pakso 2003 metais išleista ir Valdo Adamkaus patvirtinta įstatymo redakcija. Taipogi tarptautiniai teisės aktai (Berno konvencija, Romos konvencija, ar Ženevos konvencija), ES teisės aktai (1993 m. rugsėjo 27 d. Tarybos direktyva 93/83/EEB dėl tam tikrų autorių teisių ir gretutinių teisių taisyklių, taikomų palydoviniam transliavimui ir kabeliniam perdavimui, koordinavimo; 2008 m. liepos 16 d. Europos Komisijos Žalioji knyga „Autorių teisės žinių ekonomikoje“ ir kiti) bei daugelis kitų Lietuvos respublikos įstatymų ir poįstatyminių aktų.
3. Lyginant dabartinę autorių teisės padėtį, su buvusią, tik atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, galima būtų teigti, kad ji ženkliai pagerėjusi – išleista nemažai naujų teisės aktų, pasirašyta įvairių tarptautinių konvencijų, įsteigtos atitinkamo dvi specializuotos teisių gynimo asociacijos LATGA-A ir AGATA. Tačiau nepaisant šio ženkliaus pasistūmėjimo teisinėje srityje, pažeidimų Lietuvoje užfiksuojama ganėtinai nemažai, o kiek dar prasprūsta teisėsaugos sargams pro akis.
4. Atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad dabartine autorių teisių apsauga Lietuvoje yra patenkinti tik tai 28% apklaustų respondentų. Pagrindinės to priežastys valstybės skiriama per menka piniginė parama, augantis piratavimas skaitmeninėje erdvėje. Kaip visgi kertinę visa ko priežastį galima būtų įvardyti per mažą pačių autorių susidomėjimą savo teisių apsauga, per mažą iniciatyvą padedant priimti sprendimus galinčius pagerinti jų padėtį dabartinės atžvilgiu.
5. Beveik visi apklaustieji vienareikšmiškai sutiko, kad tinkamai sutvarkius ATA, valstybė gauti vienokią ar kitokią ekonominę naudą. Šį pagrindė ir BSA atliktas tyrimas pagal kurio duomenis vien tik 2009 metais Lietuva patyrė 31 milijono Jungtinių Amerikos valstijų dolerių nuostolį, dėl nelegalios programinės įrangos naudojimo, o kokie nuostoliai būtų susumavus nelegalų įvairių dainų ir filmų platinimą, galima tik tespėti.
6. Tinkamai sutvarkius ATA ir sumažinus piratavimo lygi, galima būtų sukurti didelę pridėtinę vertę, surinkti daugiau mokesčių į valstybės išdą, sukurti naujų darbo vietų, pakelti žmonių pragyvenimo lygį ir valstybės autoritetą kaimynių akivaizdoje.

7. Remiantis atliktos ekspertinės apklausos rezultatais galima teigti, kad viena iš opiausių šių dienų autorių teisės apsaugos sistemos trūkumų yra užfiksuotų autorių teisių pažeidimų viešinimas. Masinės informavimo priemonės arba nėra suinteresuotos jų paviešinimu arba taipogi susiduria su objektyvios, tinkamos informacijos kiekio trūkumu.
8. Išstudijavus literatūrą, susijusią su autorių teisių apsauga ir atlikus tyrimą, matyti, jog autorių teisių apsauga Lietuvoje vykdoma pakankamai moderniai ir efektyviai, tačiau pagal šiuo metu kylančius vis didesnius ginčus visuomenėje – tarp autorių ir vartotojų – galima susidaryti klaidingą nuomonę.

SIŪLYMAI

1. Norint gerinti Lietuvos autorių teisių apsaugos sistemos darbą, visų pirma reikėtų pasirūpinti kuo platesniu kūrybinių priemonių prieinamumu viešose bibliotekose, stengtis kuo dažniau atnaujinti kūrybinių repertuarus, modernizuoti ten esančias technologijas, suteikti galimybę naudotis kultūriniais paveldu piliečiams, neturintiems pakankamai lėšų įsigyti geros kokybės ir autorių teisių nepažeidžiančius gaminius.
2. Rengti visuomenei prieinamus seminarus, vesti viešas diskusijas šia tema, šviesti jaunimą, verslininkus ir paprastus vartotojus. Pateikti jiems kuo daugiau informacijos apie vykdomas autorių teisių apsaugos programas, teisėsaugos pareigūnų veiklą bei pasiektus rezultatus. Skatinti nuolatinį tarptautinį bendradarbiavimą šioje srityje, įtraukti gabius ekonomistus, teisininkus, technologijų specialistus, kurie padėtų perteikti autorių teisių svarbą visuomenei.
3. Siekiant kuo efektyviau pažaboti autorių teisių pažeidimus reikia koreguoti įstatyminę bazę, kuri skirtų griežtesnes baudas nelegalia prekyba ir autorių teisių pažeidimais užsiimantiems verslininkams ir kitiems visuomenės asmenims.
4. Kadangi šiuolaikinėje ATA didžiausios spragos yra susijusios su autorių darbų apsauga skaitmeninėje erdvėje, reikėtų kuo didesnę turimų lėšų dalį nukreipti būtent į šią sritį. Reikėtų priimti atitinkamus įstatymų pakeitimus arba išimtis, kas leistų nepažeidžiant vartotojų teisių gauti visą reikiamą informaciją apie piratinės produkcijos gamintojus ir platintojus. Galima būtų pasekti svečiose šalyse vykdoma teismine praktika kovojant su nelegaliu darbų autorinių darbų platinimu internetinėje erdvėje ar netgi skirti atitinkamo dydžio premijas už naudingos informacijos pateikimą kovoje su piratavimu.
5. Pastoviai vesti autorių teisių pažeidimų statistiką visose kūrybos sferose, stebėti jų dinamiką, atlikti ekonominės žalos paskaičiavimus, daryti išvadas ir ieškoti sprendimų kaip sukurti atitinkamus pažeidimų apribojimo mechanizmus.

LITERATŪRA

Teisinių dokumentų aprašas:

1. „AUTORIŲ TEISIŲ IR GRETUTINIŲ TEISIŲ ĮSTATYMO PAKEITIMO“ įstatymas
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=207019&p_query=&p_tr2=> [žiūrėta 2009 m. gruodžio 1 d.]
2. Paris Convention for the Protection of industrial Property
<http://www.wipo.int/treaties/en/ip/berne/trtdocs_wo001.html#P82_10336> [žiūrėta 2009 m. gruodžio 2 d.]
3. Bern Convention for the Protection of Literary and Artistic Works [žiūrėta 2009 m. gruodžio 1 d.]
Prieiga per internetą <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/berne/trtdocs_wo001.html#P82_10336>
4. Geneva Phonograms Convention <http://www.wipo.int/lea/en/text_html.jsp?lang=en&id=4040>
[žiūrėta 2009 m. gruodžio 4 d.]
5. Įstatymas dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo ir papildymo.
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=5801&p_query=&p_tr2=> [žiūrėta 2009 m. gruodžio 2 d.]
6. TARYBOS DIREKTYVA „dėl kompiuterių programų teisinės apsaugos“ <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1991L0250:19931119:LT:PDF>>
[žiūrėta 2010 m. sausio 3 d.]
7. TARYBOS DIREKTYVA „dėl autorių ir gretutinių teisių apsaugos terminų suderinimo“
<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1993L0098:20010622:LT:PDF>>
[žiūrėta 2010 m. sausio 3 d.]
8. TARYBOS DIREKTYVA „dėl duomenų bazių teisinės apsaugos“ <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:11:46:22003A0405%2801%29:LT:PDF>>
[žiūrėta 2010 m. sausio 3 d.]

Specialioji literatūra (knygos, straipsniai)

1. Pasaulinės intelektualinės nuosavybės organizacijos (WIPO) ir Lietuvos Kultūros ministerijos seminaras autorių teisių ir gretutinių teisių kova su piratavimu 1996.
2. Mizaras V. Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai.- Vilnius, VU 2003.
3. Stonkienė M., Atkočiūnienė Z. O., Matkevičienė R., Autorių teisės mokslo komunikacijoje.- Vilnius, MRU 2009.

4. Mizaras V. Autorių teisė I tomas. – Vilnius, Justitia 2008
5. Ūsonienė J. Autorių teisių perdavimo ypatybės – Vilnius, Teisinės informacijos centras 2008.
6. BERNO KONVENCIJOS dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos KOMENTARAS – Vilnius, 2001.
7. Autorių teisių ir gretutinių teisių apsauga: ar lengva būti kūrėju Lietuvoje. Straipsnių rinkinys. – Vilnius, 2001.
8. Schumpeter, J. A. “Capitalism, Socialism and Democracy” London: Unwin University Books, 1943.
9. Leveque F., Meniere Y., „The economics of patents and copyright“ Berkley electronic press, Paris 2004.
10. Shy, Oz. „The Economics of Copy Protection in Software and Other Media.“ In Internet Publishing and Beyond: The Economics of Digital Information and Intellectual Property editet by Brian Kahin and Hal Varian. Cambridge, MA: MIT press, 2000.
11. Novos, I. E., Waldman M. „The Emergence of Copying Technologies: What have We Learned?“, Contemporary Policy Issues 5 (1987): 34-43 p.
12. Liebowitz, S. J. „Copying and Indirect Appropriability: Photocopying of Journals.“ Journal of Political Economy 93 (1985): 945-957 p.
13. Moureau N., Sagot-Devaux D. „Quels auteurs pour quels droits? Les enjeux économiques de la définition de l’auteur.“ Revue d’Economie Industrielle, 99,2 (2002): 33-48 p.
14. Heller, M. A., Eisenberg, R.S. „Can Patents Deter Innovation?“ Science 280 (May 1998): 698-701 p.
15. Lande, W. M., Posner R. A. „An Economic Analysis of Copyright Law.“ Journal of Legal Studies 18 (1989): 325-363 p.
16. Watt, R. Copyright and Economic Theory. Cheltenham Edward Elgar, 2000
17. Liebowitz, S. J. „Some Puzzling Behavior of Owners of Intellectual Products: An Analysis.“ Contemporary Policy Issues 1 (1987): 44-53 p.
18. Depoorter, B., Parisi F. „Fair Use and Copyright Protection: a Price Theory Explanation“ International review of Law and Economics 21 (2002): 453-473 p.
19. Matulevičienė N., Autorinės turtinės teisės// Kultūros aktualijos 2007`5(58), p. 41
20. Matulevičienė N., Autorinės neturtinės teisės// Kultūros aktualijos 2007`4(57), p. 37-38
21. Baudžiamosios atsakomybės už intelektinės nuosavybės teisių pažeidimus problemos: nacionalinis ir tarptautinis aspektas// Jurisprudencija 2007, p. 48-53

Interneto šaltiniai:

1. History of copyright law – Chronology [žiūrėta 2009 m. gruodžio 1 d.]
<http://www.experiencefestival.com/a/History_of_copyright_law_-_Chronology/id/1472756>
2. Lietuvos kultūros ministerija <<http://www.lrkm.lt>> [žiūrėta 2009 m. gruodžio 7 d.]
3. Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūra <<http://www.latga.lt/apie/veikla>> [žiūrėta 2009 m. gruodžio 3 d.]
4. Lietuvos gretutinių teisių organizacija <<http://www.agata.lt/?lang=lt&mID=19>> [žiūrėta 2009 m. gruodis 3d.]
5. LANVA pirmininko A.Simanavičiaus komentaras <http://www.lzinios.lt/lt/2010-08-30/verslas/piratiniai_zaidimai_neisnyksta_is_turgaus.html?print> [žiūrėta 2010 m. spalio 5 d.]
6. Coase „Sandorio kaštų“ teorija <<http://www.sjsu.edu/faculty/watkins/coase.htm>> [žiūrėta 2010 m. spalio 25 d.]
7. “OFFISE HOME AND STUDENT” kainos <<http://www.kainos.lt/office-home-and-student-2010-32-bit-x64-p292120>> [žiūrėta 2010 m. lapkričio 3 d.]
8. “OFFISE HOME&BUS” kainos <<http://www.kainos.lt/office-home-bus-2010-win32-en-pkc-microc-p277340>> [žiūrėta 2010 m. lapkričio 3 d.]
9. BSA oficialus puslapis <<http://portal.bsa.org/piracyimpact2010/index.html>> [žiūrėta 2010 m. lapkričio 3 d.]
10. BSA programinės įrangos piratavimo padaromos žalos įvertinimo tyrimas
<<http://portal.bsa.org/piracyimpact2010/studies/piracyimpactstudy2010.pdf>> [žiūrėta 2010 m. lapkričio 3 d.]
11. Plačiau apie Švedijos „Piratų partiją“ ir jos nuostatas
<<http://www.piratpartiet.se/international/english>> [žiūrėta 2010 m. sausio 5 d.]
12. „torrent“ kliento versija „Media Get“ [žiūrėta 2010 m. lapkričio 5 d.]
<<http://www.downarchive.com/software/internet/293040-mediaget-112044.html>>
13. JAV skirta bauda už piratinį autorinių kūrinių platinimą <<http://arstechnica.com/tech-policy/news/2010/11/the-first-p2p-case-to.ars>> [žiūrėta 2010 m. lapkričio 5 d.]
14. Lietuvoje naudojamos piratinės programinės įrangos duomenys
<http://www.itnaujienos.lt/naujiena/Piratinės_programinės_įrangos_paplitimas_Lietuvoje_virsija_50_proc_.html> [žiūrėta 2010 m. lapkričio 4 d.]
15. Jolantos Kaminskaitės, BSA Lietuvoje atstovaujančios advokatės komentaras
<

bendroveje-pazeidimas-del-nelicencijuotos-programines-irangos-platinimo/#comments> [žiūrėta 2010 m. lapkričio 4 d.]

16. „Verslo programinės įrangos aljanso" prezidento Ervino Leontjevo komentaras

<<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=6692477&strid=1003&rs=0&ss=&y=2010%2002%2002>>
[žiūrėta 2010 m. lapkričio 4 d.]

17. Lietuvos patirti ekonominiai nuostoliai <http://portal.bsa.org/globalpiracy2009/pr/pr_eu.pdf>

[žiūrėta 2010 m. Lapkričio 4 d.]

ANOTACIJA

Grigutis S. Autorių teisių įgyvendinimo efektyvumas Lietuvoje/ Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. A. Dobravolskas. – Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2010. – 68 puslapiai, 2 lentelės, 22 paveikslai.

Magistro baigiamajame darbe išnagrinėtas ir įvertintas autorių teisės ir jų įgyvendinimo efektyvumas, iškeltos autorių teisių apsaugos sistemos problemos bei pateikti siūlymai, kaip šias problemas spręsti. Pirmoje darbo dalyje teoriniu aspektu aptariama autorių teisių raida ir jos teisinė aplinka Lietuvoje, išskiriamos autorių turtinės ir neturtinės teisės, apžvelgiamos autorių teises atstovaujanti institucijos Lietuvoje. Antroje dalyje nagrinėjamas ekonominis autorų teisių aspektas, apžvelgiami populiariausi atgaminimo būdai, optimaliausias leidybinio kontrakto variantas, išskiriamos specifinės išvestinių autorių teisių ginamų kūrinų ir bendraautorystės sukeltos problemos, aptariami kolektyvinių autorių teisių apsaugos gynimo institucijų veikimo teigiami ir neigiami aspektai. Trečioje dalyje nagrinėjamas ekspertų, autorių ir atlikėjų požiūris į dabartinę autorių teisių apsaugos sistemą Lietuvoje, jos kokybę ir efektyvumą apibrėžiamos tolimesnės jos tobulinimo perspektyvos.

Pagrindiniai žodžiai: autorius, autorių teisės, autorių teisių apsaugos problemos, autorių teisių įgyvendinimo efektyvumas, autorių teisių pažeidimai.

ANOTATION

Grigutis S. The effectiveness of implementation of the Copyright in Lithuania/ Master's Work in Public Sector Economics. Supervisor assoc. prof. dr. A. Dobravolskas. - Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2010 – 68 pages, 2 tables, 22 illustrations.

This final paper analyzes and evaluates copyright and its implementation, sets copyright system problems and provides solutions how to overcome them. The first part is written in theoretical manner, there are discussed copyright development from its origin to legislative environment nowadays, copyrighted and non copyrighted materials and collective copyright management organizations in Lithuania. Second part describes the economical copyright aspects such as most popular reproduction types, optimal format publishing contract, separates derivative creations and joint authors problems, overlooks collective copyright management positive and negative sides. In the final third part there is performed research which included copyright experts, authors and performers, to examine our days copyright quality, effectiveness and propose the ways to improve its future capabilities.

Key words: author, copyright, copyright system problems, copyright implementation, copyright infringements.

SANTRAUKA

Grigutis S. Autorių teisių įgyvendinimo efektyvumas Lietuvoje/ Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. A. Dobravolskas. – Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2010. – 68 puslapiai, 2 lentelės, 22 paveikslai.

Tyrimo problema. Mūsų dienų autorių teisių pažeidimai Lietuvoje, jų nekontroliavimas bei autorių turtinė ir moralinė žala.

Baigiamojo magistro darbo tikslui pasiekti iškelti tokie uždaviniai:

- 1) Apžvelgti autorių teisių apsaugos raidą pasaulyje, monopolinės leidėjų sistemos žlugimą, pirmųjų autorių teisių įstatymų atsiradimą;
- 2) Aptarti šiuo metu galiojančius ir autorių teises ginančią įstatyminę bazę bei jų teisėms atstovaujančias įvairias asociacijas;
- 3) Atlikti anketinę apklausą, siekiant nustatyti ar įmanoma, ir jei įmanoma, tai kokiais teisiniais būdais ir procedūromis galima būtų sumažinti vartotojų savivalę, bei kuo užtikrinti autorių teisių laikymąsi;
- 4) Susisteminti ir išanalizuoti tyrimo rezultatus, pateikti išvadas ir pasiūlymus.

Rašant darbą analizuota skirtinga literatūra tokia, kaip mokslinė literatūra (vadovėliai, publikuojami moksliniai straipsniai), monografijos, pranešimai, norminiai dokumentai. Tyrimo metu taikyta anketinė apklausa bei gautų duomenų analizė ir apibendrinimas.

Atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad dabartine autorių teisių apsauga Lietuvoje yra patenkinti tikrai kiek daugiau nei ketvirtadalis apklaustų respondentų. Pagrindinės to priežastys finansinių išteklių stoka, dedėjantis piratavimo lygis skaitmeninėje erdvėje, permenkas pačių autorių iniciatyvumas siekiant gerinti autorių teisių apsaugą Lietuvoje. Taip pat nustatyta, kad Lietuvoje informacinės priemonės per mažai skiria dėmesio autorių teisių pažeidimams viešinti.

SUMMARY

Grigutis S. The effectiveness of implementation of the Copyright in Lithuania/ Master's Work in Public Sector Economics. Supervisor assoc. prof. dr. A. Dobravolskas. - Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2010 – 68 pages 2 tables, 22 illustrations.

The goal of the final paper was to describe our day copyright infringements and take a better look at authors moral and financial losses.

The author has set up these tasks in order to achieve the goal of the final paper:

1. To review copyright protection development over the years, overlook the collapse of publishers monopoly and origin of the first copyright laws;
2. To discuss currently copyright protection legislative basis and collective copyright management organizations;
3. To perform a questionnaire survey in order to find out if it is possible to reduce piracy level in Lithuania and identify proper moves, legislative procedures to perform to claim that goal;
4. Systematize and analyze results of the research, prepare conclusions and suggestions.

While preparing the final paper the author used the following methods: analysis and summary of academic literature, studies and national and international copyright law, survey based on the questionnaire.

The main results of the research performed showed that there are only few respondents, who are satisfied about copyright in Lithuania. Main reasons are skimpy financial resources, growing piracy level in digital technology branch and too small contribution in trying to improve copyright system by authors themselves. The research performed also showed that there are also undergoing media releases about copyright infringements in Lithuania.

PRIEDAI

1 PRIEDAS. ELEKTRONINĖ APKLAUSOS ANKETA

http://manoapklausa.lt

http://www.manoapklausa.lt/surveys/ Google

ManoApklausa.lt - Online apklausa - Greita ir Paprasta

ManoApklausa.lt Labas, Simonas! [Atsijungti](#)

Mano apklausa

[Sukurti apklausa](#)

[Mano apklausa](#)

[Pagalba](#)

[Kontaktai](#)

[Nustatymai](#)

Autorių teisės ir jų įgyvendinimo efektyvumas Lietuvoje [Siųsti](#) [Rezultatai](#) [Taisyti](#) [Uždaryti](#) [Ištrinti](#)

25 atsakymų

14 klausimų
Publikuota: 27.Bal 2010
Paskutinis atsakymas: 01.Spa 09:04

Copyright © ManoApklausa.lt
Online apklausa - Greita ir Paprasta
[Naudojimo ir privatumo sąlygos](#)

ManoApklausa.lt Labas, Simonas! [Atsijungti](#)

Apklausa pagrindinė informacija [Grįžti ->](#)

Autorių teisės ir jų įgyvendinimo efektyvumas Lietuvoje [\(taisyti\)](#) [Iškelti logotipą](#)

Tyrimą atlieka Mykolo Romerio universiteto Viešojo ekonomikos sektoriaus studijų magistrantas.

Anketos tikslas - nustatyti, Lietuvoje vykdomos autorių teisių apsaugos kokybę, išsiaiškinti svarbiausius jos priežastis ir trūkumus, išsiaiškinti tinkamiausius sistemos tobulinimo būdus.

Anketos pildymas užtruks tik 5-10 minučių (14 klausimų).

Respondentų informacija: [\(taisyti\)](#)

Užsiėmimas: **Administravimas / Biuro administravimas**

Apklausa nustatymai

Vykdoma apklausa: Iš vieno kompiuterio galima atlikti daug kartų [\(taisyti\)](#)

Klausimų rodymas: Apklausos klausimai rodomi vienas paskui kitą [\(taisyti\)](#)




Apklausa atvaizdas: Numatytas [\(taisyti\)](#)

Apklausa kalba: Lietuvių [\(taisyti\)](#)

Apklausa slaptažodis: Nėra [\(taisyti\)](#)

1 PRIEDAS. ELEKTRONINĖ APKLAUSOS ANKETA (tęsinys)

[Pridėti klausimą čia](#)




1. Jūsų veiklos sritis (pažymėkite tik vieną):    ↓

Autorius

Atlikėjas

Ekspertas

[Pridėti klausimą čia](#)

2. Ar jūs esate patenkintas šiuo metu vykdoma autorių teisių apsauga Lietuvoje? (daug galimų atsakymų)    ↑ ↓




Taip

Ne

Iš dalies

Kita

[Pridėti klausimą čia](#)

3. Kokius pagrindinius Autorių Teisių ir Gretutinių Teisių įstatymo ir visos sistemos, ginančios autorių teises, trūkumus galėtumėte įvardyti (pažymėti tik 2 svarbiausius punktus)? (daug galimų atsakymų)    ↑ ↓

Pasenusios nuostatos

Per silpna autorių darbų skaitmeninėje formoje apsauga




Prieštaravimai įstatymo viduje

Menkas atsakingų už autorių teisių gynimą institucijų darbo našumas

Finansinių išteklių stoka siekiant užkirsti kelią autorių teisių pažeidimams

Kita

[Pridėti klausimą čia](#)

4. Kaip siūlytumėte minėtus trūkumus pašalinti (pažymėti tik 2 svarbiausius punktus)? (daug galimų atsakymų)    ↑ ↓

Skatinti pačius autorius dalyvauti įstatymo tobulinimo procese




Konsultuotis su tarptautinėm autorių teisių gynimo organizacijom

Ypatingą dėmesį skirti autorių darbų teisių gynimui skaitmeninėje erdvėje

Įkurti daugiau institucijų, padedančių aptikti ir užfiksuoti autorių teisių pažeidimus

Kita

[Pridėti klausimą čia](#)

5. Kokie pagrindiniai veiksniai jūsų manymu labiausiai skatina pažeisti autorių teises (pažymėti tik 2 svarbiausius punktus)? (daug galimų atsakymų)    ↑ ↓

Maži piratinės produkcijos gamybos kaštai ir gaunamas pelnas dėl didelės paklausos

Skiriamos per menkos baudmės už autorių teisių pažeidimus




Visuomenei pateikiama per mažai informacijos apie autorių teises

Atitinkamų, autorius ginančių institucijų, neveiklumas

Per mažas pačių autorių rūpinimasis savo autorystės apsauga

Kita

[Pridėti klausimą čia](#)

6. Ar pakankamai žiniasklaidoje viešinami konkretūs, jau užfiksuoti, autorių teisių pažeidimų atvejai Lietuvoje? (daug galimų atsakymų)    ↑ ↓

Pakankamai

Nepakankamai

Iš dalies

Kita

[Pridėti klausimą čia](#)

1 PRIEDAS. ELEKTRONINĖ APKLAUSOS ANKETA (tęsinys)

7. Kiek autorių teisių pažeidimų viešumas galėtų sumažinti jų kiekį? (daug galimų atsakymų)



- Prisdėtų prie pažeidimų skaičiaus sumažėjimo
- Padidintų autorių teisių pažeidimų skaičių
- Neturėtų jokios ženklios įtakos
- Kita

[Pridėti klausimą čia](#)

8. Kaip jūsų nuomone Lietuvoje priimti įstatymai gina autorių teises, palyginus su ne Europos sąjungos valstybėmis, tokiomis kaip Nigerija, Tailandas ar Indija? (daug galimų atsakymų)



- Geriau
- Blogiau
- Vienodai
- Nežinau
- Kita

[Pridėti klausimą čia](#)

9. Ar jūsų manymu ne Europos sąjungos valstybėse, tokiose kaip Nigerija, Tailandas ar Indija autorių teisių gynimo institucijų veikla yra veiksmingesnė nei Lietuvoje? (daug galimų atsakymų)



- Taip
- Ne
- Vienodai
- Nežinau
- Kita

[Pridėti klausimą čia](#)

10. Kokių nuostolių jūsų nuomone patiria valstybė nepakankamai gindama autorių teises? (daug galimų atsakymų)



- Didelių
- Vidutinių
- Mažų
- Napatiria
- Kita

[Pridėti klausimą čia](#)

11. Kokią naudą valstybei ir autoriams duoda sutvarkyta autorių teisių gynimo sistema? (daug galimų atsakymų)



- Didelę
- Vidutinę
- Mažą
- Neduoda
- Kita

[Pridėti klausimą čia](#)

12. Kas jūsų manymu žmonėms padėtų geriau suvokti autorių teisių gynimo svarbą? (daug galimų atsakymų)



- Publikacijos žiniasklaidoje
- Specialios konferencijos
- Seminarai
- Kita

[Pridėti klausimą čia](#)

1 PRIEDAS. ELEKTRONINĖ APKLAUSOS ANKETA (tęsinys)

13. Jūsų lytis:

- Vyras
 Moteris



[Pridėti klausimą čia](#)

14. Jūsų amžius:

- Iki 25 m.
 26-40 m.
 40-65 m.
 Virš 65 m.



[Pridėti klausimą čia](#)

2 PRIEDAS. REPROGRAFIJOS ĮRENGINIAI, UŽ KURIUOS MOKAMAS KOMPENSACINIS ATLYGINIMAS UŽ KŪRINIŲ ATGAMINIMĄ IR KOMPENSACINIO ATLYGINIMO TARIFAI

ĮRENGINIAI	ĮRENGINIO SPARTA	KOMPENSACINIO ATLYGINIMO TARIFAS
Nespalviniai kopijuokliai		1.8–2.00 %
	Mažos spartos (nuo 12 iki 23 kopijų per minutę)	1.8 %
	Vidutinės spartos (nuo 24 iki 45 kopijų per minutę)	1.9 %
	Didelės spartos (nuo 46 iki 90 kopijų per minutę)	2.00 %
Spalviniai kopijuokliai		2.7–3.00 %
	Mažos spartos (nuo 12 iki 23 kopijų per minutę)	2.7 %
	Vidutinės spartos (nuo 24 iki 45 kopijų per minutę)	2.85 %
	Didelis galingumas (nuo 46 iki 90 kopijų per minutę)	3.00 %
Nespalviniai daigafunkciniai kopijuokliai		0.6–0.7 %
	Mažos spartos (nuo 12 iki 23 kopijų per minutę)	0.6 %
	Vidutinės spartos (nuo 24 iki 45 kopijų per minutę)	0.65 %
	Didelės spartos (nuo 46 iki 90 kopijų per minutę)	0.7 %
Spalviniai daigafunkciniai kopijuokliai		0.9–1.00 %
	Mažos spartos (nuo 12 iki 23 kopijų per minutę)	0.9 %
	Vidutinės spartos (nuo 24 iki 45 kopijų per minutę)	0.95 %
	Didelės spartos (nuo 46 iki 90 kopijų per minutę)	1.00 %

Pastaba. Kompensacinio atlyginimo tarifas nustatomas procentais nuo šiame priede numatytų Lietuvos Respublikoje parduodamų laisvoje apyvartoje esančių Lietuvos Respublikoje pagamintų ar į Lietuvos Respublikos teritoriją įvežtų reprografijos įrenginių bei tuščių laikmenų pirmojo pardavimo Lietuvos Respublikoje kainos be mokesčių.

*Šaltinis. [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=382640>

**3 PRIEDAS. TUŠČIOS GARSO IR AUDIOVIZUALINĖS LAIKMENOS IR ĮRENGINIAI, UŽ KURIUOS MOKAMAS
KOMPENSACINIS ATLYGINIMAS
UŽ AUDIOVIZUALINIŲ KŪRINIŲ IR FONOGRAMOSE ĮRAŠYTŲ KŪRINIŲ ATGAMINIMĄ ASMENINIAIS
TIKSLAIS IR KOMPENSACINIO ATLYGINIMO TARIFAI**

TUŠČIOS LAIKMENOS	KOMPENSACINIO ATLYGINIMO TARIFAS
Garsajuostės	6 %
Vaizdajuostės	6 %
Minidiskai	6 %
Visų tipų kompaktiniai diskai (CD+R, CD+RW, CD-R, CD-RW)	6 %
Visų tipų universalieji diskai (DVD+R, DVD+RW, DVD-R, DVD-RW, DVD RAM, HD-DVD, dvisluoksniai DVD)	6 %
Diskai „Blu-ray“	6 %
<u>Pastaba.</u> Kompensacinis atlyginimas, kurio dydis nustatomas procentais, skaičiuojamas nuo šiame priede numatytų Lietuvos Respublikoje parduodamų laisvoje apyvartoje esančių Lietuvos Respublikoje pagamintų ar į Lietuvos Respublikos teritoriją įvežtų įrenginių bei tuščių laikmenų pirmojo pardavimo Lietuvos Respublikoje kainos be mokesčių.	
Atminties kortelės (neintegruotos):	
Mažiau nei 1 GB	0.50 Lt
Nuo 1 GB iki 2 GB	1.00 Lt
Nuo 2.1 GB iki 4 GB	2.00 Lt
Nuo 4.1 GB iki 8 GB	3.00 Lt
Nuo 8.1 GB iki 16 GB	5.00 Lt
Nuo 16.1 GB iki 32 GB	7.00 Lt
Daugiau nei 32 GB	10.00 Lt
USB atmintinės:	
Mažiau nei 1 GB	0.50 Lt
Nuo 1 GB iki 2 GB	1.00 Lt
Nuo 2.1 GB iki 4 GB	2.00 Lt

TUŠČIOS LAIKMENOS	KOMPENSACINIO ATLYGINIMO TARIFAS
Nuo 4.1 GB iki 8 GB Nuo 8.1 GB iki 16 GB Nuo 16.1 GB iki 32 GB Daugiau nei 32 GB	3.00 Lt 5.00 Lt 7.00 Lt 10.00 Lt
<p>Išoriniai ir vidiniai neintegruoti asmeninių kompiuterių pastoviosios būsenos diskai (SSD) ir standieji diskai (HDD)</p> <p>Iki 250 GB Nuo 250.1 GB iki 500 GB Nuo 500.1 GB iki 1 TB Daugiau nei 1 TB</p> <p><u>Pastaba.</u> Kompensacinis atlyginimas turi būti mokamas už asmeniniams kompiuteriams paprastai naudojamus išorinius ir vidinius neintegruotus kompiuterių pastoviosios būsenos diskus (SSD) ir standžiuosius diskus (HDD) su IDE, PATA ir SATA sąsajomis, išskyrus didesnius kaip 2.5 colio SATA sąsajų diskus.</p> <p>Kompensacinis atlyginimas neturi būti mokamas už asmeninių kompiuterių pastoviosios būsenos diskus (SSD) ir standžiuosius diskus (HDD), kurie yra integruoti į asmeninį kompiuterį pardavimo metu.</p> <p>Kompensacinis atlyginimas taip pat neturi būti mokamas už tarnybinėms stotims, duomenų masyvams ir pan. profesionalioms techninėms reikmėms paprastai naudojamus kompiuterių standžiuosius diskus (HDD) su SCSI, iSCSI, SAS, FC, SATA, FATA sąsajomis, išskyrus ne didesnius kaip 2.5 colio SATA sąsajų diskus.</p>	5.00 Lt 8.00 Lt 10.00 Lt 15.00 Lt
<p>ĮRENGINIAI</p> <p>Skaitmeniniai ir analoginiai garso ir vaizdo leistuvai su atminties įtaisu bei garso ir vaizdo įrašymo funkcija</p> <p>(garsajuosčių, vaizdajuosčių leistuvai, CD, DVD, HD-DVD, diskų „Blu-ray“ leistuvai, namų kino sistemos, muzikos centrai, magnetolos, automobilinės magnetolos, radijo imtuvai, MP3 leistuvai, MP4 leistuvai, HD media leistuvai, ir kiti leistuvai)</p> <p>Mobilieji telefonai su atminties įtaisu bei garso ir vaizdo įrašymo funkcija</p> <p>Televizoriai su atminties įtaisu bei garso ir vaizdo įrašymo funkcija</p> <p>TV imtuvai (priedeliai) su atminties įtaisu bei garso ir vaizdo įrašymo funkcija</p>	

ĮRENGIMAI	
Mažiau nei 1 GB	1.50 Lt
Nuo 1 GB iki 2 GB	3.50 Lt
Nuo 2.1 GB iki 8 GB	5.00 Lt
Nuo 8.1 GB iki 32 GB	15.00 Lt
Nuo 32.1 GB iki 250 GB	20.00 Lt
Nuo 250.1 GB iki 500 GB	25.00 Lt
Nuo 500.1 GB iki 750 GB	30.00 Lt
Nuo 750.1 GB iki 1 TB	35.00 Lt
Daugiau nei 1 TB	40.00 Lt
Asmeniniai kompiuteriai	20.00 Lt

*Šaltinis. [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=382640>